

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

સ્વપ્નિલ ત્રિપાઠી

વિ.

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત

(રિટ પિટિશન (સિવિલ) નં ૧૨૩૨ /૨૦૧૭)

સપ્ટેમ્બર ૨૬, ૨૦૧૮

[દીપક મિશ્રા, મુખ્ય ન્યાયાધીશ, એ. એમ. ખાનવિલકર અને

ડૉ. ડી. વાય. ચંદ્રચૂડ, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ.]

ભારતનું બંધારણ:

અનુ. ૧૯(૧)(એ), ૨૧ અને ૧૪૫(૪) – જાહેર મહત્વ ધરાવતા કેસોની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં થતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ – અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ રિટ અરજી દાખલ કરીને માંગવામાં આવેલ – ઠરાવાયું: ખુદી સુનાવણી અને જનતાને તેની પહોંચ એ સ્વીકારાયેલ સિદ્ધાંત છે – ભારતીય કાનૂની વ્યવસ્થા ખુદી અદાલતોની સંકલ્પનાને સ્વીકારે છે – અનુચ્છેદ ૧૪૫(૪) મુજબ ઉચ્ચારણો ખુદી અદાલતમાં કરવામાં આવશે – ખુદી અદાલતમાં સુનાવણીનો આધાર દં.પ્ર.સં.ની કલમ ૩૨૭ અને આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૫૩-બી માંથી અનુસરી શકાય છે – આથી ભારતની બધી અદાલતો જનતા માટે ખુદી છે, સિવાય કે જ્યાં ન્યાયના વહીવટ માટે જનપ્રવેશ પર પ્રતિબંધ આવશ્યક બને – સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહીનું પ્રકાશન, બંધારણના અનુ. ૧૨૮ના બંને સર્વોચ્ચ અદાલતને દસ્તાવેજી અદાલત તરીકે પ્રાપ્ત દરજ્જાનું એક પરિબળ છે – ન્યાય સુધી પહોંચવાના અધિકાર અથવા ખુદા ન્યાય અને જાહેર સુનાવણીના અધિકાર, કાયદાના વિકાસને જાણવાના અધિકાર અને વાદકારના દ્વારા સુધી ન્યાયના અધિકારને કાર્યાન્વિત કરવા અદાલત ટેકનોલોજીની મદદ લઈ શકે છે – આ પ્રક્રિયામાં, વ્યક્તિઓનો વિશાળ વર્ગ, જેમ કે કાનૂની વ્યવસાયમાં પ્રવેશનારાઓ, પત્રકારો, નાગરિક સમાજ, કાર્યકર્તાઓ, શિક્ષણવિદો અથવા કાનૂનના વિદ્યાર્થીઓ વગેરે, વાસ્તવિક સમયના ધોરણે *propria persona* માં જીવંત કાર્યવાહી જોઈ શકશે – આ પારદર્શિતા, સુશાસન અને જવાબદારીનું મૂર્તિમંત પ્રતિક બનશે – તેમ છતાં,

એવા કેસો હોઈ શકે છે જેમાં કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ ઈચ્છનીય ન હોય, કારણ કે તે ન્યાયના વહીવટના હિતને અથવા વાદકારો કે સાક્ષીઓના ગૌરવ અને ગોપનીયતાના અધિકારને અસર પહોંચાડી શકે – પરસ્પર સ્પર્ધા બંધારણીય અધિકારો વચ્ચે સંઘર્ષ થાય ત્યારે, દરેક અધિકારને મહત્તમ અભિવ્યક્તિ મળે તે રીતે તે સંઘર્ષનું સુસંગતીકરણ કરવું જરૂરી છે – તેથી, સર્વોચ્ચ અદાલતની ન્યાયિક કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવા માટે નિયમનાત્મક માળખું ઘડવું આવશ્યક છે – સર્વોચ્ચ અદાલતની અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ પ્રગતિશીલ, સંરચિત અને તબક્કાવાર રીતે, જરૂરી સુરક્ષા ઉપાયો સાથે અમલમાં મૂકવું જોઈએ, જેથી ન્યાયના વહીવટમાં હસ્તક્ષેપ કર્યા વિના અથવા અદાલતના ગૌરવ અને મહિમાને આંચ ન પહોંચાડતા અને વાદકારો અથવા સાક્ષીઓના કોઈપણ અધિકારોને ભંગ કર્યા વિના જીવંત પ્રસારણના હેતુની સર્વાંગી સિદ્ધિ સુનિશ્ચિત થાય – નાગરિક પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૦૮ – કલમ ૧૫૩-બી – ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ – કલમ ૩૨૭.

રિટ અરજીઓ મંજૂર કરતાં, અદાલતે

એમ ઠરાવવામાં આવ્યું:

એ.એમ. ખાનવિલકર, ન્યાયાધીશ મુજબ (પોતાનાં તથા દીપક મિશ્રા, મુખ્ય ન્યાયાધીશ તરફથી):

૧. અદાલત સમક્ષના મામલાઓની સુનાવણી દરમિયાન ખુદ્દી અદાલતમાં કાર્યવાહી અને જનતાને પ્રવેશનો હક એક સ્વીકારાયેલો સિદ્ધાંત છે. સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ચુકાદાઓના ઉચ્ચાર અંગે, બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૫(૪) માં સ્પષ્ટ જોગવાઈ છે કે આવા ઉચ્ચાર ખુદ્દી અદાલતમાં કરવામાં આવશે. નિશ્ચિતરૂપે, સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ “ખુદ્દી અદાલતમાં સુનાવણી” અંગે બંધારણમાં આવી કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ જોવા મળતી નથી, પરંતુ તેનો આધાર સી.આર.પી.સી.ની કલમ ૩૨૭ અને સી.પી.સી.ની કલમ ૧૫૩-બી જેવી જોગવાઈઓમાંથી મેળવાઈ શકે છે. [પરા ૬][૭૧-ઈ-એફ]

૨. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ જાહેર જનતાને એવી અદાલતી કાર્યવાહીનો જીવંત સાક્ષી બનવાનો વિકલ્પ ઉપલબ્ધ કરાવવાની ક્ષમતા ધરાવે છે, જેનો તેઓ અન્યથા વ્યવસ્થાપન સંબંધિત મુશ્કેલીઓ અને અદાલતોની આધારીય સુવિધાઓ પરની મર્યાદાઓને કારણે સાક્ષી બની શકતા ન હોત; અને તે તેમને શું ઘટિત થયું છે તેનો વધુ સીધો અહેસાસ પણ કરાવશે. તેથી, સર્વેને અને ખાસ કરીને વિવાદી પક્ષકારોને પ્રદાન કરાયેલા ન્યાયપ્રાપ્તિના અધિકારના વાસ્તવીકરણને સુલભ બનાવવા માટે પ્રૌદ્યોગિક ઉપાયો એક સાધન બની શકે છે, જેથી તેમને અદાલત પરિસરમાં અને ખાસ કરીને અદાલતખંડોમાં આભાસી પ્રવેશ મળી રહે. આ પ્રક્રિયામાં, કાનૂની વ્યવસાયમાં પ્રવેશનારાઓ હોય, પત્રકારો, નાગરિક સમાજના કાર્યકરો, શિક્ષણવિદો અથવા કાયદાના વિદ્યાર્થીઓ હોય, એવા વ્યક્તિઓનો મોટો વર્ગ

વાસ્તવિક સમયના આધારે પોતાની વ્યક્તિગત હાજરી સમકક્ષ રીતે જીવંત કાર્યવાહી નિહાળી શકશે. [પરિચ્છેદ ૮][૭૩-બી-સી]

૩. તકનીકના આગમનને કારણે અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ શક્ય બન્યું છે અને હકીકતમાં વિશ્વભરના અન્ય અધિકારક્ષેત્રોમાં તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ, એક અર્થમાં, તકનીકના ઉપયોગ દ્વારા અદાલતખંડના ભૌતિક ચાર દિવાલોથી પર અદાલતખંડના વિસ્તારને “આભાસી રીતે” વિસ્તૃત કરવાનું છે. તકનીક વધતી જતી ઝડપથી વિકસિત થઈ રહી છે, જ્યારે કાયદો અને અદાલતો તેની સરખામણીએ ઘણી વધુ માપેલી ગતિએ વિકસિત થઈ રહ્યા છે. આવી તકનીકને અદાલતખંડોમાં રજૂ કરીને અને એકીકૃત કરીને જોનાર જનતાને અદાલતખંડમાં આભાસી ઉપસ્થિતિ પ્રાપ્ત થશે અને તેમને અદાલતના કાર્યપ્રવાહ વિષે શિક્ષિત પણ કરવામાં આવશે. [પેરા ૯][૭૩-ઈ-જી]

૪. સર્વસામાન્ય દરેકને અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ “આભાસી” રીતે ઉપલબ્ધ કરાવવાથી ન્યાય સુધી પહોંચવાનો અધિકાર અથવા ખુદા ન્યાય અને જાહેર સુનાવણીનો અધિકાર, કાનૂનની પ્રગતિ વિષે જાણવાનો અધિકાર અને તેમાં વિવાદકારોના દ્વારા ન્યાય પ્રાપ્ત કરવાનો અધિકાર કાર્યાન્વિત થશે. અંતે, ખુદો ન્યાય માત્ર અદાલતખંડ સુધીની ભૌતિક પહોંચથી વધુ હોઈ શકે છે; વિપરીત રીતે, અદાલતી કાર્યવાહીના જીવંત પ્રસારણના સ્વરૂપમાં તે “આભાસી”

રીતે પણ શક્ય છે અને તેનો સમાન પ્રભાવ થાય છે. [પરિચ્છેદ ૧૨][૧૦૨-જી-એચ]

૫. સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૨૮ના બળે સર્વોચ્ચ અદાલત રેકૉર્ડની અદાલત તરીકે જે સ્થાન ધરાવે છે, તેના એક પાસા તરીકે સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહીનું પ્રકાશન આવે છે, જેના કૃત્યો અને કાર્યવાહી શાશ્વત સ્મૃતિ અને પ્રમાણ માટે અભિલેખિત કરવામાં આવે છે. વધુમાં, નિર્ધારિત ડિજિટલ સ્વરૂપમાં અદાલતી કાર્યવાહીના જીવંત પ્રસારણથી જનતા અને ખાસ કરીને વાદકારોને પ્રદાન કરાયેલા સંવિધાનિક અધિકારોની પુષ્ટિ થશે. [ફકરો ૧૩][૧૦૩-એ-બી]

૬. તેમ કરતાં, આ બાબતનો અવશ્ય વિચાર કરવો જોઈએ કે જેમ અદાલતની ગૌરવતા અને મહિમા અસ્પર્શનીય છે, તેમ જ જે પક્ષકારો અથવા સાક્ષીઓના કેસો સુનાવણી માટે નક્કી કરવામાં આવ્યા છે તેમના ગોપનીયતા અધિકારો સંબંધિત મુદ્દાઓ, તેમજ એવા અન્ય અપવાદરૂપ વર્ગના કેસો, જેમા કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ ઇચ્છનીય ન હોઈ શકે કારણ કે તે ન્યાયના પ્રશાસનના કાર્યને જ અસર કરી શકે, એવી બાબતો છે જેઓની ઓળખ કરવામાં આવવી આવશ્યક છે અને તે સંબંધે બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૫ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને નિયમો ઘડી યોગ્ય નિયામક માળખું પૂરું પાડવું આવશ્યક છે.[પરા ૧૩][૧૦૩-સી]

૭. પરસ્પર સ્પર્ધાત્મક સંવિધાનિક અધિકારો વચ્ચે સંઘર્ષ હોય ત્યારે, દરેક અધિકારને શક્ય તેટલી મહત્તમ અભિવ્યક્તિ મળે અને અન્ય અધિકારો પરના અતિક્રમણને લઘુત્તમ કરવામાં આવે તે હેતુસર એવા સંઘર્ષનું સુસંગતીકરણ કરવા માટે નિષ્ઠાપૂર્વક પ્રયત્ન કરવો આવશ્યક છે. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૨૭ અને દીવાની પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૫૩-બી અનુસાર, માત્ર અદાલતના નિર્દેશિત મામલાઓની જ ઇન કેમેરા સુનાવણી થઈ શકે છે અને અદાલત દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા અદાલત ભવનમાં સામાન્ય જનતાને પ્રવેશથી અથવા ત્યાં રહેતાં અટકાવી શકાય છે. અદાલત દ્વારા એવો નિર્દેશ જારી થાય ત્યાં સુધી, કેસની સુનાવણી ખુલ્લી અદાલત તરીકે માનવામાં આવે છે, જેમાં સામાન્ય જનતાને સામાન્ય રીતે પ્રવેશ મળી શકે છે. જોકે, સામાન્ય જનતાનો સુનાવણીમાં પ્રવેશ અદાલતખંડના કદ અને ક્ષમતા સુધી મર્યાદિત રહેશે. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ થવાને કારણે, તે અદાલતખંડની ચાર દીવાલોની બહાર સામાન્ય જનસમક્ષ પહોંચશે, જેના સંબંધમાં કોઈ નિર્ધારિત કેસમાં કાર્યવાહીનો પક્ષકાર અથવા સાક્ષી પાસે વાજબી અનામતીઓ હોઈ શકે છે અને તે ગોપનીયતા તથા ગૌરવના અધિકારનો દાવો કરી શકે છે. એવો દાવો સંબંધિત અદાલતે તપાસવાનો રહેશે અને એ કારણસર, કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવામાં આવે તે પહેલાં પક્ષકારોની પૂર્વ સંમતિ મેળવવા સહિતનું ન્યાયસંગત નિયમનાત્મક માળખું ઉપલબ્ધ કરાવવું આવશ્યક છે. [પરા ૧૩][૧૦૩-ડી-એફ]

૮. ભારત માટેના એટર્ની જનરલ દ્વારા સૂચવાયેલા સર્વોચ્ચ અદાલતમાં અદાલતી કાર્યવાહીનું લાઇવ સ્ટ્રીમિંગ કરવા અંગેના વ્યાપક માર્ગદર્શકો સાથે અદાલત સહમત છે. સર્વોચ્ચ અદાલતની અદાલતી કાર્યવાહીનું “ઇન્ટરનેટ” પર અને/અથવા રેડિયો તથા ટીવી પર, દૂરદર્શન જેવી વિશિષ્ટ ટેલિકાસ્ટ અધિકારો ધરાવતી સત્તાવાર એજન્સી દ્વારા અને/અથવા અદાલતની સત્તાવાર વેબસાઇટ/મોબાઇલ એપ્લિકેશન મારફતે, લાઇવ ઓડિયો-વિઝ્યુઅલ પ્રસારણ/ટેલિકાસ્ટ દ્વારા સર્વત્ર પ્રસારિત કરવાનો પ્રકલ્પ, કેટલીક સુરક્ષાત્મક વ્યવસ્થાઓ સાથે, પ્રગતિશીલ, સુવ્યવસ્થિત અને તબક્કાવાર રીતે અમલમાં મુકવો આવશ્યક છે, જેથી કાર્યવાહીનું લાઇવ સ્ટ્રીમિંગ કરવાનો હેતુ સર્વાંગી રીતે સિદ્ધ થાય અને તે ન્યાયના વહીવટમાં અથવા મામલો સાંભળતી અદાલતની ગૌરવ અને મહિમામાં અવરોધ ઊભો ન કરે અને/અથવા પક્ષકારો કે સાક્ષીઓના કોઇપણ અધિકારો પર અતિક્રમણ ન કરે. સમગ્ર પ્રકલ્પનો અમલ તબક્કાવાર કરવો પડશે, જેમાં કેટલાક તબક્કાઓમાં ઉપ-તબક્કા અથવા અવસ્થાઓનો સમાવેશ થશે. [પેરા ૧૪] [૧૦૩-જી-એચ; ૧૦૪-એ-બી]

૯. “ઇન્ટરનેટ” મારફતે સર્વોચ્ચ અદાલતની અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવા માટે સંપૂર્ણ વિકસિત મોડ્યુલ અને યાંત્રિક વ્યવસ્થા વિકસાવવામાં આવે ત્યાં સુધી, આ અદાલતની સીમાઓની અંદર નિર્ધારિત વિસ્તારોમાં “ઇન્ટ્રાનેટ” મારફતે ફાળવાયેલા પાસવર્ડોના ઉપયોગથી,

પાયલોટ પ્રોજેક્ટ તરીકે, જીવંત પ્રસારણના તબક્કા-૧ના અમલીકરણની સંભાવના તપાસવા માટે ખુલ્લું રહેશે. સમગ્ર પ્રોજેક્ટના કાર્યક્ષમ સંચાલન માટે લેવાયેલી અન્ય તકનીકો પણ ધ્યાનમાં રાખવી ઇચ્છનીય હોઈ શકે.

[ફકરા ૧૫, ૧૬][૧૦૫-ડી, જી]

૧૦. તેથી, વિશાળ જાહેર હિતમાં આ અદાલત સમક્ષ મુખ્ય પ્રવર્તકો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ મુદ્દો, ખાસ કરીને જનતા અને વિવાદી પક્ષકારોના બંધારણીય અધિકારોનું સંરક્ષણ જળવાઈ રહે તે હેતુસર સ્વીકાર્ય ઠરે છે. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ થવું જોઈએ તે બાબતને માન્યતા આપતાં, આ અદાલત ન્યાયના વહીવટ સંબંધિત વિવિધ હિતો, જેમાં ખુલ્લો ન્યાય, કાર્યવાહી સાથે સંકળાયેલા ભાગલેનારાઓની ગૌરવતા અને ગોપનીયતા તથા અદાલતોની મહિમા અને શિસ્તનો સમાવેશ થાય છે, તેમનું સંતુલન જાળવવા અંગે સચેત રહી છે અને તે માટે પ્રયત્નશીલ રહી છે. [પેરા ૧૮][૧૦૭-સી-ડી]

નરેશ શ્રીધર મીરજકર અને અન્ય વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય [૧૯૬૬] ૩

એસ.સી.આર. ૭૪૪ – પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

ન્યાયમૂર્તિ ડૉ. ડી. વાય. ચંદ્રચૂડ, ન્યાયાધીશ મુજબ (સહમત) :

૧. ૧ ખુલ્લો ન્યાય સામાન્ય કાયદા પ્રણાલીઓનો લાંબા સમયથી સ્થાપિત થયેલો સિદ્ધાંત છે. તે ઉદાર લોકશાહીમાં ‘દેશના બંધારણ અને ન્યાયના

વહીવટનો એક સુદઢ અને અત્યંત પવિત્ર ભાગ’ તરીકે ઉચ્ચ સ્થાન પર સ્થાપિત છે. [પરા ૩][૧૦૮-એફ]

હાઉસ ઓફ લોર્સમાં સ્કોટ વિ. સ્કોટ, [૧૯૧૩] એ.સી. ૪૧૭ ના પૃષ્ઠ ૪૭૩ પર; આર (બિન્યામ મોહામેદ) વિ. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર ફોરેન એન્ડ કોમનવેલ્થ અફેર્સ, કનલિફ એમ્મા, “બુદ્ધો ન્યાય: સંકલ્પનાઓ અને ન્યાયિક અભિગમો”, (૨૦૧૨) ૪૦ ફેડ એલ રેવ ૩૮૫ – નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૧. ૨ બુદ્ધા ન્યાયનો સિદ્ધાંત ન્યાયના નિષ્પક્ષ વહીવટ અને કાયદાના શાસન માટે કેન્દ્રસ્થાન ધરાવતા અનેક પાસાઓને આવરી લે છે. તેમાં પ્રક્રિયાત્મક તેમજ તાત્વિક એમ બંને પરિમાણો છે, અને બંને સમાન રીતે મહત્વપૂર્ણ છે. બુદ્ધા ન્યાયમાં અનેક મૂળભૂત સિદ્ધાંતોનો સમાવેશ થાય છે: રસ ધરાવતી વ્યક્તિને દર્શક તરીકે અદાલતમાં હાજર રહેવાનો અધિકાર; અદાલતી કાર્યવાહીની સંપૂર્ણ, નિષ્પક્ષ અને સચોટ અહેવાલગીરીને પ્રોત્સાહન; ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓની કારણસભર નિર્ણય આપવાની ફરજ; અને અદાલતોના ચુકાદાઓ સુધી જનસામાન્યની પહોંચ. [ફરો ૫][૧૦૮- એફ-જી; ૧૧૦- એ-બી]

૧. ૩ બુદ્ધી અદાલતનો સિદ્ધાંત બુદ્ધા ન્યાયની વ્યાપક સંકલ્પનાનો એક મહત્વપૂર્ણ પ્રક્રિયાત્મક પરિમાણ છે. બુદ્ધી અદાલતો જનતાને અદાલતી કાર્યવાહી નિહાળવાની પરવાનગી આપે છે. ન્યાયના વહીવટ પ્રત્યે જાહેર વિશ્વાસ

જળવાઈ રહે તે માટે ખુદી અદાલતોની કલ્પના અત્યંત અગત્યની છે. ખુદી અદાલતો ન્યાયિક કાર્યવાહીમાં નિર્ણાયક પ્રક્રિયા પર નિયંત્રણ સુનિશ્ચિત કરે છે. અદાલતી કાર્યવાહી અંગેની જાહેરતા ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓની અપ્રામાણિકતા અટકાવવાનો એક ઉપાય છે. [પરા ૫][૧૧૦-બી, સી-ડી, ઈ]

૧. જ ખુદી અદાલતો ન્યાયિક મનસ્વીપણું અથવા વ્યક્તિગત વિચિત્રતાવિરુદ્ધ એક સુરક્ષા છે. તે ન્યાયના વહીવટમાં જાહેર વિશ્વાસ નિર્માણ કરવામાં સહાય કરે છે. ન્યાયિક પ્રણાલીમાં જનતાનો વિશ્વાસ અદાલતો કેવી રીતે કાર્ય કરે છે તે અંગે તેમની ધારણા પર આધાર રાખે છે. ખુદી અદાલતો જનતાને ન્યાયતંત્ર અંગે યુક્તિસંગત ધારણા વિકસાવવી શક્ય બનાવે છે, કારણ કે તે તેમને ન્યાયિક વર્તન તેમજ કોઈ કેસની પ્રક્રિયા અને પરિણામોનું સીધું અવલોકન કરવાની સગવડ આપે છે. [પરા ૬][૧૧૧- એ-બી]

૧. ૫ ન્યાયતંત્રમાં અને ન્યાયિક નિર્ણય-પ્રક્રિયામાં જનવિશ્વાસ કાનૂનના શાસનને જાળવી રાખવા અને સામાજિક બંધારણની સ્થિરતા જાળવવા માટે અતિમહત્વપૂર્ણ છે. લોકોનો અદાલતમાં પ્રવેશ દર્શાવે છે કે જનતા વિવાદોના નિરાકરણ માટે અદાલતનો આશરો લેવા તથા ન્યાયિક આદેશોનું પાલન કરવા અને સ્વીકારવા ઇચ્છુક છે. ખુદી અદાલતો વાદકારો અને જનસભ્યોને અદાલતી કાર્યવાહી નિહાળવાની મંજૂરી આપીને તથા ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ કાનૂનનો ન્યાયસંગત અને નિષ્પક્ષ રીતે અમલ કરે છે તે

સુનિશ્ચિત કરીને, જનવિશ્વાસને અસરકારક રીતે પ્રોત્સાહિત કરે છે.[પેરા ૭]

[૧૧૨-ડી-ઈ, એફ]

એ.જી. વિ. લેવેલર મેગેઝિન [૧૯૭૯]એસી ૪૪૦; ગ્રોલો વિ.

પામર [૧૯૯૫]એચસીએ ૨; રિચમન્ડ ન્યૂઝપેપર્સ, ઇન્ક. વિ.

વર્જિનિયા ૪૪૮ યુએસ ૫૫૫ (૧૯૮૦) – નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

બ્લેક્સ લો ડિક્શનરી, ૬મું આવૃત્તિ, ૧૯૯૦, પાનું ૧૦૯૧;.

બ્લેક્સ લો ડિક્શનરી, ૧૦મી આવૃત્તિ, ૨૦૧૪, પાનું ૧૨૬૩ – નો

ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૨. ૧ ખુદ્દી અદાલતોની સંકલ્પના ભારતીય કાનૂની વ્યવસ્થાને અજાણી નથી. બંધારણ કલમ ૧૪૫(૪) માં આ સંકલ્પનાને સ્વીકારે છે, જેમાં જણાવ્યું છે કે સર્વોચ્ચ અદાલત ખુદ્દી અદાલત રહેશે. સી.પી.સી. ની કલમ ૧૫૩-બી અને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૨૭ ભારતની તમામ નાગરિક અને ફોજદારી અદાલતો સુધી ખુદ્દી અદાલતોના સિદ્ધાંતનો વિસ્તાર કરે છે. [ફક્ટો ૮][૧૧૨-ડી-ઈ]

૨. ૨ આથી, ભારતમાં તમામ અદાલતો જનતા માટે ખુદ્દી છે અને ખુદ્દી અદાલતો તરીકે કાર્ય કરે છે, સિવાય કે જ્યારે ન્યાયના વહીવટ માટે અદાલતમાં જનપ્રવેશને મર્યાદિત કરવો આવશ્યક બને. ભારતમાં ખુદ્દી

અદાલતોનો સિદ્ધાંત એવા અપવાદોને માન્ય રાખે છે, જે ન્યાયના નિષ્પક્ષ વહીવટના હિતમાં હોય છે. [પેરા ૮][૧૧૨-ડી-ઈ]

નરેશ શ્રીધર મિરજકર અને અન્ય વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય
[૧૯૬૬] ૩ એસસીઆર ૭૪૪; ઓલ્ગા ટેલિસ વિ. બોમ્બે મ્યુનિસિપલ
કોર્પોરેશન (૧૯૮૫) ૩ એસસીસી ૫૪૫ :

[૧૯૮૫] ૨ સપિલ. એસ.સી.આર. ૫૧ – અનુસરવામાં આવ્યું.

લાઈફ ઇન્શ્યોરન્સ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. પ્રો. મનુભાઈ ડી. શાહ
(૧૯૯૨) ૩ એસસીસી ૬૩૭ : [૧૯૯૨] ૩ એસસીઆર ૫૯૫; મહમ્મદ.

શહાબુદ્દીન વિ. સ્ટેટ ઓફ બિહાર (૨૦૧૦) ૪ એસ.સી.સી. ૬૫૩ :

[૨૦૧૦] ૩ એસસીઆર ૯૧૧ – આધાર રાખવામાં આવ્યો.

સ્કોટ વિ. સ્કોટ – ઉલ્લેખિત.

૨. ૩ અદાલતી સુનાવણીઓ સુધીનો પ્રત્યક્ષ પ્રવેશ જનતા અને વાદકારોને ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ તથા વકીલો વચ્ચે થતો સંવાદ નિહાળવાની અને ન્યાયિક પ્રક્રિયા વિશે જાણકારીસભર અભિપ્રાય રચવાની સગવડ આપે છે. ભારતમાં સમાજનો મોટો વર્ગ ભાગ્યે જ અદાલતી કાર્યવાહી ખાતે હાજરી આપવાની તક મેળવે છે. તેનું કારણ ગરીબી, નિરક્ષરતા, અંતર, ખર્ચ અને અદાલતી કાર્યવાહી વિશે જાગૃતિના અભાવ જેવી મર્યાદાઓ છે. સુનાવણી દરમિયાન શું બન્યું તે અંગે વાદકારો વકીલો દ્વારા અપાતી માહિતી પર નિર્ભર રહે

છે. અન્ય લોકો, જેઓ કોઈ દાવાકીય કાર્યવાહી સાથે વ્યક્તિગત રીતે સંકળાયેલા ન હોય, તેઓ અખબારોમાં અને ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમોમાં ન્યાયિક નિર્ણયોની બાબતે અપાતી માહિતી પર નિર્ભર રહે છે. જ્યારે કેસોનું વર્ણન ચોક્કસ અને વ્યાપક હોય છે, ત્યારે તે ખુદા ન્યાયના હિતને સેવા આપે છે. જોકે, જો ન્યાયિક સુનાવણી અંગેનો અહેવાલ અચોક્કસ હોય, તો તે જનતાના જાણવાનો અધિકાર અવરોધે છે. અદાલતો, કાયદામાં અને હકીકતમાં ખુદી હોવા છતાં, વ્યક્તિગત નાગરિકોના જીવનથી ઘણાં દૂર થઈ જાય છે. આ વિસંગત છે, કારણ કે અદાલતો મુખ્યત્વે તેમને ન્યાય પ્રદાન કરવા માટે અસ્તિત્વમાં છે. [પરા ૧૨, ૧૩] [૧૧૭-એફ-જી; ૧૧૮-એ-બી]

૩. ૧ વર્તમાન પ્રૌદ્યોગિકીના યુગમાં, કેસોની સુનાવણી અને તેમના પરિણામો વિશેની માહિતી પહોંચાડવા માટે માત્ર માધ્યમો ઉપર જ નિર્ભર રહેવું હવે પૂરતું નથી. પ્રૌદ્યોગિકી જનતાને ઉપલબ્ધતા વધારી શકે છે, પારદર્શિતા સુનિશ્ચિત કરી શકે છે અને રાજ્ય સંસ્થાઓના કાર્યમાં નાગરિકોની સક્રિય ભાગીદારી માટે માર્ગ પ્રસસ્ત કરી શકે છે. અદાલતોને પણ ખુદી અદાલતના સિદ્ધાંતને મજબૂત બનાવવા માટે પ્રૌદ્યોગિકીની મદદ લેવી જરૂરી છે, જેથી ભૌતિક ઉપલબ્ધતાથી આગળ વધીને આભાસી ઉપલબ્ધતા સુનિશ્ચિત થઈ શકે. ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત અને વડી અદાલતોએ ન્યાયિક પ્રક્રિયાને વધુ સુલભ, સુવ્યવસ્થિત, પારદર્શક અને સરળ બનાવવા માટે પ્રૌદ્યોગિકીનો સક્રિય રીતે સ્વીકાર કર્યો છે. [પરા ૧૪, ૧૬][૧૧૮-બી-સી, ડી, એફ-જી]

કૃષ્ણ વેણી નાગમ વિ. હરિશ નાગમ (૨૦૧૭) ૪ એસસીસી ૧૫૦ :

[૨૦૧૭] ૫ એસસીઆર ૫૧૩;

સન્થિની વિ. વિજયા વેંકટેશ (૨૦૧૮) ૧ એસસીસી ૧- નો ઉદ્દેખ કરવામાં આવ્યો.

૩. ૨ ભારતીય ન્યાયતંત્રે ઇ-અદાલતો એકીકૃત મિશન મોડ પ્રોજેક્ટ (ઇ-અદાલતો પ્રોજેક્ટ) ના આશ્રય હેઠળ માહિતી અને સંચાર પ્રૌદ્યોગિકી (આઈસીટી) નો સમાવેશ કર્યો છે. આ રાષ્ટ્રીય ઇ-ગવર્નન્સ યોજના (એનઈજીપી) નો એક ભાગ રહ્યો છે, જે ભારતની તમામ વડી અદાલતો અને જિલ્લા અદાલતોમાં અમલમાં મૂકવામાં આવી છે. [પેરા ૧૭][૧૨૦-સી]

૩. ૩ ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની ઇ-કમિટી અને ભારત સરકારના ન્યાય વિભાગે ઇ-અદાલતો યોજનાના યોગ્ય સંચાલન દ્વારા ભારતમાં જિલ્લા ન્યાયતંત્રની ૨૧,૦૦૦ અદાલતોમાં ન્યાયિક પ્રક્રિયામાં કાર્યક્ષમતા સુનિશ્ચિત કરી છે. [ફક્ટો ૧૭][૧૨૦-ઈ]

૩. ૪ દેશની સ્થાનિક પ્રક્રિયાઓ, પ્રથાઓ અને ભાષાઓના દૃષ્ટિકોણે વિવિધ આવશ્યકતાઓને પૂર્ણ કરવા માટે એક એકીકૃત કેસ માહિતી પ્રણાલી (સીઆઈએસ) સોફ્ટવેર વિકસાવવામાં આવ્યું છે અને ભારતભરના સમગ્ર જિલ્લા ન્યાયતંત્રને ઉપલબ્ધ કરવામાં આવ્યું છે. સીઆઈએસ આવૃત્તિ ૩.૦ તમામ જિલ્લા અને તાલુકા અદાલતોમાં ઉપલબ્ધ કરવામાં આવી છે. ૧૫ વડી અદાલતો પહેલેથી જ સીઆઈએસ આવૃત્તિ ૧.૦ થી સજ્જ છે. ઇ-કમિટીએ

ન્યાયિક અધિકારીઓ અને વહીવટી સ્ટાફને તાલીમ આપવા માટે વ્યાપક ક્ષમતાવર્ધન અભ્યાસક્રમો હાથ ધર્યા હતા. આ પ્રકલ્પનું સંચાલન અને વ્યવસ્થાપન અદાલતી સ્ટાફ દ્વારા કરવામાં આવે છે અને સ્ટાફને કમ્પ્યુટરના ઉપયોગ અંગે તાલીમ આપવામાં આવી છે. [પેરા ૧૭][૧૨૧-સી-ડી]

૩. સેવા પ્રદાન માટે ૫ મંચો ઊભા કરવામાં આવ્યા છે, જેમ કે ઈ-અદાલતો પોર્ટલ; મોબાઇલ એપ; એસ.એમ.એસ. પુશ; એસ.એમ.એસ. પુલ; સ્વચાલિત ઈ-મેઇલ્સ; ટચ સ્ક્રીન કિયોસ્ક્સ અને સેવા કેન્દ્ર; ઈ-ચુકવણી અને ઈ-ફાઇલિંગ. [ફક્ટો ૧૭ સી.૩][૧૨૧-ઈ, જી; ૧૨૨-એ, બી, સી, ડી, ઈ, એફ]

૩. ૬ નેશનલ જુડિશિયલ ડેટા ગ્રિડ (એનજેડીજી) એક જાહેર પોર્ટલ છે, જે ભારતભરના વિવિધ વડી અદાલતો અને જિલ્લા અદાલતોમાં બાકી અને નિકાલ થયેલા કેસોનો ડેટાબેઝ પ્રદાન કરે છે. એનજેડીજી પોર્ટલ એનજેડીજી.ઈકોટ્રસ્ટ.જીઓવી.ઈન વિવિધ અદાલતો સમક્ષ બાકી રહેલા કેસોના આંકડાઓ નાગરિકોને જોવાની મંજૂરી આપીને ન્યાયતંત્રમાં પારદર્શિતા પ્રદાન કરે છે. વર્લ્ડ બેન્કે પણ એનજેડીજીને એક મહત્વપૂર્ણ નવપ્રવર્તન તરીકે સ્વીકાર્યું છે. તે રાષ્ટ્રીય ન્યાયિક ડેટા ભંડાર તરીકે કાર્ય કરે છે, જેનો ઉપયોગ વિધાન નીતિ ઘડવા માટે થઈ શકે છે. ન્યાય વિતરણને ઝડપી બનાવવા માટે રચવામાં આવેલી અન્ય સુવિધાઓ છે (એનએસટેપ) નેશનલ

સોફ્ટવેર એન્ડ ટ્રેકિંગ ઓફ ઇલેક્ટ્રોનિક પ્રોસેસ અને વિડિયો કોન્ફરન્સિંગ.

[પેરા ૧૭ સી.૪ અને સી.૫][૧૨૨-જ-એચ; ૧૨૩-એ, સી-ડી]

૩. ૭ પ્રૌદ્યોગિકીમાં થયેલી પ્રગતિ અને ઇન્ટરનેટના વધેલા વ્યાપે કમ્પ્યુટરો, ટેબ્સ અને મોબાઇલ જેવા ઉપકરણો સુધી જીવંત અથવા પૂર્વ-રેકૉર્ડ કરાયેલ વિડિયો ફીડનું પ્રસારણ સુલભ બનાવ્યું છે. અદાલતી કાર્યવાહીનું વાસ્તવિક સમયમાં જીવંત-વેબકાસ્ટ અથવા સ્ટ્રીમિંગ ઉપલબ્ધ પ્રૌદ્યોગિક ઉપાયોના માધ્યમથી અમલમાં મૂકી શકાય છે. જીવંત-વેબકાસ્ટ અથવા સ્ટ્રીમિંગ સંચાર કરવાની સૌથી ઝડપી પદ્ધતિ છે અને ભૌગોલિક રીતે વિખરાયેલા દર્શકોને જોડવા માટે સર્વાધિક યોગ્ય છે. [ફકરો ૧૭][૧૨૩-ઇ]

૩. ૮ આ અદાલત દ્વારા ટેકનોલોજીના સ્વીકારમાં વધુ એક પગલું આગળ વધારવાનો અને તેની કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ સક્ષમ કરવાનો સમય આવી ગયો છે. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ ખુદ્દી અદાલતના સિદ્ધાંતનો વિસ્તાર છે. જીવંત પ્રસારણમાં એક બટનના સ્પર્શથી વિશાળ સંખ્યામાં દર્શકો સુધી પહોંચવાની ક્ષમતા રહેશે. તે વાદકારો અને સામાન્ય જનતાના સભ્યોને અદાલત પરિસરની બહાર હોવા છતાં અદાલતી કાર્યવાહીની આભાસી અનુભૂતિ મેળવવા સક્ષમ બનાવશે. [પરા ૧૭][૧૨૩-એફ-જી]

૩. ૯ અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવાની ટેકનોલોજી અદાલતી કાર્યવાહીમાં મૂળભૂત તાત્કાલિકતા ઉમેરે છે. જીવંત પ્રસારણનો પ્રારંભ અદાલતી કાર્યવાહી વિશે જાણવાનો જનતાનો અધિકાર કાર્યાન્વિત કરશે. તે

અદાલતના મહત્વપૂર્ણ ચુકાદાઓ અને ન્યાયિક સુનાવણીના પ્રવાહ વિષે માહિતી મેળવવા માટે જનતાની પરોક્ષ વર્ણનો પરની નિર્ભરતા ઘટાડશે. અદાલતી કાર્યવાહીનું અવલોકન કરવું શૈક્ષણિક હેતુ પણ સિદ્ધ કરશે. જીવંત પ્રસારણ અને પ્રસારણ વ્યવસ્થા અદાલતોની પહોંચમાં પણ વધારો કરશે, કારણ કે તે દેશના દરેક ભાગ સુધી પહોંચી શકે છે. તે કાનૂનના શાસનને વધુ મજબૂત બનાવશે અને લોકશાહીની કાર્યપદ્ધતિના ભાગરૂપે કાનૂની શાસન વિશે વધુ સારી સમજણને પ્રોત્સાહન આપશે. અદાલતી કાર્યવાહી અદાલતખંડની પરિસરની બહારથી જનતા જોઈ શકે તેવી સગવડ કરીને, કાર્યવાહી જોવામાં રહેલા ભૌતિક અવરોધો દૂર કરશે. આથી હાલમાં અદાલતખંડોને પીડતી ભીડભાડ પણ ઘટશે. પોતાના કેસોની કાર્યવાહી નિહાળવા માટે પક્ષકારોને અદાલતો સુધી મુસાફરી કરવાની જરૂરિયાતમાં ઘટાડો થશે. તે ન્યાયિક સંસ્થાઓની તથા ન્યાયિક પ્રક્રિયામાં ભાગ લેનાર તમામ લોકોની જવાબદારી વધારવાનું એક મહત્વપૂર્ણ સાધન છે. ન્યાયના વિતરણમાં વિલંબ એક ગંભીર ચિંતાનો વિષય છે. અદાલતી કાર્યવાહીના જીવંત પ્રસારણથી જનતાના સભ્યો મુલતવીકરણના કારણો અને સુનાવણીમાં વિલંબ કેમ થાય છે તે અંગે જાણી શકશે. સર્વોપરી રીતે, ખુદ્દી અદાલતના સિદ્ધાંતના વિસ્તરણરૂપ જીવંત પ્રસારણ એ નિશ્ચિત કરશે કે અદાલતી સુનાવણી અને આભાસી વાસ્તવિકતા વચ્ચેનો સંપર્ક શક્ય તેટલા વ્યાપક અર્થમાં માહિતીના પ્રસારનું પરિણામ લાવશે, અને ન્યાયિક પ્રક્રિયામાં

પારદર્શિતા તથા જવાબદારી લાવશે.[પરા ૧૮][૧૨૩-એચ; ૧૨૪-એ-બી, સી, ડી, ઈ-જી; ૧૨૪-બી]

૪. અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ અનેક દેશોમાં ન્યાયિક નિર્ણયો દ્વારા પ્રચલિત બન્યું. વધુમાં, મોટાભાગના અધિકારક્ષેત્રો કેટલીક સામાન્ય પ્રથાઓનું પાલન કરે છે, જેમ કે (૧) જીવંત પ્રસારણમાં લઘુત્તમ વિલંબ; (૨) પ્રતિસ્વામિત્વ અદાલત પાસે જ રાખવું; (૩) તમામ કેસોમાં પ્રસારણ શરૂ કરતાં પહેલાં પ્રાયોગિક પરિયોજનાનું સંચાલન કરવું; (૪) આવા કેસોની કેટલીક શ્રેણીઓને અપવાદરૂપ રાખવી, જ્યાં ન્યાયના હિતમાં સુનાવણીઓનું વેબપ્રસારણ અથવા પ્રવાહિત પ્રસારણ ન થવું જરૂરી બને; અને (૫) જીવંત પ્રસારણને નિયમિત કરવા માટે અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશને સત્તા પ્રદાન કરવી. દરેક અધિકારક્ષેત્રમાં એવી મર્યાદાઓનો એક સમૂહ હોય છે, જેના આધીન પ્રસારણ રહે છે. જ્યારે પ્રસારણ ન્યાયના વહીવટમાં અવરોધ ઊભો કરે છે ત્યારે સામાન્ય રીતે તેને અનુમતિ આપવામાં આવતી નથી. [પરા ૨૦] [૧૩૪-ડી-એફ]

૫. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ નિઃસંદેહ જનહિતમાં છે. તે ખુદા ન્યાય અને ખુદી અદાલતોના સિદ્ધાંતનો એક વિસ્તૃત અવતાર છે. તેમ છતાં, જીવંત પ્રસારણની પ્રક્રિયા સુસંગત રીતે રચાયેલ સાવચેતીપૂર્વકના માર્ગદર્શક ધોરણોને આધીન હોવી જોઈએ. પ્રારંભિક તબક્કામાં, મુખ્ય ન્યાયાધીશની અદાલતમાં માત્ર રાષ્ટ્રીય અને બંધારણીય મહત્વના કેસોનું

જીવંત પ્રસારણ કરીને અંદાજે ત્રણ માસ માટે એક પ્રાયોગિક યોજના અમલમાં મૂકી શકાય. **ઐનુક્રમ**, જેમ અને જ્યારે જરૂરી માળખાગત સુવિધા તૈયાર થાય, તેમ આ અદાલત જીવંત પ્રસારણનો વ્યાપ બધા કેસોને આવરી લેવા માટે વિસ્તારી શકે છે (તેવા કેસોને બાદ કરતાં જેઓ અપવર્જિત કરવામાં આવ્યા છે). [ફરો ૨૧][૧૩૪-એફ-જી; ૧૩૫-એ-બી]

૬. ન્યાય સુધીની પહોંચ ત્યારે ક્યારેય પૂર્ણ ગણાઈ શકતી નથી, જ્યારે સુધી વાદકાર પક્ષકારને કાર્યવાહીનો પ્રવાહ જાતે જોઈ, સાંભળી અને સમજી શકવાની સગવડ ન હોય. આ ઉપરાંત, જીવંત પ્રસારણ પ્રતિસાદક્ષમ ન્યાયતંત્રનું એક મહત્વપૂર્ણ અંગ છે, જે ન્યાય માગનારાઓની ચિંતાઓ પ્રત્યે પોતે જવાબદાર છે તે સ્વીકારે છે અને માન્ય રાખે છે. જીવંત પ્રસારણ, ન્યાયપ્રક્રિયામાં બાર સહિતના અન્ય હિતધારકોની જવાબદારી સ્થાપિત કરવાનો એક મહત્વનો સાધન છે. વધુમાં, સરકાર સૌથી મોટી વાદકાર તરીકે ન્યાયિક પ્રક્રિયાની કાર્યક્ષમતા માટેની જવાબદારી વહન કરવાની છે. તેથી, જીવંત પ્રસારણ દ્વારા અદાલતી કાર્યવાહીની જાણકારી અને માહિતીનું સંપૂર્ણ પ્રસારણ, ન્યાયના યોગ્ય વહીવટમાં હિતધારકો તથા સમાજના વિવિધ હિતોને સાધે છે.

[પરા ૨૩][૧૩૫-બી-જી]

૭. કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવાની આવશ્યકતા જિલ્લા ન્યાયતંત્ર અને વડી અદાલતોમાં ચાલતા કેસોની કાર્યવાહી પર સમાન રીતે અને કેટલાક મુદ્દાઓમાં વધુ પ્રબળતાથી લાગુ પડે છે. નાગરિકો અન્યાયનું નિવારણ મેળવવા

માટે પ્રથમ પ્રવેશબિંદુ તરીકે જિલ્લા ન્યાયતંત્રમાં આવતી અદાલતોનો આશરો લે છે. પિરામિડના શિખરે આ અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર આવેલું છે. પરિમાણના દૃષ્ટિકોણથી, સૌથી વધુ વાદવિવાદ જિલ્લા ન્યાયતંત્રમાંથી ઉદ્ભવે છે અને તેના પછી વડી અદાલતોનો ક્રમ આવે છે. નાગરિકોને ભોગવવા પડતા અન્યાયોના નિવારણમાં જિલ્લા ન્યાયતંત્રની સંકળાયેલાપણું એ આવશ્યક બનાવે છે કે દરેક નાગરિકને તેવી અદાલતો સમક્ષની કાર્યવાહી અંગે પૂર્ણ પ્રવેશ અને માહિતી ઉપલબ્ધ હોવી જોઈએ. સમાન રીતે, ખુદી અદાલતના સિદ્ધાંત મુજબ વડી અદાલતો સમક્ષની કાર્યવાહીનું પણ જીવંત પ્રસારણ થવું જોઈએ. વડી અદાલતોના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિઓને ઉપલબ્ધ સંસાધનો અને તકનીકી સહાયને અનુરૂપ તબક્કાવાર રીતે વડી અદાલતો તથા જિલ્લા ન્યાયતંત્ર બંનેમાં જીવંત પ્રસારણ અપનાવવાની બાબત વિચારવા માટે પ્રશંસા સાથે ભલામણ કરવી જોઈએ. તે માટે યોગ્ય નિયમો ઘડીને તેની પદ્ધતિઓ નક્કી કરવી વડી અદાલતોની ફરજ રહેશે. [પરા ૨૨, ૨૪][૧૩૫-બી-ડી; ૧૩૬-બી]૮. આ અદાલતની કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવા માટેની પદ્ધતિઓ નક્કી કરવાની બાબત અનુચ્છેદ ૧૪૫(૧)ના અનુસરણમાં ઘડવાનાં નિયમો હેઠળ યોગ્ય રીતે હાથ ધરાઈ શકે છે. અદાલતની પ્રથા અને પ્રક્રિયાનું સામાન્ય રીતે નિયમન કરવું, જીવંત પ્રસારણ માટે નિયમો ઘડવા સુધી વિસ્તરે છે. [પરા ૨૫][૧૩૬-ઈ]

૯. નમૂનાત્મક માર્ગદર્શિકાઓ સૂચક સ્વરૂપની છે અને કલમ ૧૪૫(૧) હેઠળ નિયમો ઘડી તમામ રીત-સરંજામો નિર્ધારિત કરવા માટે અદાલતની

સત્તાને ક્ષીણ કરતી નથી, જેમાં (૧) તે તબક્કાઓ કે જેઓમાં જીવંત-પ્રસારણ અમલમાં મૂકવામાં આવશે; (૨) તે કેસોના પ્રકારો જેઓ માટે કેસોના જીવંત-પ્રસારણની વ્યવસ્થા કરવામાં આવશે; (૩) યોગ્ય તકનીકના ઉપયોગને અધિકૃત કરવું; (૪) તે એજન્સીઓ જેઓ દ્વારા જીવંત-પ્રસારણ અમલમાં મૂકવામાં આવશે;

(૫) અમલીકરણ માટેના અન્ય પાસાં; અને (૬) ફીડના ઉપયોગ માટેના ધોરણો નિર્ધારિત કરવું. [ફકરો ૯][૧૩૭-સી-ડી]

૧૦. ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહી અને અન્ય ન્યાયિક ઘટનાઓના પ્રસારણ અંગે આદર્શ માર્ગદર્શિકા નીચે મુજબ બાબતો માટે સૂચવવામાં આવે છે : કયા પ્રકારના મુદ્દાઓનું જીવંત પ્રસારણ કરવાનું; જીવંત પ્રસારણ કરવાની રીત; જીવંત પ્રસારણ માટેની તકનિકી વિશિષ્ટતાઓ; અને અભિલેખીકરણ. કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની હેતુસર રજિસ્ટ્રી સર્વોચ્ચ અદાલતના પરિસરમાં એક અથવા વધુ કક્ષાઓ અથવા હોલ ઉપલબ્ધ કરાવશે. પ્રસારણ કક્ષ(ઓ)માં વાદીપક્ષકારો, પત્રકારો, તાલીમાર્થીઓ, મુલાકાતીઓ અને વકીલો અદાલતખંડની કાર્યવાહી જોઈ શકે તે માટે, અન્ય જરૂરી આધારીય સુવિધાઓ સાથે બહુવિધ પડદાઓ સ્થાપિત કરવામાં આવશે. દિવ્યાંગજનો માટે વિશેષ વ્યવસ્થા કરવામાં આવશે. [પરા ૨૬]
[૧૩૭- ડી-ઈ; ૧૩૮-ડી; ૧૩૯-સી-ડી; ૧૪૦-એ]

૧૧. સર્વોચ્ચ અદાલત ઓનલાઇન પ્રસારિત કરવામાં આવેલા અને રજિસ્ટ્રી પાસે સંગ્રહિત વિડિઓઝ ઉપર વિશિષ્ટ પ્રતિલિપિ અધિકાર ધારણ કરશે; અને ઉપયોગ માટેની શરતો અને નિયમોમાં જેમ સૂચિત કરવામાં આવે તેમ સિવાય તથા રજિસ્ટ્રીની લેખિત મંજૂરી વિના, કોઈપણ સ્વરૂપમાં પુનઃઉપયોગ, કેપ્ચર, પુનઃસંપાદન અથવા પુનર્વિતરણ, અથવા પ્રસારણ અથવા વિડિઓ ફૂટેજના આધારિત કૃતિઓ સર્જવું અથવા તેનું સંકલન કરવું, અનુમતિપાત્ર રહેશે નહીં. [પરિચ્છેદ ૨૬][૧૪૦-ઈ-એફ]

પ્રકરણ કાનૂન સંદર્ભ

એ. એમ. ખાનવિલકર, ન્યાયાધીશના ચુકાદામાં.

[૧૯૬૬] ૩ એસ.સી.આર. ૭૪૪ પર પરિચ્છેદ ૧ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

ડૉ. ડી. વાય. ચંદ્રચૂડ, ન્યાયાધીશના ચુકાદામાં.

[૧૯૬૬] ૩ એસ.સી.આર. ૭૪૪ અનુસરવામાં આવ્યો પેરા ૯

[૧૯૮૫] ૨ સપ્લ. એસ.સી.આર. ૫૧નું અનુસરણ કરવામાં આવ્યું
પરા ૧૦

[૧૯૯૨] ૩ એસ.સી.આર. ૫૯૫ પર ફકરો ૧૧ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

[૨૦૧૦] ૩ એસ.સી.આર. ૯૧૧ ફકરા ૧૨ પર અવલંબિત

[૨૦૧૭] ૫ એસ.સી.આર. ૫૧૩ નો પરિણેદ ૧૭ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

(૨૦૧૮) ૧ એસ.સી.સી. ૧ નો પરા ૧૭ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

દિવાની મૂળ અધિકારક્ષેત્ર : રિટ અરજી (દિવાની) નં ૧૨૩૨ સન ૨૦૧૭.

ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ.

સાથે

રિટ અરજી (દિવાની) નં. ૬૬, ૮૬૧ અને ૮૯૨ સન ૨૦૧૮ની.

સુશ્રી ઇન્દિરા જયસિંગ, સિનિયર વકીલ, શાદાન ફરાસત, સુશ્રી નહમત કૌર, સુશ્રી રુદ્રાક્ષી દેવો, વિરાગ ગુપ્તા, સુશ્રી અર્યના પાઠક દવે, પી.કે. સેઠ, સુશ્રી વાન્યા ગુપ્તા, ઓમપ્રકાશ પરિહાર, જામસેદ મિસ્ત્રી, અપીલકર્તા તરફેથી વકીલો.

કે.કે. વેણુગોપાલ, એડવોકેટ જનરલ, પી.કે. દે, શ્રીમતી માધવી દીવાન, સુશ્રી શ્રદ્ધા દેશમુખ, એ.કે. શર્મા, જી.એસ. મક્કર, પ્રતિવાદી તરફથી વકીલો.

સ્વખિલ ત્રિપાઠી (અરજદાર-સ્વયં હાજર)

મેથ્યુઝ જે. નેડુમ્પારા (વ્યક્તિગત રીતે હાજર અરજદાર)

એ.સી. ફિલિપ (અરજદાર-વ્યક્તિગત રીતે)

અમૃત પાલ સિંહ ખાલસા (અરજદાર-સ્વયં વ્યક્તિગત રીતે)

અમન શેખર (અરજદાર-વ્યક્તિગત રીતે)

બાયરન સેકવેરિયા (વ્યક્તિગત રીતે હાજર અરજદાર)

આયુષ પ્રકાશ (અરજદાર-સ્વયં હાજર)

અદાલતના ચુકાદાઓ નીચે મુજબ ઉચ્ચારવામાં આવ્યા હતા

એ. એમ. ખાનવિલકર, ન્યાયાધીશ ૧. અરજદારો અને હસ્તક્ષેપકર્તાઓએ, પોતે લોકહિતચિંતક વ્યક્તિઓ હોવાનું દાવો કરતાં, એવી જાહેરાત માગી છે કે “સંવિધાનિક મહત્વ ધરાવતી અને વ્યાપક જનતા અથવા મોટી સંખ્યામાં લોકો પર અસર કરતી” સર્વોચ્ચ અદાલતની કેસ કાર્યવાહીનું, જનતા સરળતાથી નિહાળી શકે તે રીતે, જીવંત પ્રસારણ થવું જોઈએ. વધુમાં, જીવંત પ્રસારણ માટે પાત્ર એવા અપવાદરૂપ કેસોનું નિર્ધારણ શક્ય બને તે માટે માર્ગદર્શિકા ઘડવા અને તે માર્ગદર્શિકા આ અદાલતની સંપૂર્ણ અદાલત સમક્ષ મૂકવા બાબતે પણ દિશાનિર્દેશ માગવામાં આવ્યો છે. આ પ્રાર્થનાઓને મજબૂતી આપવા માટે, આ અદાલતની નવ-ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓની પીઠ દ્વારા નરેશ શ્રીધર મિરજકર અને અન્ય વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય, ૧ માં કરાયેલા નિવેદન પર આધાર મુકવામાં આવ્યો છે, જેમાં અન્ય બાબતો સાથે પત્રકારોના આ દલીલો પર વિચાર કરવાનો અવસર આવ્યો હતો કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૯(૧)(જી) હેઠળ તેમને પોતાનો વ્યવસાય ચલાવવાનો મૂળભૂત અધિકાર હતો; અનુચ્છેદ ૧૯(૧)(ડી) હેઠળ તેમને અદાલતમાં કાર્યવાહી દરમિયાન હાજર રહેવાનો પણ અધિકાર હતો;

અને અનુચ્છેદ ૧૯(૧)(એ) હેઠળ ખાતરી આપેલ વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના તેમના અધિકારમાં, પત્રકાર તરીકે અદાલતમાં તેમણે જે કાર્યવાહી જોઈ અને સાંભળી હોય તેનો વિશ્વસનીય અહેવાલ પ્રકાશિત કરવાનો તેમનો અધિકાર પણ સમાવેશ પામે છે. અદાલતે ઉપરોક્ત દલીલ પર વિચાર કરતી વખતે, અદાલતોની વૈધતા અને કાર્યક્ષમતા જાળવવા તથા જનવિશ્વાસમાં વૃદ્ધિ કરવા માટે ખુદી સુનાવણીની કાર્યક્ષમતા અંગે ભાર મુક્યો હતો ૧ (૧૯૬૬) ૩ એસસીઆર ૭૪૪

અને આધાર. ખુદી અદાલતોમાં કેસોની સુનાવણીની કાર્યક્ષમતાના વિષયમાં પ્રતિપાદન કરતા ઉક્ત નિર્ણયમાંથી સંબંધિત ઉતારો નીચેના શબ્દોમાં પુનઃપ્રસ્તુત કરવો યોગ્ય રહેશે:

“૨૦..... એ સુસ્થાપિત છે કે સામાન્ય રીતે અદાલતો સમક્ષ લાવવામાં આવતા તમામ કેસો, ભલે તે નાગરિક હોય, ફોજદારી હોય અથવા અન્ય હોય, ખુદી અદાલતમાં સાંભળવા જોઈએ. ખુદી અદાલતમાં જાહેર સુનાવણી ન્યાયના સ્વસ્થ, નિષ્પક્ષ અને વાજબી વહીવટ માટે નિઃસંદેહ આવશ્યક છે. જાહેર તપાસ અને નજર હેઠળ ચાલતી સુનાવણી સ્વાભાવિક રીતે ન્યાયિક મનસ્વીપણું અથવા ઉછાળા સામે નિયંત્રણરૂપ કાર્ય કરે છે અને ન્યાયના વહીવટની વાજબીતા, નિષ્પક્ષતા અને અનપેક્ષપાતિતામાં જનતાનો વિશ્વાસ સર્જવા માટે શક્તિશાળી સાધનરૂપ બને છે. ન્યાયના વહીવટમાં જનવિશ્વાસનું

મહત્વ એટલું વિશાળ છે કે ન્યાયિક ટ્રિબ્યુનલ તરીકે પોતાનાં કાર્ય બજાવતી અદાલતો સામાન્ય રીતે ખુદી અદાલતમાં કારણોની સુનાવણી કરે અને અદાલતખંડમાં જનતાને પ્રવેશની મંજૂરી આપે, આ વ્યાપક સિદ્ધાંત અંગે બે મત હોઈ શકે તેમ નથી. બેન્થમે જેમ નિરીક્ષણ કર્યું છે : ‘ગુપ્તતાના અંધકારમાં દુર્ભાવનાપૂર્ણ હિતો અને દરેક સ્વરૂપનું દુષ્કર્મ પૂરેપૂરું વેગ પામે છે. માત્ર એટલા પ્રમાણમાં જ, જેટલા પ્રમાણમાં જાહેરતા હોય, ન્યાયિક અન્યાય સામે લાગુ પડી શકતી કોઈપણ નિયંત્રણકારી વ્યવસ્થા કાર્યરત થઈ શકે. જ્યાં જાહેરતા નથી ત્યાં ન્યાય નથી. જાહેરતા ન્યાયનો પ્રાણ છે. તે પ્રયત્ન માટેનું સર્વાધિક તીવ્ર પ્રેરણ છે અને અપ્રામાણિકતા સામેના તમામ રક્ષણોમાં સર્વાધિક ખાતરીજનક રક્ષણ છે. તે ન્યાયાધીશને પોતે જ, સુનાવણી કરતા સમયે, સુનાવણી હેઠળ રાખે છે (એ અર્થમાં કે) તમામ સુરક્ષાઓની સુરક્ષા જાહેરતા છે’. (સ્કોટ વિ. સ્કોટ [(૧૮૧૧) ઓલ. ઈ.આર. ૧, ૩૦]) “

૨. ખરેખર, બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ માંથી ઉદ્ભવતો ન્યાય સુધી પહોંચવાનો અધિકાર હોય કે ઘરના બારણે ન્યાયની સંકલ્પના હોય, તે ત્યારે જ અર્થપૂર્ણ બનશે જ્યારે જનતાને અદાલતો સમક્ષ જેમ કાર્યવાહી આગળ વધે તેમ તેની પહોંચ મળે અને વિશેષ કરીને, વ્યાપક જનતા અથવા લોકોના કોઈ વર્ગ પર અસર કરતી બાબતોમાં જીવંત કાર્યવાહી નિહાળવાની તક પ્રાપ્ત થાય.

આથી તેઓને અદાલત સમક્ષ વિચારણા માટે આવતાં પ્રશ્નો વિશે તાત્કાલિક આધારે જ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે.

૩. જેમ કોઈ વ્યક્તિને કાયદા અંગે અજ્ઞાનતાનો દાવો કરવાની છૂટ નથી, તેમ રાજ્ય પર પણ કાયદા અંગે તથા તેમાં થતા વિકાસ અંગે, જેમાં આ અદાલત સમક્ષ મામલાઓના નિરાકરણની પ્રક્રિયામાં થતો કાયદાનો ક્રમિક વિકાસ પણ સમાવેશ થાય છે, જનજાગૃતિ ફેલાવવાની અનુરૂપ ફરજ છે. માહિતી જાણવાનો અને પ્રાપ્ત કરવાનો અધિકાર, હવે સુધી સુસ્થાપિત રીતે નક્કી થયેલ મુજબ, બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૯(૧)(એ) નો એક અંગ છે અને તે કારણસર, પ્રજા વ્યાપક જનતા અથવા જનતાના કોઈ એક વર્ગ પર અસર પાડતા પ્રશ્નો સંબંધિત અદાલતી કાર્યવાહી નિહાળવા હકદાર છે, જે મુજબનો પ્રસંગ હોય તે મુજબ. માહિતી પ્રાપ્ત કરવાનો અને માહિતગાર થવાનો આ અધિકાર લોકોને મળતા ગૌરવના મૂલ્યથી વધુ સશક્ત બને છે. રજૂઆતકર્તાઓમાંથી એકે આ બાબત પણ ઉજાગર કરી છે કે દેશભરની અદાલતોમાં લંબિત રહેલા મોટી સંખ્યાના મામલાઓમાં સંકળાયેલા વાદકારોને, જો અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ દ્વારા અવલોકન શક્ય બનાવવામાં આવે, તો લાભ થશે. તેનાથી દેશની ઉત્પાદકતામાં વધારો થશે, કારણ કે ભારતમાં અદાલતી વિવાદોમાં સંકળાયેલા અસંખ્ય વ્યક્તિઓને, સુનાવણીઓ નિહાળવા માટે, નિયમિત ધોરણે વ્યક્તિગત રીતે અદાલતોની મુલાકાત લેવી ટાળી શકશે અને તેના બદલે રજા લીધા વિના પોતાના દૈનિક કાર્યમાં હાજર રહી શકશે.

૪. કારણ કે આ ચર્ચાએ અતિમહત્વના પ્રશ્નોને સક્રિય બનાવ્યા છે, તેથી અમે ભારતના વિદ્વાન એટર્ની જનરલ શ્રી કે.કે. વેણુગોપાલને, તેમજ અરજદારો અને હસ્તક્ષેપકારો દ્વારા આપવામાં આવેલા સૂચનોનું સંકલન કરીને અને રિટ અરજી(ઓ) માં માગવામાં આવેલ રાહત મંજૂર કરવામાં આવે તેવી પરિસ્થિતિમાં, એક માળખું વિકસાવવા માટે વ્યાપક નોંધ રજૂ કરવા વિનંતી કરી હતી. અમે થોડું પછી તે જ બાબત તરફ સંદર્ભ કરીશું.

૫. અમે ભારત માટેના વિદ્વાન એટર્ની જનરલ શ્રી કે.કે. વેણુગોપાલ, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ સુશ્રી ઇન્દિરા જયસિંગ, વિદ્વાન વકીલ શ્રી વિરાગ ગુપ્તા, વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી મેથ્યૂઝ જે. નેડુમ્પારા તેમજ સ્વયં હાજર રહેલા અન્ય અરજદારો/હસ્તક્ષેપકારોને સાંભળ્યા છે.

૬. નિર્વિવાદરૂપે, અદાલત સમક્ષ કેસોની સુનાવણી દરમિયાન ખુદ્દી કાર્યવાહી અને જનસામાન્યને પ્રવેશ આપવાનો સિદ્ધાંત સ્વીકારાયેલો છે. સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ચુકાદાઓના ઉચ્ચાર અંગે, બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૫(૪) માં સ્પષ્ટ જોગવાઈ છે કે આવા ઉચ્ચારો ખુદ્દી અદાલતમાં કરવામાં આવશે. ખરેખર, સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ “ખુદ્દી અદાલતમાં સુનાવણી” અંગે બંધારણમાં આવી કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ જોવા મળતી નથી, પરંતુ તેનો આધાર ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ (સી.આર.પી.સી.) ની કલમ ૩૨૭ તથા દીવાની પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૦૮ (સી.ડી.સી.) ની કલમ ૧૫૩-બી જેવી જોગવાઈઓમાં મળી આવે છે, જે આ મુજબ છે:

કલમ ૩૨૭ સીઆરપીસી

“૩૨૭. અદાલત ખુદી રાખવાની.— (૧) કોઈપણ ગુનાની તપાસ કરવા અથવા કોઈપણ ગુનાનો વિચારણ કરવા માટે જે સ્થળે કોઈ ફોજદારી અદાલત બેસે છે તે સ્થળને ખુદી અદાલત માનવામાં આવશે, જ્યાં સામાન્ય જનતાને, જેટલા પ્રમાણમાં તે સ્થળ તેમને અનુકૂળ રીતે સમાવી શકે તેટલા પ્રમાણમાં, પ્રવેશ મેળવી શકશે;

પરંતુ શરતે કે અધ્યક્ષતા કરતા ન્યાયાધીશ અથવા મેજિસ્ટ્રેટ, જો તે યોગ્ય માને, તો કોઈ વિશિષ્ટ મામલાની કોઈપણ તપાસ અથવા તેની સુનાવણીના કોઈપણ તબક્કે એવો આદેશ કરી શકે છે કે સામાન્ય જનતાને, અથવા કોઈ વિશિષ્ટ વ્યક્તિને, અદાલત દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા કક્ષ અથવા મકાનમાં પ્રવેશ ન હોય, અથવા તે તેમાં હાજર ન રહે અથવા ચાલુ ન રહે.

(૨) ઉપકલમ (૧) માં સમાવિષ્ટ કોઈપણ બાબત હોવા છતાં, બળાત્કારના કેસની અથવા ભારતીય દંડ સંહિતા (૧૮૬૦નું ૪૫) ની કલમ ૩૭૬, કલમ ૩૭૬-એ, કલમ ૩૭૬-બી, કલમ ૩૭૬-સી [કલમ ૩૭૬-ડી અથવા કલમ ૩૭૬-ઈ] હેઠળના ગુનાની તપાસબંધ કાર્યવાહી બંધ દરવાજા પાછળ હાથ ધરવામાં આવશે;

શરતે કે, અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશ જો તેને યોગ્ય લાગે, અથવા પક્ષકારોમાંથી કોઈ એક દ્વારા કરવામાં આવેલ અરજી પર, કોઈ ચોક્કસ

વ્યક્તિને અદાલત દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા ખંડ અથવા ઇમારતમાં પ્રવેશ મેળવવાની, અથવા તેમાં રહેવાની કે ચથાવત્ રહેવાની પરવાનગી આપી શકે;

[વધુમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવે છે કે શક્ય તેટલી હદ સુધી ઇન કેમેરા કાર્યવાહી મહિલા ન્યાયાધીશ અથવા મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા ચલાવવામાં આવશે.]

(૩) જ્યાં ઉપકલમ (૨) હેઠળ કોઈ કાર્યવાહી ચલાવવામાં આવે છે, ત્યાં આવી કોઈપણ કાર્યવાહી સંબંધિત કોઈપણ બાબત અદાલતની પૂર્વ પરવાનગી વિના કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા છાપવી અથવા પ્રકાશિત કરવી કાયદેસર ગણાશે નહીં:]

[એવી જોગવાઈ છે કે બળાત્કારના ગુનાથી સંબંધિત નીચલી અદાલતની કાર્યવાહીનું છાપકામ અથવા પ્રકાશન પરનો પ્રતિબંધ, પક્ષકારોના નામ અને સરનામાની ગુપ્તતા જાળવવાની શરતે, દૂર કરવામાં આવી શકે છે.]”

કલમ ૧૫૩-બી સીપીસી

“૧૫૩-બી. વિચારણાનું સ્થળ ખુદ્દી અદાલત ગણવાનું.- કોઈપણ દિવાની અદાલત જ્યાં કોઈ દાવાની વિચારણા કરવાની હેતુસર બેસે છે તે સ્થળ ખુદ્દી અદાલત ગણવામાં આવશે, જેમાં સામાન્ય જનતાને, તે

સ્થળમાં તેઓને અનુકૂળ રીતે સમાવી શકાય તેટલી હદ સુધી, પ્રવેશ હોઈ શકશે:

પરંતુ શરતે કે, અધ્યક્ષતા કરતા ન્યાયાધીશ, જો તેઓ યોગ્ય માને, તો કોઈ નિર્દિષ્ટ કેસની કોઈપણ તપાસ અથવા વિચારણાના કોઈપણ તબક્કે એવો આદેશ આપી શકે છે કે સામાન્ય જનતાને, અથવા કોઈ નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિને, અદાલત દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા ખંડ અથવા મકાનમાં પ્રવેશનો અધિકાર નહીં હોય, અથવા તે ત્યાં હાજર રહી શકશે નહીં કે ત્યાં રહેતી રહી શકશે નહીં.”

૭. નોંધપાત્ર રીતે, નરેશ શ્રીધર મિરાજકર (ઉપરોક્ત) મામલે, આ અદાલતે કોઈપણ પ્રકારની અનિશ્ચિતતા રાખ્યા વિના સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિપાદિત કર્યું હતું કે ખુદી સુનાવણી સામાન્ય નિયમ છે, પરંતુ તે સાથે જ ચેતવણી પણ આપી હતી કે એવી પરિસ્થિતિઓ ઊભી થઈ શકે છે જ્યાં ન્યાયના વહીવટ માટે જ અદાલતોને ઈન-કેમેરા સુનાવણીઓ હાથ ધરવી આવશ્યક બની શકે. મૂળભૂત સિદ્ધાંતો લાગુ કરતાં, આ અદાલત અથવા ભારતની અન્ય કોઈપણ અદાલતોની કાર્યવાહીનું લાઈવ સ્ટ્રીમિંગ અમલમાં મૂકવામાં આવે તે પહેલાં યોગ્ય અને સંતુલિત નિયમનાત્મક માળખું હોવું યોગ્ય ગણાય.

૮. નિઃસંદેહ, અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ જનતાને એવી અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત સાક્ષી બનવાનો વિકલ્પ ઉપલબ્ધ કરાવવાની ક્ષમતા ધરાવે છે, જેનો તેઓ અન્યથા વ્યવહારિક મુશ્કેલીઓ અને અદાલતોની

આધારીક મર્યાદાઓને કારણે સાક્ષી બની શકતા નહોતાં; અને તે તેમને શું બન્યું છે તેનો વધુ સીધો અહેસાસ પણ કરાવશે. તેથી, પ્રૌદ્યોગિક ઉકેલો સૌને અને ખાસ કરીને વાદકારોને પ્રદાન કરાયેલા ન્યાયપ્રાપ્તિના અધિકારને સાકાર કરવા માટેનું સાધન બની શકે, જેથી તેમને અદાલત પરિસરમાં અને ખાસ કરીને અદાલતખંડોમાં આભાસી પ્રવેશ આપવામાં આવે. આ પ્રક્રિયામાં, કાનૂની વ્યવસાયમાં પ્રવેશનારાઓ હોય, પત્રકારો હોય, નાગરિક સમાજના કાર્યકરો હોય, વિદ્યાર્થીઓ હોય અથવા કાયદાના વિદ્યાર્થીઓ હોય, આવા વ્યક્તિઓનો મોટો વર્ગ વાસ્તવિક સમયના આધારે જીવંત કાર્યવાહીને પ્રોપ્રિયા પર્સોના તરીકે નિહાળી શકશે. સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ, ઓછામાં ઓછું બંધારણીય તથા રાષ્ટ્રીય મહત્વના કેસોમાં, જેનો પ્રભાવ વ્યાપક જનતા પર અથવા ભારતમાં મોટી સંખ્યાના લોકો પર પડે છે, તે સારો આરંભ બની શકે છે, તે બાબતે બાર સમક્ષ સૂચવ્યા મુજબ તમામ પક્ષધરોમાં એકમત છે.

૯. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ તકનીકના આગમનને કારણે શક્ય બન્યું છે અને હકીકતમાં, વિશ્વભરના અન્ય અધિકારક્ષેત્રોમાં તેને સ્વીકારવામાં આવ્યું છે. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ, એક અર્થમાં, તકનીકના ઉપયોગથી અદાલતખંડના ભૌતિક ચાર દિવાલોની બહાર અદાલતખંડના વિસ્તારને “આભાસી રીતે” વિસ્તૃત કરવાનું છે. તકનીક વધતી જતી ઝડપી ગતિએ વિકાસ પામી રહી છે, જ્યારે કાનૂન અને અદાલતો તેની સરખામણીએ ઘણાં વધુ માપેલા ગતિએ વિકસી રહ્યા છે. આ અદાલત આ

વાસ્તવિકતા પ્રત્યે અવગત ન રહી શકે કે તકનીકમાં એવા દૃશ્ય અને અદૃશ્ય લાભો લાવવાની ક્ષમતા છે, જે વિશેષ કરીને હિતધારકો અને વાદકારોની આશાઓને પૂર્ણ કરી શકે. તે પારદર્શિતા, સારા શાસન અને જવાબદારીનું પ્રતિબિંબ બની શકે છે અને વધુ મહત્વપૂર્ણ રીતે, અદાલતખંડોની દૃષ્ટિ-સીમાને ખુલ્લી મૂકી, તે ખંડોની ચાર દિવાલોને અતિક્રમી, જીવંત અદાલતી કાર્યવાહી જોવા માટે મોટી સંખ્યામાં દર્શકોને સ્થાન આપી શકે છે. આવી તકનીકને અદાલતખંડોમાં પરિચિત કરવી અને સમાવી લેવી તે દર્શક જનતાને અદાલતખંડમાં આભાસી ઉપસ્થિતિ આપશે અને સાથે જ તેમને અદાલતના કાર્યપ્રણાલી વિશે શિક્ષિત પણ કરશે.

૧૦. અમારે તાત્કાલિક એ ઉમેરવું જોઈએ કે અદાલતોમાં પ્રાયોગિક ધોરણે ઑડિયો-વિડિયો રેકોર્ડિંગ શરૂ કરવાની દરખાસ્ત અંગે ન્યાય પ્રદાન અને કાનૂની સુધારાઓ માટેની રાષ્ટ્રીય મિશનની સલાહકાર પરિષદે લીધેલા નિર્ણય તરફ અમારું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું. ૨૬મી ઓગસ્ટ, ૨૦૧૪ના રોજ યોજાયેલ તેની બેઠકમાં નોંધ લેવામાં આવી હતી કે ઈ-અદાલતો મિશન મોડ પ્રોજેક્ટના તબક્કા ૨ માટેના નીતિ અને કાર્યયોજના દસ્તાવેજમાં અદાલતી કાર્યવાહીનું ઑડિયો-વિડિયો રેકોર્ડિંગ કરવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી હતી. તેમ છતાં, ૮મી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૪ના રોજ યોજાયેલી ઈ-સમિતિની બેઠકમાં આ મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ સર્વોચ્ચ અદાલત અને વડી અદાલતોના માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ સાથે પરામર્શ આવશ્યક હોવાથી તેને

મુલતવી રાખવામાં આવ્યો હતો. નિશ્ચિતરૂપે, અદાલતી કાર્યવાહીના જીવંત પ્રસારણ માટેના નિયમો ઘડવા સર્વોચ્ચ અદાલત અને વડી અદાલતોના માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ સાથે પરામર્શ આવશ્યક બની શકે, જેથી અદાલતનું ગૌરવ અને મહિમા જળવાઈ રહે અને સાથે સાથે પક્ષકારો અથવા સાક્ષીઓની અંગતતા અને ગોપનીયતા સંબંધિત ચિંતાઓ, વ્યાપારી વિવાદોમાં વ્યવસાયિક ગોપનીયતા સંબંધિત મુદ્દાઓ, જેમાં કેન્દ્રીય અથવા રાજ્ય કાયદાઓ દ્વારા નિર્ધારિત કાર્યવાહી અથવા ચલણ સુધીની પહોંચ પર પ્રતિબંધ અથવા મર્યાદાનો પણ સમાવેશ થાય છે, અને કેટલાક કિસ્સાઓમાં, કિસ્સાની સંવેદનશીલતા કારણે કાયદો અને વ્યવસ્થાની સ્થિતિ અથવા સામાજિક અશાંતિ ઊભી થવાની શક્યતા હોવાથી, વ્યાપક જનહિત જાળવી રાખવાના મુદ્દાઓનું નિરાકરણ થઈ શકે. આ એવા મુદ્દાઓ છે જેને વધુ નજીકથી તપાસવાની જરૂર પડી શકે. એવું કરતાં, અન્ય અધિકારક્ષેત્રોની અદાલતો દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા માળખાઓ ઉપયોગી થઈ શકે છે. અમને દર્શાવવામાં આવેલી સામગ્રીમાંથી ઉપસતી, અન્ય અધિકારક્ષેત્રોની કેટલીક અદાલતોમાં સ્થિતિ (અક્ષરક્રમ પ્રમાણે ગોઠવેલી) નીચે મુજબ છે:

૧.ઓસ્ટ્રેલિયા

૧. વડી અદાલત: પોતાની કાર્યવાહીનું રેકોર્ડિંગ તેની વેબસાઈટ પર પ્રકાશિત કરવાની મંજૂરી આપે છે.

૧લી ઑક્ટોબર, ૨૦૧૩થી, ઑસ્ટ્રેલિયાની વડી અદાલતે, જે તેની સર્વોચ્ચ અદાલત છે, તેની વેબસાઇટ પર કેનબેરા૩ ખાતે યોજાયેલી તમામ પૂર્ણ-અદાલતની સુનાવણીઓની શ્રાવ્ય-દ્રશ્ય રેકોર્ડિંગ્સ ઉપલબ્ધ કરાવી છે.

ક. આવરણની સામગ્રીનું પરીક્ષણ કરવામાં આવે છે અને સુનાવણીના એક કે બે દિવસની અંદર સામાન્ય રીતે ધ્વનિમુદ્રણો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે;

બ. વડી અદાલતે પોતાની વેબસાઇટ પર આવા રેકોર્ડિંગોના ઉપયોગ માટે કેટલીક શરતો નિર્ધારિત કરી છે, જેમાં રેકોર્ડિંગ પર પ્રતિબંધોનો સમાવેશ થાય છે ૨ ઑસ્ટ્રેલિયન વડી અદાલતની વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે: <http://www.ecourt.gov.au/cases/> રીસન્ટ-એવ-રેકોર્ડિંગ્સ ૩ મીડિયા પ્રકાશન: પૂર્ણ અદાલતની કાર્યવાહી અંગેના ઑડિયો-વિડિયો રેકોર્ડિંગ્સ ઑસ્ટ્રેલિયન વડી અદાલતની વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે:

એચટીટિપિ:<http://www.ecourt.gov.au/cases/> એક્સ.પી.એચપી ?

ઓપ્શન=કોમ_એસીમેલિંગ એન્ડ કન્ટ્રોલ =આર્કાઇવ એન્ડ ટાસ્ક=વ્યૂ એન્ડ લિસ્ટઆઇડી=૬-૪૪મેન્ટ-ડિલિવરી-નોટિફિકેશન એન્ડ મેઇલઆઇડી=૨૮-મીડિયા- રિલીઝ અથવા અદાલતની પૂર્વ પરવાનગી વિના નકલ કરવી અને કાર્યવાહી ઉપરનો કૉપીરાઇટ અદાલતે જ અનામત રાખવોજ;

ક. વડી અદાલત જનતાના સભ્યોને, જ્યારે અદાલતની કાર્યવાહી ચાલુ ન હોય ત્યારે, ખાનગી હેતુઓ માટે અદાલતખંડોની અંદર ફોટોગ્રાફ લેવા મંજૂરી આપે છે. જોકે, ખાનગી પક્ષકારો દ્વારા અદાલતી કાર્યવાહીનું ઓડિયો-વિડિયો રેકોર્ડિંગ સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિબંધિત છે. તેમ છતાં, અદાલત કેટલીક પ્રસંગોએ ફિલ્મ નિર્માણ દળોને, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓના આગમન અને તેઓ દ્વારા પીઠાસન પર બેસવાની ક્રિયા, અદાલતમાં સ્થિત અદાલતી સ્ટાફ, તેમજ અદાલતખંડમાં તેમની ટેબલો પર રહેલા બેરિસ્ટરો અને સોલિસિટરો જેવા કાર્યવાહી ના કેટલાક ભાગોનું ફિલ્માંકન કરવાની મંજૂરી આપે છે. આવી મંજૂરી દરેક પ્રકરણના આધારે અને અદાલત દ્વારા લાદવામાં આવેલી કેટલીક શરતોને આધીન રહીને આપવામાં આવે છે પ;

૨. નીચલી અદાલતો ૬,૭: નીચલી અદાલતોની કાર્યવાહી અંગે મીડિયા આવરણ પર કોઈ વૈધાનિક પ્રતિબંધો નથી અને સુનાવણીઓના પ્રસારણ માટેની પરવાનગી એક અદાલતથી બીજી અદાલત પ્રમાણે ભિન્ન હોય છે.

અ. ઓસ્ટ્રેલિયાની ફેડરલ અદાલત: મીડિયા ને નિયમિત ધોરણે કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપે છે અને પોતાની વેબસાઈટ પર કેટલાક ચુકાદાઓના સારાંશના વિડિયો પણ પ્રસિદ્ધ કરે છે.

૪ " ઉપયોગની શરતો:

અદાલતના ધ્વનિ-દૃશ્ય રેકોર્ડિંગ્સ સુધીની પહોંચ નીચેની શરતોને આધીન છે:

(૧) તમે અદાલતની પૂર્વલિખિત મંજૂરી વિના, કોઈપણ કાર્યવાહી અથવા તેની કોઈપણ ભાગને, કોઈપણ રીતે, નોંધશો નહીં, નકલ કરશો નહીં, ફેરફાર કરશો નહીં, પુનઃઉત્પાદિત કરશો નહીં, પ્રકાશિત કરશો નહીં, પુનઃપ્રકાશિત કરશો નહીં, અપલોડ કરશો નહીં, પોસ્ટ કરશો નહીં, પ્રસારિત કરશો નહીં, પ્રસારણનું પુનઃપ્રસારણ કરશો નહીં, સંગ્રહિત કરશો નહીં, વિતરણ કરશો નહીં અથવા અન્ય કોઈ રીતે ઉપલબ્ધ કરશો નહીં. તથાપિ, શાળાઓ અને યુનિવર્સિટીઓ શૈક્ષણિક હેતુઓ માટે વર્ગખંડની પરિસ્થિતિમાં કાર્યવાહીનું પ્રસારણ/પુનઃપ્રસારણ પૂર્વલિખિત મંજૂરી વિના કરી શકે છે.

(૨) અદાલતની કાર્યવાહી અંગે અમારી વેબ-સાઇટ મારફતે ઉપલબ્ધ દ્વનિ-દૃશ્ય સામગ્રી અદાલતનો સત્તાવાર અભિલેખ ગણાતી નથી.

(૩) કાર્યવાહીનું દૃશ્યચિત્ર કૉપિરાઇટ અદાલત દ્વારા અનામત રાખવામાં આવે છે.

“હું સંમત છું/પ્તે” પર ક્લિક કરીને (જ્યારે ઉપલબ્ધ હોય ત્યારે), તમે આ ઉપયોગની શરતોને આધિન રહેવા માટે સંમત થાઓ છો. ” ઓસ્ટ્રેલિયન વડી

અદાલતની વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે:

દૃષ્ટપ://ccv.હકોર્ટ.ગોવ્.આઉ/કેસેસ/ રીસન્ટ-એવી-રેકોર્ડિંગ ૫

ઓસ્ટ્રેલિયન વડી અદાલતની વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ ફોટોગ્રાફી અને રેકોર્ડિંગ:

દૃષ્ટપ://ccv.હકોર્ટ.ગોવ્.આઉ/અબાઉટ/ફોટોગ્રાફી-એન્ડ-રેકોર્ડિંગ ૬

ન્યૂઝીલેન્ડ ન્યાયતંત્રની વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ અદાલતમાં મીડિયા આવરણ

– એક પરામર્શ પત્ર: હટ્સ://કોર્સઓફએનઝેડ.ગોવ્.એનઝેડ/ઇન-
કોર્ટ-મીડિયા-રિવ્યુ/ઇન-કોર્ટ- મીડિયા-રિવ્યુ/ઇન-કોર્ટ-મીડિયા-
કવરેજ_–કન્સલ્ટેશન-પેપર.પીડીએફ ૭ ન્યૂઝીલેન્ડ ન્યાયતંત્રની વેબસાઇટ
પર ઉપલબ્ધ અદાલતમાં મીડિયા આવરણ અંગે મુખ્ય ન્યાયાધીશને અહેવાલ:
હટ્સ://વ્વ.કોર્સઓફએનઝેડ.ગોવ્.એનઝેડ/ઇન-કોર્ટ-મીડિયા-
રિવ્યુ/ઇન-કોર્ટ-મીડિયા-રિવ્યુ/રિપોર્ટોચીફજસ્ટિસઓનઇનકોર્ટમીડિયાકવરે
જએફડ_૭_૧૫_૨૦૧૫૦૭૨૦.પીડીએફ

૧. ઑસ્ટ્રેલિયાની ફેડરલ અદાલતમાં (અપીલી અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી), ટેલિવિઝન કેમેરા કવરેજનું સમન્વયન અને દેખરેખ અદાલતના જાહેર માહિતી નિયામક દ્વારા કરવામાં આવે છે.૨. અદાલતે પોતે રેકોર્ડિંગ્સ અંગે કોઈ કડક શરતો લાદી નથી. મોટા ભાગના રેકોર્ડિંગ્સ પ્રસંગોપાત ધોરણે અને કેટલીક શરતોને આધિન મંજૂર કરવામાં આવે છે, જેમાં કાર્યવાહી વ્યથિત ન થાય, કોઈ કૃત્રિમ પ્રકાશનો ઉપયોગ ન થાય, કાર્યવાહી શરૂ થયા પછી કેમેરા નિશ્ચિત સ્થાનો પર જ રહે, અને રેકોર્ડ કરાયેલા કોઈપણ ભાગ અથવા સમગ્ર દૃશ્યસામગ્રીના ઉપયોગને પ્રતિબંધિત કરવાનો અધિકાર અદાલત પાસે યથાવત્ રહે, તેનો સમાવેશ થાય છે.

૩. ફેડરલ અદાલતની વેબસાઈટમાં પણ કેટલાક ચુકાદા-સારાંશોના વિડિયો સંગ્રહાલયનો સમાવેશ થાય છે, જેના સાથે લખિત આવૃત્તિઓટ પણ જોડાયેલ છે.

૪. ફેડરલ અદાલત નિયમો, ૨૦૧૧ ના નિયમ ૬.૧૧ પરથી એવું સૂચિત થાય છે કે તેમાં નિર્ધારિત મર્યાદાઓને આધિન રહી ખાનગી પક્ષકારો પણ કાર્યવાહીનું ધ્વનિમુદ્રણ કરી શકે છે.

૮ ફેડરલ અદાલતની વેબસાઈટ પર નીચે ઉપલબ્ધ છે:
એચટીટીપી://ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.ફેડકોર્ટ.ગવ.એચુ/ડિજિટલ- લો-
લાયબ્રેરી/વિડિયોઝ

૯ " ૬.૧૧ સુનાવણી ચાલી રહી હોય તેવા સ્થળે સંચાર ઉપકરણ અથવા રેકોર્ડિંગ ઉપકરણનો ઉપયોગ (૧) આ નિયમમાં:

સંચાર ઉપકરણમાં મોબાઈલ ટેલિફોન, ઓડિયો લિંક, વિડિયો લિંક અથવા અન્ય કોઈપણ ઇલેક્ટ્રોનિક સંચાર સાધનનો સમાવેશ થાય છે.

રેકોર્ડિંગ ઉપકરણનો અર્થ એવું ઉપકરણ થાય છે, જે છબીઓ અથવા ધ્વનિનું રેકોર્ડિંગ કરવા માટે ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેવું સક્ષમ હોય, જેમાં કેમેરા, ટેપ રેકોર્ડર, વિડિયો રેકોર્ડર, મોબાઈલ ટેલિફોન અથવા ડિજિટલ ઓડિયો રેકોર્ડરનો સમાવેશ થાય છે.

(૨) અદાલતમાં કોઈ પણ કાર્યવાહી ની સુનાવણી વખતે, સંચાર ઉપકરણ અથવા રેકોર્ડિંગ ઉપકરણના ઉપયોગ સંબંધિત અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા કોઈપણ નિર્દેશોનું વ્યક્તિએ પાલન કરવું જ પડશે.

(૩) કોઈ વ્યક્તિએ અદાલતમાં સુનાવણી દરમિયાન પુરાવા અથવા દલીલોનું રેકોર્ડિંગ કરવા અથવા તેની પ્રતિલિપિ તૈયાર કરવા હેતુસર રેકોર્ડિંગ ઉપકરણનો ઉપયોગ કરવો નહીં.

(૪) કોઈ વ્યક્તિએ સંચાર સાધન અથવા ધ્વનિમુદ્રણ સાધનનો એવો ઉપયોગ કરવો નહિ કે જે કદાચ:

(એ) અદાલતમાં સુનાવણીમાં વિશેષ પેદા કરવો; અથવા (બી) સાક્ષી અથવા સુનાવણીમાંના અન્ય સહભાગીને કોઈપણ પ્રકારની ચિંતા ઊભી કરવી; અથવા (સી) અદાલતમાં હાજર ન હોય એવી વ્યક્તિને એવી કાર્યવાહી અથવા સુનાવણી સંબંધિત માહિતી પ્રાપ્ત કરવાની મંજૂરી આપવી, જેના માટે તે વ્યક્તિ હકદાર નથી.

નોંધ ૧ અદાલત નીચે મુજબના મુદ્દાઓ સહિત, કોઈપણ સંબંધિત બાબતનો વિચાર કરી શકે છે:

(એ) વ્યક્તિને સુનાવણી દરમિયાન ઉપકરણનો ઉપયોગ કરવાની જરૂર શા માટે છે;

(બી) જો અદાલતમાંથી એક અથવા વધુ સાક્ષીઓને બહાર રાખવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હોય — તો ઉપકરણનો ઉપયોગ અદાલતની બહાર કોઈ સાક્ષીને સમજ આપી દેવા માટે થઈ શકે એવો કોઈ જોખમ છે કે કેમ;

(સી) શું ઉપકરણનો ઉપયોગ સુનાવણીમાં વિક્ષેપ પેદા કરશે અથવા સાક્ષી અથવા સુનાવણીમાં અન્ય ભાગલેદારનું ધ્યાન ભંગ કરશે અથવા તેમને ચિંતિત કરશે.

બિ. સર્વોચ્ચ અદાલતો: પ્રસારણ માટેની અનુમતિ અદાલતના આધારે ભિન્ન હોય છે.

૧. વિવિધ ઓસ્ટ્રેલિયન જિલ્લાઓ માટેની સર્વોચ્ચ અદાલતો (જેઓને વિચારણાધિકાર છે) મીડિયા પ્રસારણ માટેની પરવાનગી બાબતે પરસ્પર ભિન્ન છે. ઉદાહરણ તરીકે, ક્વીન્સલેન્ડ સર્વોચ્ચ અદાલત માત્ર ‘ચુકાદા અંગેની ટિપ્પણીઓ’ ૧૦ ના જીવંત અથવા વિલંબિત પ્રસારણને મંજૂરી આપે છે અને તે સંદર્ભે પ્રક્રિયા-નિર્દેશો પણ બહાર પાડ્યા છે ૧૧.

૨. કેટલાક સર્વોચ્ચ અદાલતોમાં, જેમ કે ન્યૂ સાઉથ વેલ્સ ૧૨, નોર્થર્ન ટેરિટરી ૧૩, વેસ્ટર્ન ઓસ્ટ્રેલિયા ૧૪ અને તાસ્માનિયા ૧૫માં, અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશ અથવા કેટલીક અદાલતોમાં રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ અરજી કરવામાં આવ્યા બાદ, નિશ્ચિત પરિસ્થિતિઓમાં અદાલતી કાર્યવાહીનું ચિત્રણ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવે છે.

નોંધ ૨ અદાલત આ નિયમનું પાલન મુક્ત રાખી શકે છે — નિયમ ૧.૩૪ જુઓ.

ઓસ્ટ્રેલિયન સરકારની વેબસાઇટ પર નીચેના સ્થાને ઉપલબ્ધ છે:

હટ્પ્સ://ccp.લેજિસ્લેશન.ગોવ્.આઉ/ ડીટેલ્સ/એફ૨૦૧૧એલ૦૧૫૫૧

૧૦ વ્યાખ્યાઓ અને સ્પષ્ટીકરણો માટે, ક્વીન્સલેન્ડની સર્વોચ્ચ અદાલતની વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ ચુકાદા સંબંધિત ટિપ્પણીઓના ધ્વનિમુદ્રણ અને પ્રસારણ માટેનો પ્રોટોકોલ જુઓ:

હટ્પ્સ://ccp.કોર્ટેક્સ.ક્લૅડ્.ગોવ્.ઓ.યુ/ __ડેટા/એસેટ્સ/

પીડીએફ_ફાઇલ/૦૦૦૭/૪૮૫૨૨૪/પ્રોટોકોલ-ફોર- રેકોર્ડિંગ-એન્ડ- બ્રોડકાસ્ટિંગ-જજમેન્ટ-રીમાર્ક્સ.પીડીએફ ૧૧ ક્વીન્સલેન્ડની અદાલતોની વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ ૨૦૧૪ નો સુધારેલ પ્રેક્ટિસ દિશાનિર્દેશ ક્રમાંક ૮:

હટ્પ્સ://ccp.કોર્ટેક્સ.ક્લૅડ્.ગોવ્.એયુ/ __ડેટા/એસેટ્સ/

પીડીએફ_ફાઇલ/૦૦૦૪/૨૨૫૫૫૩/એસસી-પીડિ-

૮ઓએફ૨૦૧૪.પીડીએફ ૧૨ ન્યૂ સાઉથ વેલ્સ સર્વોચ્ચ અદાલતની વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ નીચેના દસ્તાવેજો જુઓ:

ચુકાદાની મૌખિક ટિપ્પણીઓના રેકોર્ડિંગ અને પ્રસારણ અંગેની નીતિ અહીં:

એચટીટીપી://

ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.સુપ્રિમકોર્ટ.જસ્ટિસ.એનએસડબલ્યુ.ગોવ.એયુ/

ડોક્યુમેન્ટ્સ/ફોર્મ્સ%૨૦એન્ડ%૨૦ફીઝ/

મીડિયા

%૨૦ફોર્મ્સ/રેકોર્ડિંગ_એન્ડ_બ્રોડકાસ્ટિંગ_ઓફ_જજમેન્ટ_રીમાર્ક્સ_પોલિ

સી_ ૧૦૧૪વીર.પીડીએફ તેમજ ફોજદારી કાર્યવાહી અંગે અહેવાલ પ્રસ્તુત કરવા બાબતના મીડિયા માર્ગદર્શનો અહીં:

હટ્ટપ://૧૧૧.સુપ્રીમકોર્ટ.જસ્ટિસ.એનએસડબ્લ્યુ.ગોવ.આઉ/

ડોક્યુમેન્ટ્સ/પબ્લિકેશન્સ/ મીડીઆ%૨૦ ગુ આઈડલિન એસ __રિપ ઓર્ટ ઇન ગ%૨ ૦સી રિમિ નલ%૨ ૦ પી રો સે એડી ન્સ%૨ ૦ ઇન% ૨૦થ ઇ %૨૦એનએસડબ્લ્યુ%૨૦સુપ્રીમ%૨૦કોર્ટ __એપ્રિલ%૨૦૨૦૧૬.પીડીએફ

૧૩ મીડિયા માર્ગદર્શિકા નોર્ધર્ન ટેરિટરી અદાલતોની વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે,
આ સ્થાને:

હટ્ટપ://૧૧૧.ન્ટ.ગોવ.આઉ/જસ્ટિસ/ન્ટમ્ક/મીડિયા/ડોક્યુમેન્ટ્સ/
મીડિયા_ગાઈડ્.પ્ડફ

૧૪ સર્વોચ્ચ અદાલત ઓફ વેસ્ટર્ન ઓસ્ટ્રેલિયાની વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ પ્રતિલિપિઓ અને વિડિઓ અહીં છે:

હટ્ટપ્સ://૧૧૧.સુપ્રેમેકોર્ટ.વા.ગોવ.ઓ/ટી/

ટ્રાન્સ્ક્રિપ્ટ્સ_એન્ડ_વીડિયોઝ_૨૦૧૮.આરપ્ક્સ?યુઆઈડી=૯૩૪૮-

૫૫૦૧-૦૩૪૧-૩૮૪૨ ૧૫ ટાસ્મેનિયન સર્વોચ્ચ અદાલતની વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ મીડિયા માર્ગદર્શિકા:

હટ્ટપ્સ://૧૧૧.સુપ્રેમેકોર્ટ.તાસ્.ગોવ.ઓ/ __ડેટા/એસેટ્સ/પીડીએફ_ફાઇલ/૦૦૧૪/૪૧૪૨૨૧/મીડિયા- માર્ગદર્શિકા-મે-૨૦૧૮.પીડીએફ

ક. નીચલી અદાલતો: કેમેરાઓને ભાગ્યે જ મંજૂરી આપે છે અને જ્યારે આપે છે, ત્યારે મુખ્યત્વે ઔપચારિક સમારંભો અથવા સંગ્રહિત દૃશ્યસામગ્રી માટે ચિત્રણની મંજૂરી આપે છે. ૨. બ્રાઝિલ ૧. સર્વોચ્ચ અદાલત: અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત વિડિયો અને ઓડિયો પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપે છે, જેમાં અદાલતમાં ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ દ્વારા હાથ ધરાતી ચર્ચા-વિમર્શ અને મતદાન પ્રક્રિયાનો પણ સમાવેશ થાય છે.

અ. બ્રાઝિલિયન કોંગ્રેસે એક કાયદો ઘડ્યો, જેને રાષ્ટ્રપતિએ ૧૭મી મે, ૨૦૦૨ના રોજ મંજૂરી આપી હતી, અને જેના દ્વારા ન્યાયતંત્રને સમર્પિત જાહેર ટેલિવિઝન ચેનલ, ટીવી જસ્ટિસ,ની સ્થાપના શક્ય બની.

ખ. ૧૪મી ઓગસ્ટ, ૨૦૦૨થી આગળ, સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહી ટીવી જસ્ટિકા૧૬ પર જીવંત પ્રસારિત કરવામાં આવી છે. જુદો રેડિયો ચેનલ, રેડિયો જસ્ટિકા૧૭, કાર્યવાહીનું શ્રાવ્ય પ્રસારણ કરે છે.

ક. ટેલિવિઝન તથા રેડિયો બંને સ્ટેશનો બ્રાઝિલિયન ન્યાયતંત્રની માલિકીના છે અને તેમનું સંચાલન સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવે છે.

ડિ. ત્યાં બે યુટ્યુબ ચેનલો પણ છે, જેમાંથી એકનું શીર્ષક ‘ટીવી જસ્ટિકા’૧૮ છે, જેમાં ન્યાયિક પ્રણાલી અંગે ચર્ચાઓ અને ટિપ્પણીઓ દર્શાવવામાં આવે છે, અને બીજીનું શીર્ષક

‘એસટીએફ’૧૯ છે, જે સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષની સુનાવણીઓની કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરે છે.

૨. નીચલી અદાલતો:

અ. સુપરિયર કોર્ટ ઓફ જસ્ટિસ: આ અદાલત બ્રાઝીલમાં સંઘીય કાયદાના બિન-સંવિધાનિક પ્રશ્નો માટેની સર્વોચ્ચ અપીલી અદાલત છે. કાર્યવાહી ટીવી જસ્ટિકા ચેનલ પર પ્રસારિત કરવામાં આવે છે;

બિ. નીચલી અદાલતો: કાર્યવાહીનું પ્રસારણ પ્રદર્શિત કરશો નહીં.

૩. કેનેડા ૧. સર્વોચ્ચ અદાલત ૨૦: તેની કાર્યવાહીનું પ્રસારણ અને જીવંત પ્રસારણ કરવાની અનુમતિ આપે છે.

ક. કેનેડાની સર્વોચ્ચ અદાલતે તેના કાર્યવાહીના મીડિયા આવરણને ૧૯૯૪ થી મંજૂરી આપી છે, જે કેબલ પાર્લામેન્ટરી અફેર્સ ચેનલ (સીપીએસી)૨૧ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવતી જાહેર પ્રસારણ સેવા પર પ્રસારિત થાય છે. અદાલત અને સીપીએસી વચ્ચેનો એક ઔપચારિક કરાર આ મીડિયા આવરણને નિયંત્રિત કરે છે.

૧૬ ટીવી જુસ્ટિકા સત્તાવાર વેબસાઇટ અહીં છે:

ટૂટ્પ://ccp.ટીવીજુસ્ટિકા.જૂસ્.બ્ર

૧૭ રેડિયો જુસ્ટીસા સત્તાવાર વેબસાઇટ અહીં છે:

ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.રેડિયોજુસ્ટીસા.જસ.બીઆર/ ૧૮ સત્તાવાર યુટ્યુબ

ચેનલ અહીં છે:

એચટીટીપીએસ://ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.યૂટ્યુબ.કોમ/યૂઝર/ટીવીજુસ્તીસ
ા

૧૯ અધિકૃત યુટ્યુબ ચેનલ અહીં છે:

દ્રષ્ટ્સ://ccv.યુટ્યુબ.કોમ/યુઝર/એસ્ટીએફ ૨૦ અદાલતની અંદરની
મીડિયા આવરણ અંગેનું પરામર્શ પત્ર જુઓ – પાદટિપ્પણી ૬ પર

૨૧ અધિકૃત વેબસાઇટ અહીં ઉપલબ્ધ છે:

એચટીટીપી://ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.સીપીએસી.સીટિ/ઇએન/પ્રોગ્રામ્સ/સર્વો
ચ્ય-અદાલત-સુનાવણીઓ/

બિ. સર્વોચ્ચ અદાલત પ્રસારણ સામગ્રી પર કૉપિરાઇટ જાળવી રાખે છે,
અને આવરણના ઉપયોગ અંગે અંતિમ નિર્ણયસત્તા તેની જ રહે છે. રેકૉર્ડિંગ
માટે માત્ર અદાલતની પોતાની ધ્વનિ-સુવિધાઓનો જ ઉપયોગ કરી શકાય
છે, અને દૃશ્ય આવરણ માટે અદાલતકક્ષની અંદર કાયમી રીતે સ્થાપિત
કેમેરાઓનો ઉપયોગ થાય છે. સર્વોચ્ચ અદાલત અને સીપીએસી વચ્ચેનો
કરાર એ પણ ફરજિયાત બનાવે છે કે કાર્યવાહીનું પ્રસારણ દરેક કેસના
સ્પષ્ટીકરણો તેમજ અદાલતની સમગ્ર પ્રક્રિયાઓ અને સત્તાઓના
સ્પષ્ટીકરણો સાથે કરવામાં આવે.

ક. સર્વોચ્ચ અદાલતે પણ તેના વેબસાઇટ પર અદાલતી સુનાવણીઓના
જીવંત વિડિયો પ્રસારણ/વેબપ્રસારણનું પ્રસારણ વર્ષ ૨૦૦૯૨૨થી શરૂ

કર્ચું છે અને તેની અગાઉની પ્રસારિત સુનાવણીઓનો સંગ્રહ પણ ઉપલબ્ધ છે ૨૩.

૨. નીચલી અદાલતો

અ. સંઘીય અદાલતો: પ્રસારણકર્તાઓ દ્વારા મીડિયાનું આવરણ કરવાની પરવાનગી

પ્રકાશિત માર્ગદર્શિકા ૨૪ અનુસાર ફેડરલ કોર્ટ ઓફ અપીલ કાર્યવાહીનું ઓડિયો-વિડિયો માધ્યમ આવરણ મંજૂર કરે છે. ૨૨ કેનેડાની સર્વોચ્ચ અદાલતની વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે: <https://ccp.escsi-si-escsi-si.ssi/> કેસ-ડોસિયર/ઇન્ફો/હિયર-ઓડ-એન્ગ.એસ્પીએક્સ ૨૩ કેનેડાની સર્વોચ્ચ અદાલતની વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે: <https://ccp.escsi-si-escsi-si.ssi/> કેસ-ડોસિયર/ઇન્ફો/વેબકાર્ટ્સ-વેબડિફ્યુઝન્સ-એન્ગ.એસ્પીએક્સ ૨૪ "ઓડિયો-વિઝ્યુઅલ ઉપકરણો સાથે કાર્યવાહીનું મીડિયા આવરણ નીચેની માર્ગદર્શિકાઓ અનુસાર જ મંજૂર છે:

કોઈ વિશિષ્ટ કાર્યવાહીનું આવરણ કરવા માટેનો મીડિયા વિનંતિપત્ર આવશ્યક પરવાનગીઓ મેળવી શકાય તે માટે પૂરતો પૂર્વગાળામાં કરવામાં આવવો આવશ્યક છે.

ખ. કોઈ નિશ્ચિત કેસની સુનાવણી કરતા ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓનું પેનલ તેમજ પક્ષકારો સાથે પરામર્શ કર્યા બાદ, માધ્યમ આવરણને મંજૂરી આપવી કે નહીં તે અંગેનો નિર્ણય મુખ્ય ન્યાયાધીશ દ્વારા લેવામાં આવશે.

ગ. કાર્યવાહી સાંભળતા મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓની પેનલ પક્ષકારોના અધિકારોનું રક્ષણ કરવા માટે; ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓનું સુવ્યવસ્થિત સંચાલન સુનિશ્ચિત કરવા માટે; અથવા ન્યાયના વહીવટના હિતમાં આવશ્યક અથવા યોગ્ય માનવામાં આવતા કોઈપણ અન્ય કારણસર માધ્યમો દ્વારા આવરણને મર્યાદિત કરી શકે છે અથવા સમાપ્ત કરી શકે છે.

ડી. આ માર્ગદર્શિકાઓમાં કશીપણ બાબત મુખ્ય ન્યાયાધીશને અદાલતની સુવિધાઓ સુધી માધ્યમોના પ્રવેશ પર વધારાના પ્રતિબંધો મૂકવાથી, અથવા તેને સંપૂર્ણપણે પ્રતિબંધિત કરવાથી, રોકશે નહીં.

ઇ. માત્ર એવું સાધનસામગ્રી, જે વિશેષકારક અવાજ અથવા પ્રકાશ ઉત્પન્ન કરતી ન હોય, તેનો જ કાર્યવાહીનું આવરણ કરવા માટે ઉપયોગ કરવામાં આવશે.

એફ. મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા તેમના દ્વારા નિયુક્ત વ્યક્તિ મીડિયા કર્મચારીઓ અને તેમના ઉપકરણોની બેસાડણી અથવા અવરજવર મર્યાદિત અથવા સીમિત કરી શકે છે.”

કેનેડાની ફેડરલ કોર્ટ ઓફ અપીલની વેબસાઈટ પર જાહેર જનતા અને મીડિયા

સંબંધિત માર્ગદર્શિકા ઉપલબ્ધ છે: http://ccv.ca-ka.jc.si.ca/ka-ka_eng/mi-di-ya_eng.htm ફેડરલ અદાલત પાસે પણ કાર્યવાહીનું આવરણ નિયંત્રિત કરતી પોતાની માર્ગદર્શિકાઓનો સમૂહ છે.રપ.

કાર્યવાહીની નોંધણી કરવાની પરવાનગી માટે લેખિત અરજી કરવી આવશ્યક છે, પરંતુ જો આવી અરજીઓ વાજબી સમયમર્યાદામાં કરવામાં આવે તો સામાન્ય નીતિ એવી છે કે તેવી અરજીઓને મંજૂરી આપવામાં આવે.

રપ " ફેડરલ અદાલતની કાર્યવાહીનું ઇલેક્ટ્રોનિક મીડિયા આવરણ ૧. સામાન્ય અ. ફેડરલ અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશને લેખિતમાં યોગ્ય પૂર્વ સૂચના આપીને, મીડિયા ન્યાયિક સમીક્ષાની કાર્યવાહીનું ઇલેક્ટ્રોનિક મીડિયા આવરણ મેળવવા માટે અરજી કરી શકે છે.

બિ. મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ કાર્યવાહી સાંભળતા ન્યાયાધીશ અને પક્ષકારોના વકીલ સાથે પરામર્શ કરશે.

સી. મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા અધ્યક્ષતા કરતા ન્યાયાધીશ કોઈપણ સમયે પક્ષકારોના અધિકારોના રક્ષણ માટે; અદાલતની ગૌરવમયતા જાળવવા માટે; કાર્યવાહીનું સુવ્યવસ્થિત સંચાલન સુનિશ્ચિત કરવા માટે; અથવા ન્યાયના

સર્વોત્તમ હિતમાં આવશ્યક અથવા યોગ્ય ગણાતા અન્ય કોઈપણ કારણસર, માધ્યમ આવરણ પર શરતો લાદી શકે છે અથવા તેને સમાપ્ત કરી શકે છે.

ડિ. માધ્યમ આવરણ પૂરું પાડવા માટે આવશ્યક સાધનો, વાયરિંગ અથવા કર્મચારી માટે કોઈ સીધો જાહેર ખર્ચ કરવામાં આવવાનો નથી.

ઈ. અદાલતના પરિસરમાં વકીલ અને તેમના અસીલ વચ્ચે, અસીલના સહ-વકીલો વચ્ચે, અથવા પીઠાસન સમક્ષ યોજાતી વકીલ અને અદાલત વચ્ચેની પરામર્શ પ્રક્રિયાનું કોઈ ઓડિયો ગ્રહણ અથવા પ્રસારણ કરવામાં આવશે નહીં.

૨. ઉપકરણો અને કર્મચારીઓ અ. અન્યથા પરવાનગી આપવામાં ન આવી હોય, તો ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમ દ્વારા આવરણ નીચે મુજબ મર્યાદિત રહેશે:

૧. બે પોર્ટેબલ ટેલિવિઝન કેમેરા, જેમાંથી દરેક એક કેમેરા -વ્યક્તિ દ્વારા

સંચાલિત કરવામાં આવે છે;

૨. એક સ્થિર ફોટોગ્રાફર;

૩. હાલની અદાલતી ઓડિયો પ્રણાલીઓનો ઉપયોગ કરીને અથવા અવરોધરૂપ ન બને તેવી માઈક્રોફોન્સ અને વાયરિંગનો ઉપયોગ કરીને એક ઓડિયો સિસ્ટમ.

બ. જો કોઈ કાર્યવાહીનું આવરણ કરવા માટે બે અથવા વધુ માધ્યમ પ્રતિનિધિઓ અરજી કરે, તો તેમના પ્રતિનિધિઓ પાસેથી પૂર્લિંગ વ્યવસ્થા અંગે, જેમાં પૂલ સંચાલકોની નિમણૂક, ખર્ચ વહેંચણીની પ્રક્રિયાઓ, સામગ્રી

સુધીની પહોંચ અને તેના પ્રસારણ, તેમજ એક પૂલ પ્રતિનિધિનો સમાવેશ થાય છે, પરસ્પર સહમતી થવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.

ક. મીડિયા એ દર્શાવવું આવશ્યક છે કે તેઓ માત્ર તેવા સાધનોનો જ ઉપયોગ કરશે, જે વિશેષકારક અવાજ કે પ્રકાશ ઉત્પન્ન કરતા નથી, અથવા ફ્લેશ જોડાણો, અન્ય કૃત્રિમ પ્રકાશ સ્ત્રોતો, સંકેત દીવાઓ અથવા તે સક્રિય થયેલ છે તે દર્શાવતાં ઉપકરણોનો ઉપયોગ નહીં કરે.

ડિ. અધ્યક્ષતા કરતા ન્યાયાધીશ અદાલતકક્ષમાં ઉપકરણોના સ્થાનનું નિર્દેશન કરી શકે છે અને પ્રકાશ સ્ત્રોતોમાં ફેરફાર મીડિયા ના ખર્ચે કરાવવાની માંગણી કરી શકે છે.

ઈ. મીડિયા કર્મચારીઓ પાસેથી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે તેઓ અદાલતી કાર્યવાહી શરૂ થાય તે પહેલાં, મુલતવીકરણ પછી અથવા વિરામ દરમિયાન ઉપકરણો મૂકવા, ફરી મૂકવા, ખસેડવા અથવા દૂર કરવા, અથવા ફિલ્મ, ફિલ્મ મેગેઝીન અથવા લેન્સ બદલવા.

૩. સામગ્રીનો ઉપયોગ ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમ દ્વારા થયેલ આવરણમાંથી સર્જાયેલી કોઈપણ સામગ્રીના પ્રકાશન અથવા પ્રસારણથી ૧૦ દિવસની અંદર, મીડિયા દ્વારા અદાલતને તેની એક નકલ આપવાની રહેશે.” જાહેર અને મીડિયા પ્રવેશ અંગેની નીતિ, કેનેડાની ફેડરલ અદાલતની વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે: <http://ccp.cscs-ccs.ca/ccs/eng/mediapolicy.html>

બિ. અપીલ અદાલતોરફ : પ્રાંતોમાં આવેલી અપીલ અદાલતો પોતાની માર્ગદર્શિકાઓરૂબા આધારે અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની પરવાનગી આપે છે અથવા ઇનકાર કરે છે.

ક. પ્રથમ દષ્ટિની અદાલતો/નીચલી અદાલતો: કાર્યવાહીનું પ્રસારણ વિરલ છે. જોકે દરેક પ્રાંત આવરણ માટે પોતાની માર્ગદર્શિકાઓ જાળવે છે, પરંતુ વ્યવહારમાં કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવા માટે મંજૂરી ભાગ્યે જ આપવામાં આવે છે.

જ. ચાઇના:

અદાલતી કાર્યવાહીની જીવંત પ્રસારણ અને રેકૉર્ડ કરેલ પ્રસારણો સમગ્ર ન્યાયતંત્રમાં, નીચલી અદાલતોથી લઈને ચીનની સર્વોચ્ચ પીપલ્સ અદાલત સુધી, અમલમાં મૂકવામાં આવી રહ્યા છે.

૧. સર્વોચ્ચ પીપલ્સ અદાલત:

ક. સર્વોચ્ચ અદાલતે જુલાઈ ૨૦૧૬થી આગળ તેની જાહેર સુનાવણીઓની કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ ૨૮ કરવાની મંજૂરી આપી છે. આ પ્રસારણો સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા જારી કરાયેલા ૨૦૧૦ના નિયમો, ‘પીપલ્સ અદાલતો દ્વારા અદાલતી વિચારણાના જીવંત પ્રસારણ અને પુનઃપ્રસારણ અંગેની જોગવાઈઓ’ ૨૯ દ્વારા સંચાલિત થાય છે. આ નિયમો પ્રસારિત કરવાના કેસોના પ્રકાર પર કેન્દ્રિત છે. ૩૦

૨૬ ઈન-અદાલત મીડિયા કવરેજ જુઓ – પાદટીકા ૬ ખાતેનો એક પરામર્શ પત્ર
૨૭ ઉદાહરણ તરીકે, નોવા સ્કોશિયા અપીલી અદાલત પાસે પોતાની
માર્ગદર્શિકાઓ છે, જ્યારે ઓન્ટારિયો અપીલી અદાલતે અદાલતી કાર્યવાહીનું
પ્રસારણ કરવા માટે એક પ્રાયોગિક યોજના શરૂ કરી હતી, પરંતુ આવી યોજનાનો
કાયમી અમલ ઓન્ટારિયો કોર્ટ ઓફ જસ્ટિસ એક્ટ, ૧૯૯૦ ની કલમ ૧૩૬ માં
નિર્ધારિત કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવા અંગેના સ્પષ્ટ પ્રતિબંધોને કારણે
અવરોધિત થયો હતો।

૨૮ સ્ટ્રીમિંગ માટેની સત્તાવાર વેબસાઇટ:

એચટીટીપી://ટિંગશેન.અદાલત.ગોવ.સી.એન/અદાલત/૦

૨૯ અહીં ઉપલબ્ધ છે:

દ્રષ્ટવ્ય://વવવ.લો-લિબ.કોમ/લો/લો_વ્યૂ.આસ્પ?આઈડ=૩૨૪૮૬૮ ૩૦

અનુચ્છેદ ૨ : લોકોની અદાલત જાહેર રીતે ચલાવવામાં આવેલા, જનતાનું વધુ
ધ્યાન આકર્ષતા, વધુ સામાજિક પ્રભાવ ધરાવતા તથા કાનૂની પ્રચાર અને
શિક્ષણના મહત્ત્વ ધરાવતા કેસોનું પસંદગીપૂર્વક અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત
પ્રસારણ તથા પુનઃપ્રસારણ કરી શકે છે. નીચેના કેસોમાં અદાલતી કાર્યવાહીના
જીવંત પ્રસારણ અને પુનઃપ્રસારણ પર પ્રતિબંધ છે:

(૧) એવા કેસો કે જેમનું કાયદા અનુસાર ખુલ્લેઆમ વિચરણ થતું નથી, કારણ કે
તેમાં અન્ય બાબતો સાથે કોઈ રાષ્ટ્રીય રહસ્ય, વેપાર રહસ્ય, વ્યક્તિગત
ગોપનીયતા અથવા કિશોર અપરાધ સંકળાયેલ હોય છે;

(૨) ફોજદારી કેસો, જેઓમાં પ્રોસિક્યુટોરિયલ અંગો ન્યાયસંગત કારણોસર અદાલતી કાર્યવાહીનું સજીવ પ્રસારણ અને પુનઃપ્રસારણ ન કરવાની વાત સ્પષ્ટપણે આવશ્યક ગણે છે;

(૩) દિવાણી અને વહીવટી કેસો, જેમાં પક્ષકારો યોગ્ય કારણોસર અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રત્યક્ષ પ્રસારણ અને પુનઃપ્રસારણ ન કરવામાં આવે તેવી સ્પષ્ટ માંગ કરે છે; અને (૪) અન્ય કેસો, જેમાં પ્રત્યક્ષ પ્રસારણ અને પુનઃપ્રસારણ અનુચિત હોય. [અનુવાદિત આવૃત્તિ]

ખ. વધુમાં, મૃત્યુદંડની સજાની સમીક્ષા અને વિદેશી મધ્યસ્થ નિર્ધારણો અંગેના નિર્ણયોનું પુનર્વિલોકન જેવા વિષયો સાથે સંબંધિત મામલાઓનું પ્રસારણ કરવામાં આવતું નથી. રાજકીય રીતે સંવેદનશીલ મામલાઓનું પ્રસારણ અદાલતના વિવેકાધિકારે કરવામાં આવે છે.

ક. ૨૦૧૦ ના વિનિયમોને ધ પીપલ્સ અદાલત કોર્ટરૂમ નિયમો, ૨૦૧૬૩૧ દ્વારા પૂરક બનાવવામાં આવ્યા છે. આ નવા નિયમો દર્શાવે છે કે અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ માત્ર અદાલતની સત્તાવાર વ્યવસ્થા દ્વારા જ કરી શકાય છે અને અન્ય પક્ષકારોને કોઈપણ રીતે અદાલતી કાર્યવાહીની નોંધણી કરવાથી પ્રતિબંધિત કરવામાં આવ્યા છે૩૨.

ડી. આ નિયમો, જે નિયમો છે, તેમાં આ મામલામાં સંકળાયેલા પક્ષકારોથી સંમતિ લેવાની બાબતે કોઈ જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી.

૨. નીચલી અદાલતો:

અ. ઉપરોક્ત પીપલ્સ અદાલત કોર્ટરૂમ નિયમો, ૨૦૧૬ સાથે સુસંગત રીતે, સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૬થી આગળ સર્વોચ્ચ અદાલતો અને કુટુંબ અદાલતો સહિત અનેક અદાલતોની કાર્યવાહી એક કેન્દ્રીકૃત, સત્તાવાર વેબસાઇટ, યાઇનીઝ ઓપન ટ્રાયલ નેટવર્ક૩૩ પર ઉપલબ્ધ કરવામાં આવી છે. પ્રસારિત કરવામાં આવતા મોટાભાગના કેસો નાગરિક સ્વરૂપના છે, જોકે કેટલીક ફોજદારી અને વહીવટી બાબતો પણ ઉપલબ્ધ કરવામાં આવે છે.

૩૧ અંગ્રેજી નકલ અહીં ઉપલબ્ધ છે:

હટ્ટપ્સ://ccv.ચાઇનાલોટ્રાન્સલેટ્.કોમ્/કોર્ટરૂમ્/?લેંગ્=ઇન્ તેમજ ચીની અદાલતો માટેની અધિકૃત વેબસાઇટ પણ જુઓ:

હટ્ટપ્સ://ccv.અદાલત.ગોવ.ચા/ફાબુ-શ્યાંગચીંગ-૧૯૩૭૨.હટ્ટમ્લ

૩૨ અનુચ્છેદ ૧૧: કાયદા અનુસાર ખુલ્લેઆમ હાથ ધરવામાં આવતી સુનાવણીની કામગીરી માટે, નીચેની પૈકી કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં, લોકોની અદાલતો છબીઓ, અવાજ અથવા વિડિઓનું પ્રસારણ કરવા અથવા તેનું ધ્વનિ-ચિત્રાંકન કરવા માટે ટેલિવિઝન, ઇન્ટરનેટ અથવા અન્ય જાહેર માધ્યમોનો ઉપયોગ કરી શકે છે:

(૧) જાહેર ચિંતાનો ઊંચો દરજ્જો;

(૨) વિશાળ સામાજિક પ્રભાવ;

(૩) કાનૂની પ્રસિદ્ધિ અને શિક્ષણ માટેનું મૂલ્ય અત્યંત મજબૂત છે.

*** કલમ ૧૭: અદાલતી કાર્યવાહી દરમિયાન, તમામ કર્મચારીઓ મુખ્ય ન્યાયાધીશ, અથવા એકલેએ કેસની સુનાવણી કરતા ન્યાયાધીશ, ના સૂચનોનું પાલન કરશે, ન્યાયિક શિષ્ટાચારનું માન રાખશે, અદાલતી શિસ્તનું પાલન કરશે, અને નીચે મુજબના કૃત્યો કરશે નહીં:

(૧) * (૨) * (૩) *** (૪) નીચલી અદાલતની કાર્યવાહીનું ટેપિંગ, વિડિયો-ટેપિંગ, અથવા તસવીરો પાડવી, અથવા નીચલી અદાલતની કાર્યવાહીનો પ્રસાર કરવા માટે મોબાઇલ સંચાર સાધનોનો ઉપયોગ કરવો;

(૫) *** [અનુવાદિત આવૃત્તિ]

૩૩ અહીં ઉપલબ્ધ છે: [ટટ્ટપ://ટિંગશેન.અદાલત.ગોવ્.ચીન](http://ટિંગશેન.અદાલત.ગોવ્.ચીન)

ખ. આશરે ૩૫૦૦ નીચલી અદાલતોની કાર્યવાહી વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ કરવામાં આવી છે, જેમાં અનેક વિડિયો ઉચ્ચ નિર્ધારણ (એચડી) સ્વરૂપમાં ઉપલબ્ધ છે. માત્ર ૨૦૧૭ વર્ષમાં જ ૧.૨૭ મિલિયનથી વધુ કાર્યવાહી વેબસાઇટ પર પ્રસારિત કરવામાં આવી હતી.

ક. કેટલીક વડી અદાલતો પણ પોતાની કાર્યવાહી તેમની પોતાની વેબસાઇટ્સ ૩૪ પર ઉપલબ્ધ કરાવે છે.

૫. ઇંગ્લેન્ડ :

૧. સર્વોચ્ચ અદાલત: મીડિયાને અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે અને સુનાવણીઓનું જીવંત પ્રસારણ કરવામાં આવે છે તથા તેનું ધ્વનિચિત્ર-મુદ્રણ કરવામાં આવે છે।

અ. ૨૦૦૫ સુધી, અદાલતી કાર્યવાહીનું રેકોર્ડિંગ કરવું એક ગુનો૩૫ હતું અને તે અદાલતના અવમાનના૩૬ સમાન પણ ગણાતું હતું.

૩૪ ઉદાહરણ તરીકે, અહીં ઝેજિયાંગ વડી અદાલતની વેબસાઈટ જુઓ:

હટ્ટીપી://૫૫૫.ઝેજિએસએફજિડેડબલ્યુ.સી એન/કોર્ટહીયરિંગ/વિડિયો અને
હટ્ટીપી://ઝેજે.સિફાયુન.કોમ/?કોર્ટઆઈડી=૫૧૬૮; ૩૫ ફોજદારી ન્યાય
અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ની કલમ ૪૧ (જેમ મૂળરૂપે અધિનિયમિત કરવામાં આવી
હતી):

“૪૧. અદાલતમાં ફોટોગ્રાફ વગેરે લેવા અંગે પ્રતિબંધ (૧) કોઈપણ વ્યક્તિ —
(એ) કોઈપણ અદાલતમાં, અદાલતના ન્યાયાધીશ અથવા જ્યુરર અથવા
અદાલત સમક્ષની કોઈપણ કાર્યવાહીનો સાક્ષી અથવા પક્ષકાર એવા કોઈપણ
વ્યક્તિનો કોઈપણ ફોટોગ્રાફ લે નહીં અથવા લેવાનો પ્રયાસ કરે નહીં, અથવા
પ્રકાશનના હેતુથી કોઈપણ અદાલતમાં તેનો કોઈપણ પ્રતિચિત્ર અથવા રેખાચિત્ર
બનાવે નહીં અથવા બનાવવાનો પ્રયાસ કરે નહીં, ભલે તેવી કાર્યવાહી દીવાની
હોય કે ફોજદારી; અથવા (બી) આ કલમની ઉપરોક્ત જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનમાં
લેવાયેલ અથવા બનાવાયેલ કોઈપણ ફોટોગ્રાફ, પ્રતિચિત્ર અથવા રેખાચિત્ર,
અથવા તેની કોઈપણ નકલ, પ્રકાશિત કરે નહીં;

અને જો કોઈ વ્યક્તિ આ કલમના ઉલ્લંઘનમાં કાર્ય કરે, તો સંક્ષિપ્ત દોષારોપણ પર, તે દરેક ગુના માટે પચાસ પાઉન્ડથી વધુ ન હોય એવા દંડ માટે જવાબદાર રહેશે.

(૨) આ કલમના હેતુઓ માટે— (એ) “અદાલત” શબ્દપ્રયોગનો અર્થ ન્યાયની કોઈપણ અદાલત, જેમાં કોરોનરની અદાલતનો પણ સમાવેશ થાય છે : (બી) “ન્યાયાધીશ” શબ્દપ્રયોગમાં રેકૉર્ડર, રજિસ્ટ્રાર, મેજિસ્ટ્રેટ, જસ્ટિસ અને કોરોનરનો સમાવેશ થાય છે : (સી) કોઈ ફોટોગ્રાફ, પ્રતિમા અથવા રેખાચિત્રને અદાલતમાં લેવામાં આવેલ અથવા બનાવવામાં આવેલ ફોટોગ્રાફ, પ્રતિમા અથવા રેખાચિત્ર ગણવામાં આવશે, જો તે અદાલતખંડમાં અથવા જે ઈમારતમાં અદાલત ભરાય છે તે ઈમારતમાં અથવા તે ઈમારતના પરિસરમાં લેવામાં આવ્યું હોય અથવા બનાવવામાં આવ્યું હોય, અથવા જો તે વ્યક્તિ અદાલતખંડમાં અથવા ઉપરોક્ત પ્રકારની કોઈ એવી ઈમારત અથવા પરિસરમાં પ્રવેશતી કે ત્યાંથી નીકળતી વખતે તેનો લેવામાં આવેલ અથવા બનાવવામાં આવેલ ફોટોગ્રાફ, પ્રતિમા અથવા રેખાચિત્ર હોય.” યુ.કે. વિધાનમંડળની વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ:

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/45/section/41>

૩૬ અદાલતનો અવમાન અધિનિયમ, ૧૯૮૧ની કલમ ૯ (મૂળરૂપે અમલમાં મૂકવામાં આવી હતી તેમ):

“૯. ટેપ રેકોર્ડરોનો ઉપયોગ (૧) નીચેની ઉપકલમ (૪) ને આધીન રહીને, અદાલતનો અવમાન ગણાશે— (એ) અદાલતમાં કોઈ ટેપ રેકોર્ડર અથવા અવાજનું રેકોર્ડિંગ કરવા માટેનું અન્ય કોઈ સાધન વાપરવું, અથવા અદાલતની પરવાનગી વિના તેનો ઉપયોગ કરવા માટે અદાલતમાં લાવવું;

(બી) કોઈપણ આવા ઉપકરણ દ્વારા કરવામાં આવેલી કાનૂની કાર્યવાહીનું ધ્વનિમુદ્રણ, અથવા તેમાંથી પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે ઉત્પન્ન થયેલું કોઈપણ ધ્વનિમુદ્રણ, જનતા સમક્ષ અથવા જનતાના કોઈ વિભાગના સાંભળવામાં આવે તે રીતે વગાડી જાહેર કરવું, અથવા એવી જાહેર પ્રસિદ્ધિ કરવાના હેતુથી તેનો અથવા તે રીતે ઉત્પન્ન થયેલા કોઈપણ ધ્વનિમુદ્રણનો નિકાલ કરવો ;

(સી) ફક્ત (એ) હેઠળ મંજૂર કરાયેલ અનુમતિની કોઈપણ શરતોના ઉલ્લંઘનમાં આવી કોઈપણ નોંધનો ઉપયોગ કરવો.

બ. બંધારણીય સુધારા અધિનિયમ, ૨૦૦૫૩૭ ના અમલીકરણ સાથે, સર્વોચ્ચ અદાલતને ફોજદારી ન્યાય અધિનિયમ, ૧૯૨૫ હેઠળ લાદવામાં આવેલ પ્રતિબંધમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હતી. અપરાધ અને અદાલતો અધિનિયમ, ૨૦૧૩૩૮ એ પણ સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહીનું ધ્વનિચિત્રણ અદાલતના અવમાનના અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્રમાંથી મુક્ત રાખ્યું હતું।

ક. તેની સ્થાપના પછીથી, સર્વોચ્ચ અદાલતે પ્રસારણકર્તાઓને તેની સુનાવણીઓના દશ્યચિત્રો સુધી પહોંચ આપી છે. આવી સુનાવણીઓ

આવા પ્રસારણકર્તાઓ સાથેના પ્રોટોકોલ દ્વારા સંચાલિત થાય છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે એક પ્રક્રિયા-નોંધ પણ બહાર પાડી છે, જેમાં વ્યાપક રીતે આવા પ્રસારણોના વ્યાપ અને માળખાનું નિર્ધારણ કરવામાં આવ્યું છે^{૩૯}.

(૨) ઉપકલમ (૧) ના ફક્ત (એ) હેઠળની અનુમતિ અદાલતના વિવેકાધિકારે મંજૂર કરી શકાય અથવા નકારી શકાય છે, અને જો મંજૂર કરવામાં આવે તો, અનુમતિના અનુસંધાને બનાવવામાં આવેલ કોઈપણ અભિલેખનના ઉપયોગ અંગે અદાલતને યોગ્ય જણાય તેવી શરતોને આધિન તે મંજૂર કરી શકાય છે; અને જ્યાં અનુમતિ મંજૂર કરવામાં આવી હોય ત્યાં અદાલત, તે જ વિવેકાધિકારે, સામાન્ય રીતે અથવા કાર્યવાહીનો કોઈ વિશિષ્ટ ભાગ સંબંધે, તેને પાછી ખેંચી શકે અથવા તેમાં સુધારો કરી શકે છે.

(૩) ઉપકલમ (૧) ના ફક્ત (એ) હેઠળ અદાલત-અવમાનના કૃત્ય સાથે વ્યવહાર કરવાની અન્ય કોઈપણ સત્તાને અસ્પર્શિત રાખીને, અદાલત તે સાધન, અથવા તેની મદદથી કરવામાં આવેલ કોઈપણ ધ્વનિમુદ્રણ અથવા દૃશ્યમુદ્રણ, અથવા બંને, જપ્ત કરવાનો આદેશ આપી શકે છે; અને આમ જપ્ત કરાયેલ કોઈપણ વસ્તુ (જ્યાં સુધી અદાલત માલિક હોવાનું જણાતી વ્યક્તિ દ્વારા કરાયેલ અરજી પર અન્યથા નિર્ધારિત ન કરે) તે અદાલત જે રીતે નિર્દેશ આપે તે રીતે વેચવામાં આવશે અથવા અન્ય રીતે તેનો નિકાલ કરવામાં આવશે.

(૪) આ કલમ કાર્યવાહીનો સત્તાવાર પ્રતિલેખ તૈયાર કરવા અથવા તેનો ઉપયોગ કરવા માટેના ધ્વનિ રેકોર્ડિંગ્સ બનાવવા અથવા વાપરવા પર લાગુ પડતી નથી” ચુ.કે. વિધાનમંડળની વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ:

હટ્ટ્સ://ccv.લેજિસ્લેશન.ગોવ્.યુકે/યુક્ષા/૧૯૮૧/૪૯

૩૭ “ ૪૭. ફોટોગ્રાફી વગેરે (૧) ફોજદારી ન્યાય અધિનિયમ ૧૯૨૫ ની કલમ ૪૧ માં (ચેપ્ટર ૮૬) (અદાલતમાં ફોટોગ્રાફ વગેરે લેવા પર પ્રતિબંધ), ઉપકલમ (૨)(એ) ના સ્થાને નીચે મુજબ પ્રતિસ્થાપિત કરવું—
“(એ) ‘અદાલત’ શબ્દનો અર્થ સર્વોચ્ચ અદાલત સિવાયની કોઈપણ ન્યાય અદાલત (કોરોનરની અદાલત સહિત) થાય છે;”.

***” ચુનાઈટેડ કિંગડમ વિધાનમંડળની વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે:

હટ્ટ્સ://ccv.લેજિસ્લેશન.ગોવ્.યુકે/યુક્ષા/૨૦૦૫/૪/સેક્શન/૪૭

૩૮ અધિનિયમની કલમો ૩૧, ૩૨ અને ૩૩, અહીં ઉપલબ્ધ છે:

એચટીટીપી://ccv.લેજિસ્લેશન.ગોવ્.યુકે/યુકેપિજીએ/૨૦૧૩/૨૨/

કન્ટેન્ટ્સ/એનેક્ટેડ ૩૯ પ્રેક્ટિસ નોંધ ૮.૧૭.૧:

“પ્રસારણ ૮.૧૭.૧. સર્વોચ્ચ અદાલતના પ્રમુખ અને ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓએ અદાલત સમક્ષની કાર્યવાહીનું વિડિયો દશ્યચિત્ર પ્રસારિત કરવાની પરવાનગી આપી છે, જ્યાં તે ન્યાયના પ્રશાસનને અસર કરતી ન હોય અને દશ્યચિત્રનું રેકોર્ડિંગ તથા પ્રસારણ અનેક ચુ.કે. પ્રસારકોના પ્રતિનિધિઓ સાથે સંમત

કરાયેલા પ્રોટોકોલ અનુસાર કરવામાં આવે. કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની પરવાનગી દરેક પ્રસંગે પ્રમુખ અથવા અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશ પાસેથી માંગવી જરૂરી રહેશે અને તે માટે તેમના સ્પષ્ટ મંજૂરીપત્રની આવશ્યકતા રહેશે. જ્યાં પ્રમુખ અથવા અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશ પરવાનગી આપે છે, ત્યાં તેઓ તેમની દૃષ્ટિએ યોગ્ય ગણાય તેવી શરતો મૂકી શકે છે, જેમાં કાર્યવાહી સાથે સંકળાયેલા તમામ પક્ષકારોની સંમતિ મેળવવાનો સમાવેશ થાય છે.”

ઉપલબ્ધ છે: [હટ્સ://વ્વ્.સુપ્રીમકોર્ટ.યુકે/ડોક્સ/પ્રેકિટસ-ડિરેક્શન-૦૮.પીડીએફ](https://www.supremecourt.yk.gov/docs/precedents-decisions-04.pdf)

ડી. સર્વોચ્ચ અદાલત પોતાના જ વેબસાઈટ ૪૦ પર સુનાવણીઓનું લગભગ એક મિનિટના વિલંબ સાથે જીવંત પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપે છે અને તેની પાસે એક યુટ્યુબ ચેનલ પણ છે, જેમાં જીવંત પ્રસારણમાંથી પસંદ કરાયેલા પ્રસારણો ૪૧ દર્શાવવામાં આવે છે. કાર્યવાહીનું પ્રસારણ લૉ લોર્સના વિવેકાધિકારને આધીન છે, જેઓ સંવેદનશીલ અપીલો માટે આવરણ પાછું ખેંચવાનો અધિકાર અનામત રાખે છે.

૨. નીચલી અદાલતો: ક્ષાઈમ એન્ડ કોર્ટ્સ એક્ટ, ૨૦૧૩ દ્વારા હાલના કાયદાઓમાં સુધારો કરીને અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલોમાં પ્રસારણને સગવડ થાય તે માટે ક્રિમિનલ જસ્ટિસ એક્ટ, ૧૯૨૫૪૨ માં અપવાદો પૂરા પાડવામાં આવ્યા અને કઈ શરતોને આધીન રહીને રેકોર્ડિંગ કરી શકાય તે નિર્ધારિત કરવામાં

આવ્યું. દેશભરની મર્યાદિત સંખ્યાની અદાલતોમાં અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ અનુમતિપાત્ર છે.

ક. ઇંગ્લેન્ડ અને વેલ્સ માટેની અપીલ અદાલત ૪૩: અદાલત તેની કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ ૭૦-સેકન્ડના પ્રસારણ-વિલંબ પ્રણાલી સાથે કરે છે ૧. પ્રસારણ પ્રણાલીનું સંચાલન એક વિશેષજ્ઞ વિડિયો પત્રકાર દ્વારા કરવામાં આવે છે, જે અદાલત પાસેથી નિર્દેશો લે છે.

૨. પ્રસારણ કેમેરાઓ દ્વારા કરવામાં આવે છે, જેમાંથી કેટલાક સંપૂર્ણપણે વાયરલેસ રીતે સંચાલિત થાય છે, અને ૪૦ થી ખસેડી શકાય છે અધિકૃત વેબસાઇટ જુઓ: <http://www.supremecourt.uk/> લિવે/

૪૧ સત્તાવાર યૂટ્યુબ ચેનલ અહીં છે:

<http://www.youtube.com/user/supremecourtuk> ૪૨ ફોજદારી ન્યાય

અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ની સુધારેલી કલમ ૪૧:

“૪૧. અદાલતમાં ફોટોગ્રાફ લેવા વગેરે ઉપર પ્રતિબંધ.

(૧) કોઈ વ્યક્તિએ— (એ) કોઈપણ અદાલતમાં કોઈ પણ ફોટોગ્રાફ લેવો કે લેવા પ્રયત્ન કરવો નહીં, અથવા પ્રકાશનના હેતુથી કોઈપણ અદાલતમાં અદાલતના ન્યાયાધીશ, જ્યુરર, સાક્ષી અથવા અદાલત સમક્ષ ચાલતી કોઈ પણ નાગરિક કે ફોજદારી કાર્યવાહીનો પક્ષકાર હોય તેવી કોઈ વ્યક્તિનું કોઈ પણ પ્રતિચિત્ર અથવા રેખાચિત્ર બનાવવું કે બનાવવા પ્રયત્ન કરવો નહીં; અથવા (બી) આ કલમની પૂર્વવર્તી જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનમાં લેવાયેલ કે બનાવવામાં

આવેલ કોઈ પણ ફોટોગ્રાફ, પ્રતિચિત્ર અથવા રેખાચિત્ર, અથવા તેની કોઈ પણ નકલ, પ્રકાશિત કરવી નહીં;

અને જો કોઈ વ્યક્તિ આ કલમના ઉલ્લંઘનમાં વર્તે, તો તેને સંક્ષિપ્ત દોષસિદ્ધિ પર, દરેક ગુનાના સંબંધમાં પચાસ પાઉન્ડથી વધુ ન હોય એવો દંડ થવા પાત્ર ગણવામાં આવશે.

[એફ૧ (૧એ) અપવાદોની જોગવાઈ કરવાની સત્તા માટે કાઈમ એન્ડ કોર્ટ્સ એક્ટ ૨૦૧૩ ની કલમ ૩૨ જુઓ.] (૨)આ કલમના હેતુઓ માટે— [એફ૨ (એ) “અદાલત” અભિવ્યક્તિનો અર્થ સર્વોચ્ચ અદાલત સિવાયની કોઈપણ ન્યાયની અદાલત (કોરોનરની અદાલત સહિત) એવો થાય છે;] (બી) “ન્યાયાધીશ” અભિવ્યક્તિમાં . . . એફ૩ , રજિસ્ટ્રાર, મેજિસ્ટ્રેટ, જસ્ટિસ અને કોરોનરનો સમાવેશ થાય છે:(સી) કોઈ ફોટોગ્રાફ, પ્રતિચિત્ર અથવા રેખાચિત્રને, જો તે અદાલતના કક્ષમાં અથવા જે મકાનમાં અદાલત ભરાય છે તે મકાનમાં અથવા તે મકાનના પરિસરમાં લેવામાં આવ્યું હોય અથવા બનાવવામાં આવ્યું હોય, અથવા જો તે વ્યક્તિ અદાલતના કક્ષમાં અથવા ઉપરોક્ત પ્રકારના કોઈ મકાનમાં અથવા પરિસરમાં પ્રવેશતી વખતે અથવા ત્યાંથી નીકળતી વખતે તેનું લેવામાં આવેલું અથવા બનાવવામાં આવેલું ફોટોગ્રાફ, પ્રતિચિત્ર અથવા રેખાચિત્ર હોય, તો તે અદાલતમાં લેવામાં આવેલું અથવા બનાવવામાં આવેલું ફોટોગ્રાફ, પ્રતિચિત્ર અથવા રેખાચિત્ર ગણાશે.”

દસ્તખ્સ://વ્વ્.થેગુર્દિયન.કોમ્/લો/૨૦૧૩/ઓક્ટ/૩૦/અ
દાલત-ઓફ-અપીલ-કાર્યવાહીઓ-ટેલિવિઝ્ડ અદાલત થી
અદાલત. ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓની મંજૂરીના આધિન, વિડિયો પત્રકાર
પોતાની કેમેરાઓ અપીલની અદાલત જ્યાં બેઠક કરી શકે તેમાંથી
કોઈપણ અદાલતકક્ષમાં લઈ જઈ શકે છે.

૩. પ્રસારણમાં વકીલોની દલીલો અને ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓની
ટિપ્પણીઓ દર્શાવવામાં આવે છે, પરંતુ પ્રતિવાદીઓ, સાક્ષીઓ અને
પીડિતોને દર્શાવવામાં આવતા નથી.

૪. દશ્યચિત્રનો ઉપયોગ સમાચાર અને વર્તમાન ઘટનાઓ માટે થઈ
શકે છે, પરંતુ હાસ્ય, મનોરંજન અથવા જાહેરાત જેવા અન્ય સંદર્ભોમાં
થઈ શકતો નથી.

બી. કાઉન અદાલત: કાઉન અદાલત (કાર્યવાહીની ધ્વનિમુદ્રણ)
આદેશ, ૨૦૧૬૪૪ દ્વારા કાઉન અદાલતોમાં સજા જાહેર કરતી
ટિપ્પણીઓના ધ્વનિમુદ્રણના પ્રાયોગિક યોજનાને સુગમ બનાવવા
હેતુથી કાર્યવાહીના ધ્વનિમુદ્રણ ઉપરનો પ્રતિબંધ આંશિક રીતે
ઉઠાવવામાં આવ્યો છે. ત્યારથી, અનેક કાઉન અદાલતોમાં
કાર્યવાહીનું પ્રસારણ પ્રાયોગિક ધોરણે હાથ ધરવામાં આવ્યું છે.

૬. યુરોપિયન માનવ અધિકાર અદાલત (ઈ.સી.એચ.આર.) ૧. ઈ.સી.એચ.આર. અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપે છે, જે તેની અદાલતી નિયમાવલિનું અનુસંગિક પરિણામ છે, જેમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે તમામ સુનાવણીઓ જાહેર છે જપ.

૨. અદાલતની તમામ જાહેર સુનાવણીઓ અદાલતની વેબસાઈટ જફ પર પ્રસારિત કરવામાં આવે છે. સવારે યોજાતી સુનાવણીઓ બપોરે જોવી શકાય છે જ્યારે બપોરે યોજાતી સુનાવણીઓ સાંજ દરમિયાન ઉપલબ્ધ રહે છે.

૩. અદાલતની વર્ષ ૨૦૦૭ થી યોજાયેલી તમામ જાહેર સુનાવણીઓનું ચિત્રણ કરવામાં આવ્યું છે અને તે જોવી શકાય છે, જેમાં ફ્રેન્ચ અને અંગ્રેજીમાં અર્થઘટનો ઉપલબ્ધ છે.

યુનાઈટેડ કિંગડમ વિધાનમંડળની વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ જઃ

એચટીટીપી://ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.લેજિસ્લેશન.ગવ.યુકે/યુકેસઆઈ/૨૦૧૬/૬૧૨/પીડીએફએસ/યુકેસઆઈ_૨૦૧૬૦૬૧૨_ઈએન.પીડીએફ

જપ " નિયમ ૬૩ – સુનાવણીનો જાહેર સ્વરૂપ
૧. આ નિયમના ઉપખંડ ૨ અનુસાર, અસાધારણ પરિસ્થિતિઓમાં ખંડપીઠ અન્યથા નક્કી કરે નહીં ત્યાં સુધી, અથવા તો સ્વપ્રેરિત રીતે અથવા કોઈ પક્ષકાર કે સંબંધિત અન્ય કોઈ વ્યક્તિની વિનંતી પર, સુનાવણીઓ જાહેર રહેશે.

૨. નૈતિકતા, જાહેર વ્યવસ્થા અથવા લોકશાહી સમાજમાં રાષ્ટ્રીય સુરક્ષાના હિતમાં, જ્યાં કિશોરોના હિતો અથવા પક્ષકારોના ખાનગી જીવનના સંરક્ષણ માટે તેવી આવશ્યકતા હોય, અથવા વિશેષ પરિસ્થિતિઓમાં જ્યાં પ્રચારથી ન્યાયના હિતોને હાનિ પહોંચે તેમ હોય ત્યાં ચેમ્બરનાં મત મુજબ જેટલી કડક રીતે જરૂરી હોય તે હદ સુધી, પ્રેસ અને જનતાને સુનાવણીના સમગ્ર ભાગમાંથી અથવા તેના કોઈ ભાગમાંથી બહાર રાખી શકાય છે.

૩. આ નિયમના પરિચ્છેદ ૧ હેઠળ ઇન કેમેરા સુનાવણી યોજવાની કોઈપણ વિનંતીમાં કારણોનો સમાવેશ કરવો અનિવાર્ય રહેશે અને તે સમગ્ર સુનાવણી સંબંધિત છે કે માત્ર તેના કોઈ ભાગ સંબંધિત છે તે નિર્દિષ્ટ કરવું પડશે.”
ઈ.સી.એચ.આર.ની સત્તાવાર વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે:

એચટીટીપીએસ://ડબ્લ્યુડબ્લ્યુડબ્લ્યુ.ઈસીએચઆર.સીઓઈ.ઈન્ટ/

ડૉક્યુમેન્ટ્સ/૩૯સ_કોર્ટ_ઈએનજી.પીડીએફ

જફ યુરોપીય માનવ અધિકાર અદાલતની સત્તાવાર વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે:
હટ્પ્સ://ccp.એઝ્ર.કોઈન્ટ/પેજેસ/ હોમ.અસ્પ્શ?
પ=હિયરિંગ્સ&ચ ૭. જર્મની:

જર્મનીએ એવું કાયદાનિર્માણ પસાર કર્યું છે, જે ફેડરલ અને સર્વોચ્ચ અદાલતોમાં અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપે છે, જોકે ઉક્ત કાયદાનિર્માણ દ્વારા લાદવામાં આવેલા કડક પ્રતિબંધોને કારણે આવા પ્રસારણોના વાસ્તવિક પ્રસંગો દુર્લભ છે.

૧. ફેડરલ બંધારણીય અદાલત અને સર્વોચ્ચ અદાલતો

અ. અદાલત રચના અધિનિયમની કલમ ૧૬૯ દ્વારા જાહેર પ્રસ્તુતિના હેતુસર કરવામાં આવતાં રેડિયો અને ટેલિવિઝન દ્વારા ટ્રાયલોનું પ્રસારણ તથા ધ્વનિ અને ચલચિત્ર રેકોર્ડિંગ્સ પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો હતો ૪૭.

બી. ઑક્ટોબર ૨૦૧૭માં, જર્મન સંસદે ‘અદાલતી કાર્યવાહીમાં માધ્યમોની પહોંચ વધારવા અને વાણી અથવા શ્રવણ અક્ષમતા ધરાવતા લોકો માટે સંચાર સહાયમાં સુધારો કરવા અંગેનો અધિનિયમ’ ૪૮ પસાર કર્યો. આ સુધારા અધિનિયમમાં ફેડરલ બંધારણીય ન્યાય અદાલત અને પાંચ સર્વોચ્ચ ફેડરલ અદાલતોના ચુકાદાઓના ઉચ્ચાર અને સજા નિર્ધારણના પ્રસારણ અને ધ્વનિમુદ્રણની શક્યતા માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. જો આવી કાર્યવાહી જર્મની માટે ઐતિહાસિક મહત્વની હોવાનું માનવામાં આવે તો આવા પ્રસારણને અનુમતિ આપી શકાય છે, પરંતુ કાર્યવાહી સાથે સંકળાયેલા પક્ષકારોના અથવા તો તૃતીય પક્ષકારોના પણ વાજબી હિતોની રક્ષા કરવા માટે તેને પ્રતિબંધિત કરી શકાય છે।

ક. ધ્વનિમુદ્રણોને જાહેર કરવામાં આવશે નહીં, પરંતુ તે જર્મન ફેડરલ આર્કાઇવ્સ અથવા રાજ્ય આર્કાઇવને સોંપવામાં આવશે, જ્યાં નિશ્ચિત શરતોને આધિન તેમનો ઉપયોગ કરી શકાશે.

૪૭ " કલમ ૧૬૯ નિર્ણયકારી અદાલત સમક્ષની સુનાવણી, જેમાં ચુકાદા અને નિર્ણયોનું ઉચ્ચારણ પણ સમાવેશ પામે છે, જાહેર રહેશે. જાહેર પ્રસ્તુતિ માટે અથવા તેમની સામગ્રીના પ્રકાશન માટે નિર્ધારિત ઓડિયો અને ટેલિવિઝન અથવા રેડિયો રેકોર્ડિંગ્સ તેમજ ઓડિયો અને ફિલ્મ રેકોર્ડિંગ્સ સ્વીકાર્ય રહેશે નહીં. "

ધ કોર્ટ કન્સ્ટિટ્યુશન એક્ટનું અંગ્રેજી સંસ્કરણ અહીં ઉપલબ્ધ છે:

[હટ્ટપ્સ://ccv.ગેઝેટ્ઝ-ઇમ્-ઇન્ટરનેટ.દે/એઝિલશ_ગ્ગા/](#)

[એઝિલશ_ગ્ગા.હટ્ટમ્](#)

૪૮ અંગ્રેજી અનુવાદ; જર્મન ભાષામાં, ગેઝેટ્ઝ ઝુર એરવાઈટેરુંગ ડેર મેડિએનઓફ્ટેલિખકાઈટ ઇન ગેરિખ્ટ્સફેરફોરેન ઉન્ડ ઝુર ફેરબેસેરુંગ ડેર કોમ્યુનિકેશન્સહિલ્ફેન ફ્યુર મેન્શોન મિટ શપ્રાખ- ઉન્ડ હોરબેહિન્ડેરુંગેન (ગેઝેટ્ઝ ઉબર ડી એરવાઈટેરુંગ ડેર મેડિએનઓફ્ટેલિખકાઈટ ઇન ગેરિખ્ટ્સફેરફોરેન- ઇએમઓજીજી) , જર્મન ન્યાયતંત્રની વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ:

[હટ્ટપ્સ://ccv.બમ્બૃ.દે/શેયર્ડડૉક્સ/ગેઝેટ્ઝગેબુંગસફફાઈરેન/ડોક્યુમેન્ટે/](#)

[બમ્બૃ_એમ](#)

[%C 3%B ૬૨૨.૫૬૬;જસેશનિડ્=બી૯૬એફ૩૭ઈડી૭એફ૦૧૬૩૬૨૭ડીબી૭બ](#)

[ી૦બીીએફ ૩૩૪૩સીપપપ.૨_સિડ૨૯૭?](#)

[બ્લોબ=પબ્લિકેશનફાઈલ્&૫=૧](#)

ડિ. કાર્યવાહીનું પ્રસારણ અલગ મીડિયા કક્ષોમાં થશે. મીડિયા કક્ષામાં પ્રસારણ ઉપલબ્ધ કરાવવાનો અથવા સર્વથા પ્રસારણ કે રેકોર્ડિંગ કરવાની પરવાનગી આપવાની બાબત ન્યાયાધીશના વિવેકાધિકાર હેઠળની છે અને તેની સામે અપીલ કરી શકાશે નહીં.

ઈ. કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવા બાબતે કાયદા દ્વારા મર્યાદાઓ લાદવામાં આવી હોવાથી અને કાર્યવાહીકાર પક્ષકારોને આપવામાં આવેલ કડક ગોપનીયતા સંરક્ષણને કારણે, તથા ‘ઐતિહાસિક મહત્વ’ ધરાવતો કેસ કયો ગણાય તેની સંકુચિત વ્યાપ્તિના સંયુક્ત પરિણામે, જર્મનીમાં અદાલતી કેસોનું વાસ્તવિક પ્રસારણ ભાગ્યે જ થાય છે.

૨. નીચલી અદાલતો: સુધારક અધિનિયમમાં માત્ર ફેડરલ બંધારણીય અદાલત અને સર્વોચ્ચ ફેડરલ અદાલતોની કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની સંભાવનાનો જ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે અને નીચલી અદાલતોમાં કાર્યવાહીનું પ્રસારણ અંગે કોઈ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી.

૮. આંતરરાષ્ટ્રીય ફોજદારી અદાલત (આઈ.સી.સી.) ૧. આઈ.સી.સી. તેની કાર્યવાહીનું ૩૦-મિનિટના વિલંબ સાથે જીવંત પ્રસારણ કરવાની પરવાનગી આપે છે, જેથી ગુપ્ત માહિતીમાં જરૂરી હોય તેવી કોઈપણ ગોપનીય કાપછાંટ ૪૮ માટે અવકાશ રહે.

૨. આઈ.સી.સી.નો એક સત્તાવાર યુટ્યુબ ચેનલ છે, જ્યાં તે કેસો, કાર્યવાહી, માહિતીસભાઓ, પત્રકાર પરિષદો, પહોંચ પ્રવૃત્તિઓ અને

અદાલતમાં યોજાતી અન્ય ઘટનાઓ સંબંધિત કાર્યક્રમો પ્રકાશિત કરે છેપ૦.
આ ચેનલ દર્શકોને કાર્યવાહીનો સારાંશ સાતત્યપૂર્ણ સાપ્તાહિક પ્રસારણ દ્વારા,
અનેક ભાષાઓમાં, આઈ.સી.સી. સમક્ષ રહેલા વિવિધ કેસોનું અનુસરણ
કરવાની મંજૂરી આપે છે. ૯. ભૂતપૂર્વ યુગોસ્લાવિયા માટેનું આંતરરાષ્ટ્રીય
ફોજદારી ટ્રિબ્યુનલ (આઈ.સી.ટી.વાય.)

૧. આઈસીટિવાયપ૧ ની વેબસાઈટ પર અદાલતી કાર્યવાહીઓ નિરીક્ષણ માટે ઉપલબ્ધ છે.

૨. આઈસીટીવાય પાસે એક યુટ્યુબ ચેનલ પણ છે, જ્યાં દોષ સ્વીકારના પસંદ કરાયેલા દૃશ્યખંડો, સાક્ષીઓની સાક્ષી અને ટૂંકી દસ્તાવેજી ફિલ્મો ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવે છે. વધુમાં, આઈસીટીવાય પાસે ‘અદાલતની પ્રવૃત્તિઓને જનતા સુધી વધુ નજીક લાવવા’ માટે પર સામાજિક મીડિયા ખાતાઓ પણ છે.

૪૯ સ્ટ્રીમિંગ માટેની સત્તાવાર વેબસાઇટ: [હટ્પ્સ://ccp.આઈસીસી-સીપીઆઈ.આઈન્ટ્.ટેમજ.આઈસીસીની.સત્તાવાર.વેબસાઇટ.પર.ઉપલબ્ધ](http://ccp.આઈસીસી-સીપીઆઈ.આઈન્ટ્.ટેમજ.આઈસીસીની.સત્તાવાર.વેબસાઇટ.પર.ઉપલબ્ધ) ‘ઈન્ટરનેશનલ ક્રિમિનલ કોર્ટને સમજવું’ પાછા જુઓ: [હટ્પ્સ://ccp.આઈસીસી-સીપીઆઈ.આઈન્ટ્/આઈસીસીડોક્સ/પીઆઈડીએસ/પબ્લિકેશન્સ/યુઆઈસીસીએન્ગ્.પીડીએફ.પ૦.સત્તાવાર.યુટ્યુબ.ચેનલ](http://ccp.આઈસીસી-સીપીઆઈ.આઈન્ટ્/આઈસીસીડોક્સ/પીઆઈડીએસ/પબ્લિકેશન્સ/યુઆઈસીસીએન્ગ્.પીડીએફ.પ૦.સત્તાવાર.યુટ્યુબ.ચેનલ): [હટ્પ્સ://ccp.યુટ્યુબ.કોમ્/યુઝર્/ઈન્ટલ્ક્રિમિનલકોર્ટ/ફીચર્ડ.૫૧](http://ccp.યુટ્યુબ.કોમ્/યુઝર્/ઈન્ટલ્ક્રિમિનલકોર્ટ/ફીચર્ડ.૫૧)

સત્તાવાર

વેબસાઈટ

પર

ઉપલબ્ધ:

હટ્ટપ્://આઈસીઆર્.આઈસીટીવાય.ઓઆરજી

પર આઈસીટીવાય દ્વારા જારી કરાયેલ સત્તાવાર પ્રેસ પ્રકાશન અહીં ઉપલબ્ધ છે:

ઈએનટીઈ/ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.આઈસીટીવાય.ઓઆરજી/ઈએન/પ્રેસ/ટ્રિબ્યુનલ-સોશલ-મીડિયા-ચેનલ્સ-ગો-લાઈવ

૩. યુનાઈટેડ નેશન્સ ઇન્ટરનેશનલ રેસિડ્યુઅલ મિકેનિઝમ ફોર ક્રિમિનલ ટ્રિબ્યુનલ્સ (આઈ.આર.એમ.સી.ટી.), જે અન્ય બાબતો ઉપરાંત અગાઉ આઈ.સી.ટી.વાય. દ્વારા નિર્વહિત કેટલીક અવશેષિત કાર્યોનું પાલન કરવા માટે રચાયેલ અદાલત છે, તેની વેબસાઈટ પૃષ્ઠ અને સત્તાવાર યુટ્યુબ ચેનલ પર આઈ.સી.ટી.વાય.ની કાર્યવાહીનું વિડિયો રેકોર્ડિંગ પણ ઉપલબ્ધ છે.

૧૦. આયર્લેન્ડ (નોર્થર્ન):

૧. સર્વોચ્ચ અદાલત: યુનાઈટેડ કિંગડમની સર્વોચ્ચ અદાલતને નોર્થર્ન આયર્લેન્ડ અંગે અધિકારક્ષેત્ર છે અને તે મુજબ, નોર્થર્ન આયર્લેન્ડના સંબંધમાં ઉદ્ભવતા કેસોની સુનાવણીનું જીવંત પ્રસારણ કરવામાં આવે છે.

ક. ઇંગ્લેન્ડમાં જેમ હતું તેમ, ઉત્તર આઈર્લેન્ડમાં અદાલતો અંગેનું મીડિયા આવરણ ક્રિમિનલ જસ્ટિસ (ઉત્તર આઈર્લેન્ડ) અધિનિયમ, ૧૯૪૫૫૫ દ્વારા પ્રતિબંધિત કરવામાં આવ્યું હતું, જે મૂળ ક્રિમિનલ જસ્ટિસ અધિનિયમ, ૧૯૨૫ સમાન હતું, અને જેના દ્વારા ઉત્તર આઈર્લેન્ડની અદાલતોમાં ફોટોગ્રાફી અથવા

સ્કેચિંગ ઉપર સમાન પ્રકારના પ્રતિબંધો લાગુ પાડવામાં આવ્યા હતા. કન્ટેમ્પ્ટ ઓફ અદાલત અધિનિયમ, ૧૯૮૧ ની કલમ ૯ પણ ઉત્તર આઈર્લેન્ડ સુધી વિસ્તરતી હતી.૫૩ સત્તાવાર વેબસાઈટ: <http://www.ઈર્મક્ટ.ઓર્ગ/એન/કેસેસ#ઓલ-કેસેસ> ૫૪ સત્તાવાર યુટ્યુબ ચેનલ:<http://www.યુટ્યુબ.કોમ/ચેનલ/યુસીએનપીઓપીવ્નઈએનપીવ્તફ> જવએનવ્ટીઆઈવિવ્ ૫૫ " ૨૯ અદાલતમાં ફોટોગ્રાફ લેવાની વગેરે બાબતનો પ્રતિબંધ.

(૧) કોઈપણ વ્યક્તિએ— (એ) કોઈપણ અદાલતમાં કોઈપણ ફોટોગ્રાફ લેવો અથવા લેવાનો પ્રયાસ કરવો નહીં, અથવા પ્રકાશનના હેતુથી કોઈપણ અદાલતમાં અદાલતના ન્યાયાધીશ, અથવા જ્યુરર, અથવા અદાલત સમક્ષ ચાલતી કોઈપણ કાર્યવાહીમાં સાક્ષી અથવા પક્ષકાર હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિનું કોઈપણ ચિત્ર અથવા રેખાચિત્ર બનાવવું અથવા બનાવવાનો પ્રયાસ કરવો નહીં, ભલે તે કાર્યવાહી દીવાની હોય કે ફોજદારી; અથવા (બી) આ કલમની પૂર્વવર્તી જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનમાં લેવાયેલ અથવા બનાવવામાં આવેલ કોઈપણ ફોટોગ્રાફ, ચિત્ર અથવા રેખાચિત્ર, અથવા આવા ફોટોગ્રાફ, ચિત્ર અથવા રેખાચિત્રની કોઈપણ પ્રતિલિપિ, પ્રકાશિત કરવી નહીં;

અને જો કોઈ વ્યક્તિ આ કલમના ઉલ્લંઘનમાં કોઈ કૃત્ય કરે, તો તે સંક્ષિપ્ત દોષારોપણ પર, દરેક ગુના અંગે [એફ૧ માનક માપદંડ પર સ્તર ૩]થી વધુ ન હોય તેવા દંડ માટે જવાબદાર બનશે.

(ર) આ કલમના હેતુઓ માટે— [એફર (એ) “અદાલત” અભિવ્યક્તિનો અર્થ સર્વોચ્ચ અદાલત સિવાયની કોઈપણ ન્યાયિક અદાલત (કોરોનરની અદાલત સહિત) થાય છે;] (બી) “ન્યાયાધીશ” અભિવ્યક્તિમાં રેકૉર્ડર, રજિસ્ટ્રાર, રહેવાસી મેજિસ્ટ્રેટ, પેટી સેશન્સની બહાર બેઠેલા શાંતિ ન્યાયાધિકારી અને કોરોનરનો સમાવેશ થાય છે;

(સી) ફોટોગ્રાફ, પ્રતિચિત્ર અથવા રેખાચિત્રને અદાલતમાં લેવાયેલ અથવા બનાવાયેલ ફોટોગ્રાફ, પ્રતિચિત્ર અથવા રેખાચિત્ર માનવામાં આવશે, જો તે અદાલતના ખંડમાં અથવા તે ઈમારતમાં અથવા તે ઈમારતના પરિસરમાં, જેમાં અદાલત યોજાય છે, લેવામાં આવ્યું હોય અથવા બનાવવામાં આવ્યું હોય, અથવા જો તે વ્યક્તિનો એવો ફોટોગ્રાફ, પ્રતિચિત્ર અથવા રેખાચિત્ર હોય, જે તે અદાલતના ખંડમાં અથવા ઉપરોક્ત એવી કોઈ ઈમારત અથવા પરિસરમાં પ્રવેશતી વખતે અથવા ત્યાંથી નીકળતી વખતે લેવામાં આવ્યું હોય અથવા બનાવવામાં આવ્યું હોય.”

બિ. બંધારણીય સુધારા અધિનિયમ, ૨૦૦૫ના અમલીકરણ સાથે, યુનાઈટેડ કિંગડમની સર્વોચ્ચ અદાલતને ફોજદારી ન્યાય (નોર્થર્ન આયર્લેન્ડ) અધિનિયમ હેઠળ લાદવામાં આવેલ પ્રતિબંધમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હતી. ક્રાઈમ એન્ડ કોર્ટ્સ અધિનિયમ, ૨૦૧૩એ સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહીનું રેકૉર્ડિંગ અદાલતના અવમાનના અધિનિયમ પડના કાર્યક્ષેત્રમાંથી મુક્ત રાખ્યું.

ક. યુનાઈટેડ કિંગડમની સર્વોચ્ચ અદાલત પણ નોર્દર્ન આયર્લેન્ડમાં બેઠી છે અને તે અંગેની કાર્યવાહીનું પ્રસારણ અદાલતની વેબસાઈટ પર જીવંત કરવામાં આવ્યું છે. સત્ર દરમિયાન, સર્વોચ્ચ અદાલતે અદાલતના પરિસરની અંદર અલગ ‘ઓવરફ્લો અદાલતખંડ’માં કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપી હતી.૫૭

૨. નીચલી અદાલતો: સરકારએ અદાલતી કાર્યવાહીનું રેકોર્ડિંગ કરવાની પોતાની મનસા અને તૈયારી દર્શાવી હોવા છતાં ૫૮, નીચલી અદાલતોની કાર્યવાહીના વાસ્તવિક પ્રસારણ પર હજુ પણ પ્રતિબંધિત મર્યાદા યથાવત છે.

૧૧. આયર્લેન્ડ (રિપબ્લિક):

જોકે અદાલતોમાં ફોટોગ્રાફી અથવા ધ્વનિ, ટેલિવિઝન અથવા વિડિયો રેકોર્ડિંગને પ્રતિબંધિત કરતી કોઈ કાયદેસરની જોગવાઈઓ નથી, તદાપિ, પરવાનગી વિના અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ, ભલે તે ફોટોગ્રાફી હોય કે ઓડિયો-વિડિયો રેકોર્ડિંગ, પ્રચલિત પ્રથાના રૂપે મર્યાદિત છે ૫૯।

૧. સર્વોચ્ચ અદાલત: વિરલ પ્રસંગોએ અદાલતમાં કેમેરાઓને મંજૂરી આપી છે.

અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રથમ પ્રસારણ ઓક્ટોબર ૨૦૧૭માં થયું હતું, જ્યારે સર્વોચ્ચ અદાલતના બે ચુકાદાઓનું ઉચ્ચારણ રાજ્ય પ્રસારક, આર.ટી.ઈ., પર અદાલતખંડની અંદર નાનાં રોબોટિક કેમેરાઓનો ઉપયોગ કરીને જીવંત પ્રસારિત કરવામાં આવ્યું હતું ૬૦.

૨. નીચલી અદાલતો: આજની તારીખે, કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપતી હોય એવું જણાતું નથી.

૫૬ ઇંગ્લેન્ડમાં સ્થિતિ માટે બિંદુ ૫ જુઓ ૫૭ આયર્લેન્ડમાં તેની સુનાવણીઓના પ્રસારણ માટે કરવામાં આવેલી જોગવાઈઓની યાદી સર્વોચ્ચ અદાલતની સત્તાવાર વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે:
હટ્પ્સ://ccv.સુપ્રીમકોર્ટ.ઉક/ન્યૂઝ/એક્સેસ- ટુ-સુપ્રીમ-કોર્ટ- હિયરિંગ્સ-ઇન-બેલફાસ્ટ.હટ્મલ ૫૮ અદાલતોમાં પ્રસારણ વિષયક સંશોધન અને માહિતી સેવા સંક્ષિપ્ત નોંધ, ઉત્તર આયર્લેન્ડ એસેમ્બલીની વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે:

હટ્પ્સ://ccv.નિઅસેમ્બલી.ગોવ.યુકે/ગ્લોબલએસેટ્સ/ડોક્યુમેન્ટ્સ/ રેઇઝ/પબ્લિકેશન્સ/૨૦૧૨/જસ્ટિસ/ ૩૮૧૨.પીડીએફ

૫૯ આયર્લેન્ડના લો રિફોર્મ કમિશન દ્વારા અદાલતના અવમાનના અંગેનો અહેવાલ, અધ્યાય ૪.૪૩ જુઓ, અહીં ઉપલબ્ધ છે:

હટ્પ્સ://ccv.લોરિફોર્મ.આઈઈ/_ફાઇલઅપલોડ/રિપોર્ટ્સ/

આરકન્ટેમ્પ્ટ્.હટ્મ ૬૦ જુઓ:

હટ્પ્સ://ccv.બીબીસી.કોમ્/ન્યૂઝ/વર્લ્ડ-યુરોપ-૪૧૭૩૨૨૨૬

૧૨. ઇઝરાયેલ ૬૧

૧. સર્વોચ્ચ અદાલત: અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ મંજૂર કર્યું છે.

અ. ઇઝરાયેલી અદાલતો અધિનિયમ, ૫૭૪૪-૧૯૮૪૬૨ મુજબ, અદાલતખંડમાં અદાલતની પરવાનગી વિના તસવીરો પાડવા અને પ્રકાશિત કરવા બદલ ફોજદારી દંડ લાદવામાં આવે છે. જોકે, અધિનિયમમાં ઉલ્લેખિત શ્રાવ્ય-દૃશ્ય આવરણ અંગે લાદવામાં આવેલી મર્યાદાઓને આધીન રહીને, પ્રસારમાધ્યમો ઇઝરાયલની મોટાભાગની અદાલતોમાં બનતી ઘટનાઓ અંગે અહેવાલ આપી શકે છે.

બિ. અગાઉ, ઇઝરાયેલમાં અદાલતોની ધ્વનિ-દૃશ્ય આવરણ વિરુદ્ધ કાનૂની અનુમાન અસ્તિત્વમાં હતું. સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૪માં, તે સંબંધમાં કોઈ ઔપચારિક વહીવટી કાયદેસર જોગવાઈ અથવા નિયમન બહાર પાડવામાં આવ્યું ન હોવા છતાં, સર્વોચ્ચ અદાલતમાં અદાલતી સુનાવણીઓનું સજીવ આવરણ મંજૂર કરવા માટે મર્યાદિત પ્રાયોગિક યોજના શરૂ કરવામાં આવી હતી.

ક. ત્યારબાદ, નવેમ્બર ૨૦૧૪ માં, ઇઝરાયેલના મુખ્ય ન્યાયાધીશે અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ ૬૩ મંજૂર કર્યું.

૨. નીચલી અદાલતો: સામાન્ય રીતે કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપતી નથી, પરંતુ ઐતિહાસિક મહત્વ ધરાવતા કેસોમાં અપવાદ કરવામાં આવ્યા છે.

ક. મીડિયા દ્વારા અદાલતી કાર્યવાહી અંગે અહેવાલ આપવાની મંજૂરી છે, પરંતુ આવી કાર્યવાહીની પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી નથી. કેટલીક અદાલતો

મીડિયા ને ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ અદાલતખંડમાં પ્રવેશ કરે ત્યારે તેમનાં ફોટોગ્રાફ લેવા દે છે, પરંતુ સુનાવણી શરૂ થાય તે પહેલાં રેકોર્ડિંગ બંધ કરવા માટે મીડિયા ને વિનંતી કરે છે.

ખ. નિવૃત્ત થતા ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓના સન્માનાર્થે યોજાતી ઘટનાઓ તેમજ અર્ધ-ન્યાયિક સમિતિઓની સુનાવણીઓના આવરણ માટે પણ મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

ક. ઇઝરાયેલના ઇતિહાસમાં પાંચ પ્રસંગોએ નીચલી અદાલતની સુનાવણીઓનું રેકોર્ડિંગ કરવાની અને તેનું પ્રસારણ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવી છે. બે કેસોમાં નાઝી કર્મચારીઓના વિચારો સામેલ હતા અને તેમને આ માટે મંજૂરી આપવામાં આવી હતી કે તે વિચારોને ઐતિહાસિક મહત્વના ગણવામાં આવ્યા હતા. એક ૬૧ જુઓ, ઇટાલ રવિદ દ્વારા “બદલાતી ટેકનોલોજીની દુનિયામાં અદાલતી કાર્યવાહીનું ઓડિયો-વિઝ્યુઅલ આવરણ” ઉપલબ્ધ છે:

એચટીટીપી://ccv.કાર્ડોઝોએલ્જી.કોમ/વ્પ-કોન્ટેન્ટ/અપલોડ્સ/

૨૦૧૭/૦૨/૩૫.૧-રવિડ્.પીડીએફ ૬૨ અધિનિયમના શીર્ષક ૭૦(બી), ‘પ્રતિબંધિત પ્રકાશનો’; ઇઝરાયેલી અદાલતો અધિનિયમ હિબ્રૂમાં અહીં ઉપલબ્ધ છે:

એચટીટીપી://ccv.વાઈપો.ઈન્ટ/વાઈપોલેક્સ/એન/ડીટેઈલ્સ.જે

એસપી?આઈડી=૧૫૨૮૯

૬૩

જુઓ:

એચટીટીપીએસ://વ્વ્.વાયનેટન્યૂઝ્.કોમ/આર્ટિકલ્સ/૦,૭૩૪૦
,એલ-૪૫૯૨૨૦૮,૦૦.એચટીએમએલ આ કેસમાં ઇઝરાયેલી
અખબાર સામે દાખલ કરાયેલ માનહાનિનો દાવો સંકળાયેલો હતો,
બીજું ઇઝરાયેલી પ્રધાનમંત્રીની હત્યાના આરોપ હેઠળ મુકાયેલા એક
વ્યક્તિનો વિચારણા હતો અને અંતિમ પ્રસંગ ૧૯૯૯માં હતો, જ્યારે
જેરુસલેમ જિલ્લા અદાલતે એક ભૂતપૂર્વ ઇઝરાયેલી મંત્રીના ફોજદારી
કેસમાં આપવામાં આવેલ નિર્ણયના પ્રસારણને મંજૂરી આપી હતી.

૧૩. ન્યૂ ઝીલેન્ડ :

૧. સર્વોચ્ચ અદાલત: તેની કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપે છે.

ક. સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહીનું પ્રસારણ નિયંત્રિત કરવા માટે
મીડિયા માર્ગદર્શિકા જારી કરવામાં આવી છે ક્ર, જે ન્યૂ ઝીલેન્ડની
વિવિધ અન્ય અદાલતોને લાગુ પડતી ‘અદાલતમાં મીડિયા આવરણ
માર્ગદર્શિકા’ ને પરિપૂર્ણ કરે છે.

૨. નીચલી અદાલતો: નીચલી અદાલતોમાં કાર્યવાહીનું પ્રસારણ
કરવાની મંજૂરી છે, અને તે અંગે અનેક માર્ગદર્શિકાઓ જારી કરવામાં આવી છે.

ક. ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓ જે અદાલતખંડોની તેઓ અધ્યક્ષતા કરે છે તેમાં
અનુસરવાની પ્રક્રિયાઓ અંગે, કેટલીક નિર્દિષ્ટ મર્યાદાઓને આધીન રહીને,
વિશાળ વિવેકાધિકાર ધરાવે છે ક્ર “ ૧૦.૫ પરિશિષ્ટ ઇ: સર્વોચ્ચ અદાલત
મીડિયા માર્ગદર્શિકા ૧. પરિષ્કેદ (૫) ને આધીન રહીને, સર્વોચ્ચ અદાલતની

કાર્યવાહીનું ટેલિવિઝન પ્રસારણ કરવા અથવા અન્ય રીતે તેનું ધ્વનિ-ચિત્રાંકન કરવા બાબતની બધી અરજીઓ મંજૂર ગણાશે, જો સુધી કોઈ પક્ષકાર, અરજી વિશે રજિસ્ટ્રાર દ્વારા જાણ કરવામાં આવ્યા પછી ત્રણ દિવસની અંદર, તે અંગે પોતાનો વાંધો દર્શાવતો ન હોય.

૨. આવી કોઈપણ આક્ષેપ લેખિત સ્વરૂપમાં રજિસ્ટ્રારને સંપ્રેષિત કરવો આવશ્યક છે અને તેમાં જે આધાર પર આક્ષેપ કરવામાં આવે છે તે આધારનો સમાવેશ થવો આવશ્યક છે.

૩. રજિસ્ટ્રારે વાંધાની જાણ તાત્કાલિક સમાચાર માધ્યમના અરજદારને તથા કાર્યવાહી સાથે સંકળાયેલા અન્ય તમામ પક્ષકારોને કરવી ફરજિયાત છે. તેઓએ વાંધા સંબંધે જે કોઈ રજૂઆતો કરવી ઇચ્છતા હોય તે પ્રાપ્ત થયાના ત્રણ દિવસની અંદર લેખિતમાં કરવી જોઈએ. ત્યારબાદ અદાલત અથવા કોઈ ન્યાયાધીશ અરજીએ નિર્ણય કરશે.

૪. ફકરો ૧ હેઠળની અરજી, જે કાર્યવાહી સાથે સંબંધિત હોય તેની સુનાવણી પહેલાં, ફકરા ૧ અને ૩ માં ઉદ્દેખિત પગલાં લેવામાં આવી શકે તે માટે પૂરતા સમયમાં કરવી આવશ્યક છે. યોગ્ય કારણસર રજિસ્ટ્રાર આ આવશ્યકતામાંથી મુક્તિ આપી શકે છે અને તે અનુસાર ઉદ્દેખિત કોઈપણ સમયમર્યાદા ઘટાડીને નિર્ધારિત કરી શકે છે.

૫. જો પરિચ્છેદ ૧ હેઠળની અરજી એવી પરિસ્થિતિઓમાં કરવામાં આવે જેમાં રજિસ્ટ્રારના મતે પરિચ્છેદ ૧ અને ૩નું પાલન કરવા માટે, અથવા અદાલતને

અરજીનો યોગ્ય રીતે વિચાર કરવા સક્ષમ બનાવવા માટે, પૂરતો સમય ન હોય, તો રજિસ્ટ્રારે મામલો ન્યાયાધીશને સંદર્ભિત કરવો ફરજિયાત છે, અને ન્યાયાધીશ અરજી નામંજૂર કરી શકે છે અથવા અરજી સંબંધે તેમને યોગ્ય જણાય તેવી દિશાઓ આપી શકે છે.

ક. કાર્યવાહીનું કોઈપણ દૂરદર્શન પ્રસારણ અથવા દ્વનિચિત્ર અંકન કરવા માટેની ભૌતિક વ્યવસ્થા, અરજદાર સાથે એવી પરામર્શ કર્યા પછી અને અન્યથા રજિસ્ટ્રારને યોગ્ય લાગે તે પ્રમાણે, રજિસ્ટ્રાર દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવશે.” ન્યૂ ઝીલેન્ડ મિનિસ્ટ્રી ઓફ જસ્ટિસની સત્તાવાર વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે: [હટ્પ્સ://](https://www.justice.govt.nz/what-we-do/our-work/our-work-areas/mediation/)

[ડબ્લ્યુડબ્લ્યુડબ્લ્યુ.જસ્ટિસ.ગવટ.એનઝેડ/અબાઉટ/ન્યૂઝ-એન્ડ-મીડિયા/મીડિયા-સેન્ટર/મીડિયા-ઇન્ફોર્મેશન/મીડિયા-ગાઈડ/એપેન્ડિસીઝ/એપેન્ડિક્સ-ઇ/](https://www.justice.govt.nz/what-we-do/our-work/our-work-areas/mediation/)

અદાલતના વિવિધ નિયમો અને કાયદેસરના આવશ્યકતાઓ જેવી જોગવાઈઓ.

ખ. અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશના વિવેકાધીન અધિકારને આધીન રહી, અપીલ અદાલત, વડી અદાલત, રોજગાર અદાલત, જિલ્લાની અદાલત તથા તે જ પ્રણાલી અપનાવવાનું પસંદ કરે તેવી અન્ય કોઈપણ અર્થિકરણ સમક્ષ અદાલતી કાય વાહીનું પ્રસારણ અનુમત્ય છે. આવા

પ્રસારણો ઈન-અદાલત મીડિયા આવરણ માર્ગદર્શિકા, ૨૦૧૬૬૫ દ્વારા સંચાલિત થાય છે.

ગ. મીડિયા ના સભ્યો સંબંધિત અદાલતના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ ઓછામાં ઓછા ૧૦ દિવસ અગાઉ અરજી કરે છે, જેમાં તેઓ અદાલતી પ્રક્રિયાના કયા પાસાને ચિત્રીત કરવા ઇચ્છે છે તે દર્શાવવામાં આવે છે. અરજીની એક નકલ અન્ય પક્ષકારોને મોકલવામાં આવે છે, અને રજૂઆતો પ્રાપ્ત થયા બાદ, ન્યાયાધીશ નક્કી કરે છે કે અરજી મંજૂર કરવી કે નામંજૂર કરવી. પરવાનગી આપવી કે નહીં તે ન્યાયાધીશના વિવેકાધિકારનો વિષય છે, અને ન્યાયાધીશને પોતાના વિવેકાધિકારે મીડિયા ને દૂર કરવાની સત્તા પણ છે.

ડી. આ માર્ગદર્શિકાઓને કાયદેસર બળ નથી તેમજ તે તે બાબતમાં કોઈ હકો ઊભા કરતી નથી અને માત્ર એટલું સુનિશ્ચિત કરે છે કે મીડિયા આવરણ માટેની અરજીઓનો ત્વરિત અને ન્યાયસંગત રીતે નિરાકરણ કરવામાં આવે.

ઈ. તેમણે એ પણ નિર્ધારિત કર્યું કે ઓછામાં ઓછા ૧૦ મિનિટ વીતી જાય ત્યાં સુધી રેકોર્ડિંગ્સનું પ્રસારણ કરવામાં આવતું નહીં, જોકે આ નિયમ માટે પણ કેટલીક અપવાદરૂપ જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે.

ચ. ઉપરાંત, ઉક્ત માર્ગદર્શિકાઓનો જિલ્લા અદાલતની સંક્ષિપ્ત અધિકારક્ષેત્ર પર અમલ કરવા માટે એક અલગ પ્રોટોકોલ ૬૬ છે. તેમજ

પર્યાવરણ અદાલત મીડિયા આવરણ માર્ગદર્શિકાઓ ૬૭ પણ અલગથી છે.

૧૪. સ્કોટલેન્ડ:

૧. સર્વોચ્ચ અદાલત: યુનાઇટેડ કિંગડમની સર્વોચ્ચ અદાલતને સ્કોટલેન્ડ ઉપર અધિકારક્ષેત્ર છે અને તે અનુસાર, અદાલતની સુનાવણીઓનું અદાલતની વેબસાઇટ પર જીવંત પ્રસારણ કરવામાં આવે છે.

૬૫ ન્યૂ ઝીલેન્ડ મિનિસ્ટ્રી ઓફ જસ્ટિસની સત્તાવાર વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે:
હટ્પ્સ:/ /ccv.જસ્ટિસ.ગોવ્ટ.નઝેડ/અબાઉટ/ન્યૂઝ-એન્ડ-મીડિયા/મીડિયા-સેન્ટ્રે/મીડિયા-ઇન્ફોર્મેશન/મીડિયા-ગાઇડ/
એપેન્ડિસીસ/એપેન્ડિક્સ-સી/ ૬૬ ન્યૂ ઝીલેન્ડ મિનિસ્ટ્રી ઓફ જસ્ટિસની સત્તાવાર વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે:

હટ્પ્સ:/ /ccv.જસ્ટિસ.ગવ્ટ.નઝેડ/અબાઉટ/ન્યૂઝ-એન્ડ-મીડિયા/
મીડિયા-સેન્ટ્રે/મીડિયા-ઇન્ફોર્મેશન/ મીડિયા-ગાઇડ/એપેન્ડિસીસ/એપેન્ડિક્સ-ડી/ ૬૭ ન્યૂ ઝીલેન્ડના ન્યાય મંત્રાલયની સત્તાવાર વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે:

હટ્પ્સ:/ /ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.જસ્ટિસ.ગવ્ટ.એનઝેડ/અબાઉટ/ન્યૂઝ-એન્ડ-મીડિયા/મીડિયા-સેન્ટર/મીડિયા-ઇન્ફોર્મેશન/ મીડિયા-ગાઇડ/એપેન્ડિસીસ/એપેન્ડિક્સ-એફ/

૨. નીચલી અદાલતો: અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કાયદા દ્વારા અનુમતિપાત્ર છે અને વર્ષો દરમિયાન નાગરિક તથા ફોજદારી બંને પ્રકારના કેસોનું પ્રસારણ કરવામાં આવ્યું છે.

ક. સ્કોટલેન્ડમાં અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવા અંગે કોઈ વૈધાનિક પ્રતિબંધ ન હતો, કારણ કે ક્રિમિનલ જસ્ટિસ એક્ટ સ્કોટલેન્ડમાં લાગુ પડતો નથી. તેમ છતાં, ૧૯૯૨ સુધી અદાલતોએ ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમોને અદાલતોમાં પ્રવેશથી પ્રતિબંધિત કરતી કડક સ્થિતિ અપનાવી હતી.

બી. ૧૯૯૨માં, “અદાલતોમાં ટેલિવિઝન” અંગેના નિર્દેશો જારી કરવામાં આવ્યા હતા ૬૮ (પછી એક્સ વિ. બ્રિટિશ બ્રોડકાસ્ટિંગ કોર્પોરેશન અને લાયન ટેલિવિઝન લિમિટેડના ચુકાદા ૬૯ માં ઉલ્લેખિત), જેમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે ચિત્રણની મંજૂરી “અદાલતમાં ટેલિવિઝન કેમેરાની હાજરી ન્યાયના વહીવટ માટે કોઈ જોખમ વિના રહેશે કે નહીં” તેના આધારે આપી શકાય. આ નિર્દેશોમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે ફોજદારી કેસોમાં પ્રાથમિક તબક્કે કાર્યવાહીનું ટેલિવિઝન પ્રસારણ મંજૂર નહોતું અને કાર્યવાહી સાથે સંકળાયેલા તમામ પક્ષોની સંમતિથી જ ચિત્રણ કરી શકાય, તેમજ તેનું ટેલિવિઝન પ્રસારણ થાય તે પહેલાં અંતિમ તૈયાર સામગ્રીને અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશની મંજૂરી આધીન રહેવું. આવા ચિત્રણ માટેની

શરતોમાં ૨૦૧૨માં પરીક્ષણકાલ માટે ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હતો
૭૦.

ક. જ્યાં સુધી તમામ મુખ્ય પક્ષકારો સંમત હોય અને શરતો પૂર્ણ થતી હોય, ત્યાં સુધી પૂર્ણ સુનાવણીઓ, ઓછામાં ઓછું સિદ્ધાંતરૂપે, શૈક્ષણિક હેતુઓ માટે ચિત્રીત કરી શકાય છે અને જ્યુરીના ચુકાદા અથવા દંડનિર્ધારણને સમાચાર પ્રસારણ જેવા અન્ય હેતુઓ માટે ચિત્રીત કરી શકાય છે. નાગરિક તેમજ ફોજદારી બંને પ્રકારની સુનાવણીઓનું પ્રસારણ કરી શકાય છે.

ડિ. લોકરબી બોમ્બ વિસ્ફોટોના આરોપીઓના વિચારણા જેવા વિશેષ જાહેર હિતના કેસોમાં પણ તેનું પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી છે, અને તે અંગેના માર્ગદર્શનો મામલાના અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશે જારી કર્યા હતા.૭૧

૬૮ સ્કોટિશ અદાલતોમાં કેમેરા અને જીવંત લખાણ-આધારિત સંચાર: સ્કોટલેન્ડ માટેના ન્યાયિક કાર્યાલય દ્વારા જારી કરવામાં આવેલ એક પરામર્શના પરિશિષ્ટ ૩ જુઓ, જે સ્કોટિશ ન્યાયતંત્રની સત્તાવાર વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે:

દૃષ્ટ: //www.scotlens-judiciary.org.uk/અપલોડ/

ડોક્યુમેન્ટ્સ/કન્સલ્ટેશનડોક્યુમેન્ટ.પીડીએફ ૬૮ [૨૦૦૫] સીએસઓએચ

૭૦ સ્કોટિશ અદાલતોમાં કેમેરા અને જીવંત લખાણ-આધારિત સંચાર અંગે:
પાદટીપ ૬૮ ખાતેની પરામર્શ કડી માટે પરિશિષ્ટ ૪ જુઓ

૭૧ ફૂટનોટ ૬૮ માં ઉલ્લેખિત પરામર્શની કડીરૂપે સ્કોટિશ અદાલતોમાં કેમેરા
અને જીવંત પાઠ્ય-આધારિત સંચાર અંગેના દસ્તાવેજના પરિષ્કેદ ૫.૫ થી
આગળ જુઓ

ઇ. સ્કોટલેન્ડ હાલમાં એક સમીક્ષા સમિતિઝરના સૂચનો અનુસાર તેની
અદાલત-પ્રસારણ પ્રક્રિયામાં સુધારણા કરવાની પ્રક્રિયામાં છે.

૧૫. સાઉથ આફ્રિકા:

૧. સર્વોચ્ચ અપીલ અદાલત: સર્વોચ્ચ અદાલતે અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા
અંગેના બંધારણીય રીતે ખાતરી આપવામાં આવેલા અધિકારના વિસ્તરણરૂપે,
ફોજદારી બાબતોમાં અદાલતી કાર્યવાહીનું માધ્યમો દ્વારા પ્રસારણ કરવાની
મંજૂરી આપી છે.

ક. એન.ડી.પી.પી. વિ. મીડિયા રજ લિમિટેડ તથા અન્ય અને એચ.સી.
વાન બ્રેડા વિ. મીડિયા રજ લિમિટેડ તથા અન્ય ૭૩ ના તેના ઐતિહાસિક
ચુકાદામાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ફોજદારી કેસોની સુનાવણીમાં કાર્યવાહીનું
પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપી હતી અને એવું ઠરાવ્યું હતું કે, જો સુધી હાનિ
થવી સ્પષ્ટપણે દર્શાવી શકાય તેવી ન હોય અને આવી હાનિ થવાનો
જોખમ ન હોય, ત્યાં સુધી અદાલતોને અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કયા
સ્વરૂપે અને કેટલી હદ સુધી થશે તેના પર પ્રતિબંધ મૂકવો જોઈએ નહીં.

બિ. આવી અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવા અંગે કડક નિયમો નિર્ધારિત કરવાથી વિરમતાં, અદાલતે કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવું જોઈએ કે નહીં તે નક્કી કરવામાં સહાયરૂપ થાય તેવા સામાન્ય માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો નિર્ધારિત કર્યા:૧. નીચલી અદાલત, અદાલતખંડમાં કેમેરા મૂકવાની મંજૂરી આપવાથી સંકળાયેલા જોખમની માત્રા અને તેનાથી ન્યાયસંગત વિચારણા ન થઈ શકે તેવા જોખમની માત્રા વચ્ચે સંતુલન સાધ્યા પછી, પ્રકરણવાર ધોરણે કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપવી કે નહીં તે અંગે પોતાનો વિવેકાધિકાર વાપરશે;

૨. નીચલી અદાલત હંમેશા એવો નિર્દેશ આપી શકતી હતી કે તેની સમક્ષની કેટલીક અથવા તમામ કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરી શકાય નહીં અથવા માત્ર નિશ્ચિત સ્વરૂપોમાં જ પ્રસારિત કરી શકાય, જેમ કે ધ્વનિમુદ્રણ;

૩. ન્યાયાધીશ, જો તેમના દ્વારા લાદવામાં આવેલા નિયમોનું ઉલ્લંઘન થયું હોવાનું નિર્ધારિત કરે, અથવા આવી આવરણને ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપવામાં આવે તો વ્યક્તિગત સહભાગીઓના મૂળભૂત અધિકારો અથવા ન્યાયસંગત વિચારણાના અધિકારને હાનિ પહોંચે એમ જણાય, તો કોઈપણ સમયે તે આવરણ સમાપ્ત કરી શકશે;

૭૨ જુઓ: અદાલતમાં કાર્યવાહીનું રેકોર્ડિંગ અને પ્રસારણ તથા જીવંત લખાણ— આધારિત સંચારના ઉપયોગ અંગેની નીતિની સમીક્ષાનો અહેવાલ, જે સ્કોટિશ

ન્યાયતંત્રની સત્તાવાર વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે :
એચટીટીપી://ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.સ્કોટલેન્ડ-જ્યુડિશિયરી.ઓર્ગ.યુકે/
૨૫/૧૩૬૯/રિપોર્ટ-ઓફ-ધ-રિવ્યૂ-ઓફ-પોલિસી-ઓન-રેકોર્ડિંગ-
એન્ડ-બ્રોડકાસ્ટિંગ-ઓફ-પ્રોસીડિંગ્સ-ઇન-કોર્ટ—એન્ડ-યુઝ-ઓફ-
લાઇવ-ટેક્સ્ટ-બેઝ્ડ-કમ્યુનિકેશન્સ ૭૩ [૨૦૧૭] ઝાસ્કા ૯૭ (૨૧મી જૂન
૨૦૧૭)

૪. ફોજદારી મુકદ્દમાની સુનાવણીમાં કોઈ આરોપી વ્યક્તિ અદાલતખંડમાં કેમેરાની હાજરી અંગે વાંધો ઉઠાવી શકે. જો અદાલત નિર્ધારિત કરે કે આરોપીએ ઉઠાવેલો વાંધો વાજબી છે, તો તે રેકોર્ડિંગમાંથી કેમેરાને બહાર રાખી શકે;

વિ.

સાક્ષીઓને તેમનું ચિત્રણ કરવામાં આવે તે અંગે વાંધા ઉઠાવવાનો અધિકાર પણ હોઈ શકે. જો ન્યાયાધીશે નક્કી કર્યું હોય કે કોઈ સાક્ષીનો વાંધો વાજબી છે, તો નિયમિત ફોટોગ્રાફિક અથવા ટેલિવિઝન આવરણના વિકલ્પો શોધી શકાય, જેમ કે વિશેષ પ્રકાશ વ્યવસ્થાની પદ્ધતિઓ અને ઇલેક્ટ્રોનિક સ્વર-પરિવર્તન રજૂ કરવું, અથવા માત્ર સાક્ષીને કેમેરાથી ઢાંકી રાખીને. વાંધો ઉઠાવનાર સાક્ષીની સાક્ષીનું પ્રસારણ નીચલી અદાલતની કાર્યવાહી પૂર્ણ થાય ત્યાર પછી સુધી મુલતવી રાખી શકાય;

વિ. જે સાક્ષીઓએ કોઈ વાંધો ઉઠાવ્યો ન હોય તેવા તમામ સાક્ષીઓનું ચિત્રણ કરવા અથવા તેનું દૂર્દર્શન પ્રસારણ કરવા કેમેરાઓને પરવાનગી આપવામાં આવશે.

૭. આ બાબતોનો કોઈ આવરો રહેશે નહીં:

વકીલ અને અસીલ અથવા સહ-વકીલ વચ્ચેના સંચાર;

પીઠ ચર્ચાઓ;

બંધ અદાલતી સુનાવણીઓ.

૨. નીચલી અદાલતો: બ્રેડા બાબતે સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયના પ્રકાશમાં, નીચલી અદાલતોની ફોજદારી કાર્યવાહીનું પણ, અધ્યક્ષતા કરતા ન્યાયાધીશ દ્વારા નિર્ધારિત શરતોને આધીન રહીને, પ્રસારણ કરવાની પરવાનગી છે.

૧૬. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકા ૧. સર્વોચ્ચ અદાલત: સર્વોચ્ચ અદાલત વિવિધ કારણોસર ૭૪ તેની કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપતી નથી, જેમાં એ પણ સમાવેશ થાય છે કે તે વકીલો અને ન્યાયમૂર્તિઓ વચ્ચેના સંવાદના સ્વરૂપ અને ગુણવત્તા પર પ્રતિકૂળ અસર કરી શકે છે ૭૫.

અ. સર્વોચ્ચ અદાલતે વર્ષો દરમિયાન મૌખિક દલીલોનું પ્રસારણ કરવાની વિનંતિઓ સતત નામંજૂર કરી છે. ૭૬ તે કાર્યવાહીનું ફોટોગ્રાફી અથવા વિડિયો રેકોર્ડિંગ કરવાની મંજૂરી આપતી નથી.

૧ જુઓ, યુ.એસ. કોંગ્રેસની અધિકૃત વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ ‘ સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહીનું ટેલિવિઝન પ્રસારણ કરવાની પરવાનગી આપવા અંગેનું વિધેયક’ વિષયક સેનેટ સુનાવણીઓ:

હટ્ટપ્સ://ccv.કોંગ્રેસ.ગોવ/૧૧૦/ફ્લ્ટ/સ્પ્ટ૪૪૮/ફ્લ્ટ-૧૧૦સ્પ્ટ૪૪૮.૫૬૬

૨ મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિને કાઉન્સેલર દ્વારા લખાયેલ પત્ર જુઓ, જેમાં મૌખિક દલીલોનું જીવંત પ્રસારણ નામંજૂર કરવામાં આવ્યું છે, જે અહીં ઉપલબ્ધ છે:

હટ્ટપ્સ://આર્સટેકનિકા.કોમ/ડબલ્યુપી-કન્ટેન્ટ/અપલોડ્સ/

૨૦૧૭/૧૦/સ્કોટસલેટર.પીડીએફ ૧ જુઓ: જેસન મેક્ઝોન દ્વારા અબવ પોલિટિક્સ: કોંગ્રેસ એન્ડ ધ સુપ્રીમ કોર્ટ ઇન ૨૦૧૭, પૃષ્ઠ ૪૦૪ પર, પાદટીપ ૨૦૮, ૯૩ ચાઇ.-કેન્ટ એલ. રેવ. ૩૭૩ (૨૦૧૮), અહીં ઉપલબ્ધ:

હટ્ટપ્સ://સ્કોલરશિપ.કેન્ટલો.આઇઆઇટી.ઇડ્યુ/સીજીઆઇ/

વ્યુકોન્ટેન્ટ.સીજીઆઇ?આર્ટિકલ=૪૨૦૭& કોન્ટેક્સ્ટ=સીકેલોરિવ્યુ

બિ. તેમ છતાં, અદાલતે ૧૯૫૫ થી મૌખિક દલીલોનું ઓડિયો રેકોર્ડિંગ કરવાની મંજૂરી આપી છે. હાલ, અદાલત મૌખિક દલીલોના તે જ દિવસે ઓડિયો પ્રતિલેખો ૭૭ પ્રકાશિત કરે છે અને જે સપ્તાહમાં દલીલો સાંભળવામાં આવે છે તેના અંતે તમામ મૌખિક દલીલોના ઓડિયો રેકોર્ડિંગ્સ ૭૮ પ્રકાશિત કરે છે.

૨. સંઘીય અપીલી અદાલતો: કેટલીક સંઘીય અદાલતો તે બાબતે નિર્ધારિત માર્ગદર્શિકાઓના આધીન રહી અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપે છે.

ક. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની ફેડરલ અદાલતોમાં ફોજદારી કાર્યવાહીનું ચિત્રણ અને પ્રસારણ ફેડરલ રૂલ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરના નિયમ ૫૩ દ્વારા ૧૯૪૬ થી પ્રતિબંધિત હતા.

ખ. મર્યાદિત સંખ્યાની અદાલતોને આવરી લેતા વિવિધ પ્રાયોગિક અમલીકરણો બાદ, ન્યાયિક પરિષદે ૨૦૧૦ માં ૧૫૦ પ્રથમ-હાજરીની દિવાણી અદાલતોને સમાવેશ કરતાં ત્રણ વર્ષ માટેના એક પ્રાયોગિક પ્રકલ્પને અધિકૃત કર્યો. કેમેરાઓનું સંચાલન અદાલતે પોતે કરવાનું હતું, જ્યુરોના સભ્યોનું ચિત્રણ કરવાનું નહોતું અને પક્ષકારોની સંમતિ આવશ્યક હતી. અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશની મંજૂરીથી જ કાર્યવાહીનું રેકોર્ડિંગ કરી શકાતું હતું, અને કોઈ કેસમાં થતી દરેક કાર્યવાહીનું રેકોર્ડિંગ કરવા માટે પક્ષકારોએ સંમતિ આપવી આવશ્યક હતી. જો અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશે આ રેકોર્ડિંગોને જાહેર રીતે ઉપલબ્ધ ન કરવા એવો નિર્ણય ન લીધો હોય, તો તે અનુસંધાને સંઘીય અદાલતોની વેબસાઈટ પર, તેમજ અદાલતના વિવેકાધિકાર મુજબ સ્થાનિક ભાગ લેનારી અદાલતોની વેબસાઈટ પર મૂકવામાં આવવાના હતા. ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ પાસે સ્વિચ હોવો અથવા જરૂરી

ગણાય તો રેકોર્ડિંગ બંધ કરાવવા માટે દિશાનિર્દેશ આપવાની સત્તા હોવી
હતીતો.

ક. ૨૦૧૬માં યોજાયેલ ન્યાયિક પરિષદે ૨૦૧૦ની પરિષદમાં નિર્ધારિત
માર્ગદર્શિકાઓમાં ફેરફાર ન કરવાનો નિર્ણય કર્યો. ૨૦૧૦ના પાયલોટ કાર્યક્રમમાં
ભાગ લેનારા ત્રણ જિલ્લાઓને ૭૭ સર્વોચ્ચ અદાલતની અધિકૃત વેબસાઇટ
ખાતે:

હટ્પ્સ://ccv.સુપ્રિમકોર્ટ.ગોવ/ઓરલ_આર્ગ્યુમેન્ટ્સ/

આર્ગ્યુમેન્ટ_ટ્રાન્સ્ક્રિપ્ટ

૭૮ સર્વોચ્ચ અદાલતની અધિકૃત વેબસાઇટ:

એચટીટીપીએસ://ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.સર્વોચ્ચઅદાલત.જીઓવી/

ઓરલ_આર્ગ્યુમેન્ટ્સ/આર્ગ્યુમેન્ટ_ઓડિયો

૭૯ ‘નિયમ ૫૩. અદાલતકક્ષમાં ફોટોગ્રાફી અને પ્રસારણ પ્રતિબંધિત. કોઈ
કાયદા અથવા આ નિયમોમાં અન્યથા જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય,
અદાલતે ન્યાયિક કાર્યવાહી દરમિયાન અદાલતકક્ષમાં ફોટોગ્રાફ લેવામાં અથવા
અદાલતકક્ષમાંથી ન્યાયિક કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવામાં અનુમતિ આપવી
નહીં.’ પ્રતિનિધિસભાની ન્યાયતંત્ર સમિતિની સત્તાવાર વેબસાઇટ પર

ઉપલબ્ધ:

હટ્પ્સ://જુડિશિયરી.હાઉસ.ગવ/વ્વ –

કોન્ટેન્ટ/અપલોડ્સ/૨૦૧૩/૦૭/ક્રિમિનલ૨૦૧૬.પીડીએફ

૮૦ જુઓ: યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ અદાલતોની વેબસાઇટ પર અદાલતોમાં કેમેરાનો

ઇતિહાસ: [હટ્પ://ccp.યુએસકોર્ટેસ્.ગવ્/અબાઉટ-ફેડરલ-કોર્ટેસ્/કેમેરાસ્-કોર્ટેસ્/હિસ્ટ્રી-કેમેરાસ્-કોર્ટેસ્](http://ccp.યુએસકોર્ટેસ્.ગવ્/અબાઉટ-ફેડરલ-કોર્ટેસ્/કેમેરાસ્-કોર્ટેસ્/હિસ્ટ્રી-કેમેરાસ્-કોર્ટેસ્) ૨૦૧૦માં જેવાં જ નિયમો અને શરતો હેઠળ કાર્યવાહીનું ચિત્રણ ચાલુ રાખવું.

ડિ. સંઘીય અપીલી અદાલતો પાસે અપીલીય સુનાવણીઓના ઓડિયો અથવા વિડિયો રેકોર્ડિંગ્સ ઉપલબ્ધ કરાવવાનો વિકલ્પ હોય છે, અને નિયમો દરેક સર્કિટની વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે. ઉદાહરણ તરીકે, નવમી સર્કિટ અદાલત મૌખિક દલીલોનું જીવંત પ્રસારણ કરે છે ૮૧.

૩. નીચલી અદાલતો/જિલ્લા અદાલતો: તમામ રાજ્યોની અદાલતોએ અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવા અંગે નિયમો ઘડ્યા છે, જેમાં પ્રસારણને કેટલી હદ સુધી અને કેટલા વ્યાપમાં મંજૂરી આપવામાં આવે છે તેમાં પરસ્પર ભિન્નતા છે.

ક. એસ્ટેસ વિ. ટેક્સાસ ૮૨ માં, યુ.એસ. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે, પ્રતિવાદીના તે અંગેના વાંધા છતાં, નીચલી અદાલતની કાર્યવાહીનું કેમેરા દ્વારા આવરણ પ્રતિવાદીના બંધારણીય અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરતું હતું, જોકે અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ સ્વભાવતઃ નિષ્પક્ષ વિચારણાને પૂર્વગ્રહિત બનાવે છે કે નહીં, એવો પ્રશ્ન ખુલ્લો જ રહ્યો હતો. આ પ્રશ્નનો જવાબ ચેન્ડલર વિ. ફ્લોરિડા ૮૩ માં આપવામાં આવ્યો હતો, જેમાં અદાલતે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે એસ્ટેસમાં કેમેરા

દ્વારા આવરણ પર મૂકવામાં આવેલ પ્રતિબંધ સંપૂર્ણ અને સર્વવ્યાપક પ્રતિબંધ નહોતો અને રાજ્યોએ ટેલિવિઝન દ્વારા ચિત્રણને અનુમતિ આપવા માટે નિયમો ઘડવા તે બાબત રાજ્યોએ નક્કી કરવાની રાખવામાં આવી હતી, કારણ કે ફોજદારી વિચારણાનું ટેલિવિઝન પ્રસારણ થવાથી માત્ર એટલા કારણે તે વિચારણા પ્રતિવાદી માટે આપોઆપ અન્યાયી બની જતી નથી.

બી. ચેન્ડલરનાં નિર્ણયના અનુસંધાનમાં, યુએસનાં તમામ ૫૦ રાજ્યો અદાલતી કાર્યવાહીનું કોઈ ને કોઈ સ્વરૂપે ટેલિવિઝન દ્વારા પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપી છે અને તે માટે નિયમો પણ ઘડ્યા છે. જેમાં આવી પ્રસારણ વ્યવસ્થાની લાગુ પડતાશ અને વ્યાપ રાજ્યો પ્રમાણે ભિન્ન છે. કેટલાક રાજ્યોમાં, અધ્યક્ષતા કરતા ન્યાયાધીશના વિવેકાધિકારે, જાહેર સ્વરૂપની તમામ પ્રકારની અદાલતી કાર્યવાહી, જેમાં પ્રાથમિક સ્તરની દેવાણી અને ફોજદારી મુદામાલની સુનાવણીઓનો પણ સમાવેશ થાય છે, તેમાં દૃશ્ય અને શ્રાવ્ય આવરણને મંજૂરી આપવામાં આવે છે; જ્યારે અન્ય કેટલાક રાજ્યોમાં આવી મંજૂરી માત્ર અપીલીય અદાલતોમાં જ આપવામાં આવે છે.

૧૧. હવે અમે ભારત માટેના વિદ્વાન એટર્ની જનરલ દ્વારા સૂચવવામાં આવેલ સર્વોચ્ચ અદાલતમાં અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવા અંગેની સર્વગ્રાહી માર્ગદર્શિકાઓ તરફ ધ્યાન દોરી શકીએ, જે નીચે મુજબ છે:

૮૧ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અદાલત ફોર ધ નાઈન્ટ્થ સર્કિટની સત્તાવાર વેબસાઈટ
જુઓ:

એચટીટીપીએસ:/

/ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.સી.એ.ઈ.યુ.એસ.કોર્ટ્સ.જી.ઓ.વી/મીડિયા/ઇન્ડેક્સ_વિડિયો.પી.એચ.પી

૮૨ ૩૮૧ યુ.એસ. ૫૩૨ (૧૯૬૫)

૮૩ ૪૪૯ યુ.એસ. ૫૬૦ (૧૯૮૧) ૮૪ વિવિધ અદાલતોમાં કાર્યવાહીનું પ્રસારણ નિયમિત કરતા ઘડાયેલા નિયમોની સંપૂર્ણ યાદી ‘નેશનલ સેન્ટર ફોર સ્ટેટ કોર્ટ્સ’ ની વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે, અહીં: [http://www.enstss.org/topix/midya/midya-relshns/stt-lks.asspiexs?kt=kemras %૨૦ઇન%૨૦ધે%૨૦કોર્ટ૩મ](http://www.enstss.org/topix/midya/midya-relshns/stt-lks.asspiexs?kt=kemras%૨૦ઇન%૨૦ધે%૨૦કોર્ટ૩મ)

“ સર્વોચ્ચ અદાલતમાં અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવા માટેની

વ્યાપક માર્ગદર્શિકાઓ

સંક્ષિપ્ત પૃષ્ઠભૂમિ

૧. કે, વર્તમાન રિટ અરજીમાં અરજદાર એવી જાહેરાત માગે છે કે જાહેર જનતા પર વ્યાપક અસર ધરાવતા બંધારણીય અને રાષ્ટ્રીય મહત્વના સર્વોચ્ચ અદાલતના કેસોની કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે અને જીવંત પ્રસારણ માટે જરૂરી પાયાની સુવિધા ઉપલબ્ધ

કરાવવા તથા આવા બંધારણીય અને રાષ્ટ્રીય મહત્વના કેસોનું નિર્ધારણ કરવા માટે માર્ગદર્શિકા ઘડવા અંગે દિશાનિર્દેશ આપવામાં આવે.

૨. આ સંદર્ભમાં, રજૂ કરવામાં આવે છે કે ભારતમાં અદાલતોની કાર્યવાહી જોવા ઇચ્છતા જનસામાન્યના તમામ સભ્યો માટે અદાલતો ખુલ્લી છે. જોકે, વ્યવહારમાં, સમય, સાધનો અથવા દરેક એકલ તારીખે સુનાવણીમાં હાજર રહેવા માટે લાંબા અંતરનો પ્રવાસ કરવાની ક્ષમતાની મર્યાદાઓને કારણે ઘણા રસ ધરાવતા વ્યક્તિઓ સુનાવણીઓ નિહાળી શકતા નથી. આ ખાસ કરીને એવા મુકદ્દમાદારોના મામલામાં વધુ સચોટ છે, જેમને કેરળ જેવા દૂરપર્તી રાજ્યો તેમજ ઉત્તર-પૂર્વના રાજ્યોમાંથી લાંબા અંતરનો પ્રવાસ કરવો પડે છે અને પરિણામે તેઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલા પ્રકરણોની અદાલતી સુનાવણીઓમાં હાજરી આપવાથી વંચિત રહી જવાનો જોખમ વેઠે છે.

૩. વધુમાં, વિવિધ સાંભળણીના દિવસોમાં સર્વોચ્ચ અદાલતોમાં અત્યંત ભીડ રહે છે, અને વિવાદકારો, વકીલો તેમજ કાયદાના વિદ્યાર્થીઓ અને ઇન્ટર્નોને સમાવી શકાય તે માટે અદાલત ખંડોમાં તથા જાહેર દર્શક ગેલેરીમાં વ્યવહારિક રીતે લગભગ કોઈ જગ્યા ઉપલબ્ધ રહેતી નથી.

૪. આવી ખામીઓના કારણે, સમય અથવા સ્થળની મર્યાદાઓ વિના અદાલતી કાર્યવાહીનું અવલોકન કરી શકાય તે માટે અદાલતી કાર્યવાહીના જીવંત પ્રસારણ અથવા ધ્વનિ/ ચિત્ર રેકોર્ડિંગ માટે

યોગ્ય માળખાકીય સુવિધા ઊભી કરવી લાભદાયક થઈ શકે છે. અદાલતમાં વકીલો, ગ્રાહકો અને ઇન્ટર્ન્સ જીવંત કાર્યવાહી જોઈ શકે તે માટે એક અલગ સ્થળરૂપે હોલ બાંધીને ફાળવવામાં આવે તો તે આદર્શ રહેશે, જેથી અદાલતમાં થતી ભીડ ઓછી થશે. આથી દૂરના અંતરેથી આવતા ગ્રાહકોને આવવાની જરૂરિયાત ટળશે અને પોતાની કેસની કાર્યવાહી નિહાળવામાં તેમની અસુવિધા ઘટશે. આ બાબત પણ અદાલત દ્વારા વિચારવા યોગ્ય સંબંધિત પરિબલોમાંનું એક બની શકે છે. આપું તંત્ર વકીલો, કાનૂનના વિદ્યાર્થીઓ અને દેશની સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યપદ્ધતિમાં રસ ધરાવતા કોઈપણ વ્યક્તિને રાષ્ટ્રીય મહત્વના કેસોના વ્યવહાર અભ્યાસ દ્વારા પોતાના અધ્યયનને પૂરક બનાવવાની સુવિધા આપશે, અને સાથે સાથે પક્ષકારોને તેમની-તેમની કેસમાં નિર્ણયો કેવી રીતે લેવાયા તેનો ચથાર્થ હિસાબ ઉપલબ્ધ થશે તેની ખાતરી પણ કરશે. આપું તંત્ર ‘ઓપન જસ્ટિસ’ એટલે કે ન્યાય ખુલ્લી અદાલતમાં આવવામાં આવવો જોઈએ એવી સુસ્થાપિત અને માનનીય પરંપરાને સહાયક છે.

ભલામણો:

આ માનનીય અદાલત અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ સંચાલિત કરવા માટે નીચેની માર્ગદર્શિકાઓ નિર્ધારિત કરી શકે છે:

૫. પ્રારંભે, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ પાયલોટ પ્રોજેક્ટ તરીકે માત્ર અદાલત નં.૧ માં અને ફક્ત સંવિધાન પીઠ સમક્ષના સંદર્ભોમાં જ શરૂ કરવું જોઈએ. આ પ્રોજેક્ટની સફળતા તેના આધારે નક્કી કરશે કે સર્વોચ્ચ અદાલતમાંની તમામ અદાલતોમાં તથા સમગ્ર ભારતભરની અદાલતોમાં જીવંત પ્રસારણ શરૂ કરવું જોઈએ કે નહીં.

૬. કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ વાદકારો, પત્રકારો, ઇન્ટર્નો, મુલાકાતીઓ અને વકીલો સહિત તમામ વ્યક્તિઓ જોઈ શકે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે, અદાલતના પરિસરમાં જરૂરી આધારીય સુવિધાઓ સાથે એક માધ્યમ કક્ષ નિર્ધારિત કરવો જોઈએ. આથી અદાલતોમાં ભીડ ઘટે તે પણ સુનિશ્ચિત થશે. વિવિધ પ્રકારની વિકલાંગતા ધરાવતા વ્યક્તિઓના હિતાર્થે પણ જોગવાઈઓ ઉપલબ્ધ કરાવી શકાય.

૭. લાઈવ સ્ટ્રીમિંગ ઉપરાંત, સર્વોચ્ચ અદાલત ભવિષ્યમાં, કાર્યવાહીનો વેબકાસ્ટ એવા મુક્કદ્દમેદારો અને અન્ય રસ ધરાવતા વ્યક્તિઓ માટે સુલભ બને તે હેતુથી, જેઓ સમય, સાધનો અથવા દરેક તારીખે સુનાવણીમાં હાજરી આપવા લાંબા અંતર સુધી મુસાફરી કરવાની ક્ષમતાની મર્યાદાઓને કારણે સુનાવણીઓનું નિરીક્ષણ કરવામાં અસમર્થ હોય, કાર્યવાહીનું લિપીકરણ કરવાની સુવિધા પણ પૂરી પાડી શકે છે અને કાર્યવાહીનો ધ્વનિ-દૃશ્ય રેકૉર્ડ સંગ્રહિત પણ કરી શકે છે. આવા

વેબકાસ્ટ કાયદાના વિદ્યાર્થીઓને તેમના શૈક્ષણિક જ્ઞાનને પરિપૂર્ણ કરવામાં અને રાષ્ટ્રીય મહત્વના કેસોમાં વ્યવહારુ દષ્ટિઅંતરો પ્રાપ્ત કરવામાં પણ સહાય કરશે.

૮. આ માનનીય અદાલતે ન્યાય સુધી વધુ સારો પ્રવેશ સુનિશ્ચિત કરવા માટે તેની કાર્યવાહીનું પ્રસારણ અને રેકોર્ડિંગ સુરક્ષિત રાખવા તથા મર્યાદિત કરવા માર્ગદર્શિકાઓ નિર્ધારિત કરે તે પ્રસંગોચિત છે. કેટલીક ભલામણો આ મુજબ છે:

ક. અદાલત પાસે ચિત્રીકરણ અથવા પ્રસારણને મર્યાદિત કરવાની, તાત્કાલિક રીતે સ્થગિત કરવાની અથવા અનુમતિ ન આપવાની સત્તા હોવી આવશ્યક છે, જો તેની મતે આવા ઉપાયો પક્ષકારોના ન્યાયસંગત સુનાવણીના હક્કોમાં હસ્તક્ષેપ કરે તેવી શક્યતા હોય અથવા અન્યથા ન્યાયના યોગ્ય વહીવટમાં વિક્ષેપ પેદા કરે તેવી શક્યતા હોય.

બી. પ્રસારણ માટે પરવાનગી મેળવવા અંગે કયા કેસો બંધારણીય તથા રાષ્ટ્રીય મહત્વની કાર્યવાહી બને છે તે નિર્ધારિત કરવા માટે અદાલત માર્ગદર્શિકાઓ/માપદંડ નિર્ધારિત કરી શકે છે.

ક. સ્કોટ વિ. સ્કોટ, (૧૯૧૩) એસી ૪૧૭ ના કેસમાં પ્રસિદ્ધ રીતે નિર્ધારિત કરાયું છે કે, “જ્યારે વ્યાપક સિદ્ધાંત એવો છે કે અદાલતોએ જાહેરમાં ન્યાયનું સંચાલન કરવું જોઈએ, ત્યારે ન્યાયની અદાલતોનો

મુખ્ય હેતુ ન્યાય થાય તે સુનિશ્ચિત કરવાનો હોવો જોઈએ”, તેથી નીચે મુજબના કેસોમાં પ્રસારણને પરવાનગી આપવી જોઈએ નહીં:

૧. વૈવાહિક બાબતો,

૨. કિશોરોના હિતો અથવા યુવા અપરાધીઓના ખાનગી જીવનના રક્ષણ અને સુરક્ષાનો સમાવેશ કરતી બાબતો,

૩. રાષ્ટ્રીય સુરક્ષાના વિષયો,

૪. પીડિતો, સાક્ષીઓ અથવા પ્રતિવાદીઓ સત્યનિષ્ઠાપૂર્વક અને કોઈપણ ભય વિના ાઠૂં ય આપી શકે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે સંવેદનશીલ અથવા ધમકાવાયેલા સાક્ષીઓને વિશેષ રક્ષણ આપવું આવશ્યક છે. જો તે પ્રસારણ અજ્ઞાત રીતે કરવા માટે સંમતિ આપે, તો સાક્ષીના ચહેરાનું તર્કવિરુદ્ધિદર્શન કરવાની જોગવાઈ કરી શકાય,

વિ. ગુપ્ત અથવા સંવેદનશીલ માહિતીનું, જેમાં લૈંગિક હુમલો અને બળાત્કાર સંબંધિત તમામ બાબતોનો સમાવેશ થાય છે, રક્ષણ કરવા માટે, અને

વિ. એવી બાબતો જ્યાં પ્રસિદ્ધિ ન્યાયના સંચાલનને પ્રતિકૂળ હોય.

૭. એવા કેસો જે ભાવનાઓને ઉશ્કેરી શકે, ઉગ્ર ભાવનાઓ જગાવી શકે અને સમુદાયો વચ્ચે વૈરભાવ પેદા કરી શકે.

ડી. કૂટેજનો ઉપયોગ સમાચાર, વર્તમાન પ્રસંગો અને શૈક્ષણિક હેતુઓ માટે મર્યાદિત રહેશે અને તેનો ઉપયોગ વાણિજ્યિક, પ્રચારાત્મક, હળવા મનોરંજન, વ્યંગાત્મક કાર્યક્રમો અથવા જાહેરાત માટે કરવો નહીં.

ઈ. ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની પૂર્વલખિત મંજૂરી વિના, સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહીના જીવંત પ્રસારણ અથવા વેબકાસ્ટનું પુનરુત્પાદન, પ્રસારણ, અપલોડ, પોસ્ટ, ફેરફાર, પ્રકાશન અથવા પુનઃપ્રકાશન જાહેર જનતા માટે કરવામાં આવવું જોઈએ નહીં.

ફ. જીવંત પ્રસારણ અને/અથવા વેબકાસ્ટ્સનો કોઈપણ અનધિકૃત ઉપયોગ ભારતીય કૉપિરાઈટ અધિનિયમ, ૧૯૫૭ અને માહિતી ટેકનોલોજી અધિનિયમ, ૨૦૦૦ તેમજ અમલમાં રહેલી કાનૂનની અન્ય કોઈપણ જોગવાઈઓ હેઠળ ગુનો ગણાઈ દંડનીય રહેશે. આવી કાર્યવાહી પર અદાલતના અવમાનનાનો કાયદો લાગુ પડવો જોઈએ. તે માટે પ્રતિબંધો, દંડ અને શાસ્તિઓની જોગવાઈ કરવામાં આવી શકે.

ગ. અદાલતો ફિલ્મમાંકન કઈ રીતથી કરી શકાય અને અદાલતમાં કયા સાધનોને મંજૂરી આપવામાં આવશે તે બાબતે પણ આવરણ સંબંધિત નિયમો નિર્ધારિત કરી શકે છે.

હ. કેસ વ્યવસ્થાપનની પદ્ધતિઓ અમલમાં મૂકવામાં આવવી જોઈએ જેથી મામલાઓનો ઝડપી રીતે નિર્ણય થાય અને વકીલો સુનાવણી

પહેલાં નિર્ધારિત કરાયેલ સમયમર્યાદાઓનું પાલન કરે. દલીલોના સંક્ષિપ્ત રૂપરેખા/લેખિત રજૂઆતો વકીલો દ્વારા તેમની દલીલો પહેલાં અદાલતમાં તૈયાર કરીને રજૂ કરવામાં આવવી જોઈએ.

૧. ઇંગ્લેન્ડમાં અપીલ અદાલતે, નવેમ્બર ૨૦૧૩માં, યુટ્યૂબ પર પોતાની કાર્યવાહીનું પ્રસારણ શરૂ કર્યું હતું. આ પ્રસારણમાં ૭૦ સેકન્ડનો વિલંબ રાખવામાં આવે છે અને જો ન્યાયાધીશને એવું લાગે કે કાર્યવાહીમાં કહેવાયેલું કંઈક જાહેર ઉપભોગ માટે અનુચિત છે, તો તેને મ્યૂટ કરવાની સત્તા તેમને છે.

જે. ઇંગ્લેન્ડની અપીલી અદાલતની જેમ, સર્વોચ્ચ અદાલતે પણ માત્ર બે કેમેરા કોણ રાખવા માટે માર્ગદર્શિકા નિર્ધારિત કરવી જોઈએ, જેમાં એક ન્યાયાધીશ તરફ મોખું રાખતું હોય અને બીજું વકીલ તરફ. કેમેરાનો કેન્દ્ર વકીલના કાગળો પર ન હોવો જોઈએ.”

૧૨. જેમ ઉપરોક્ત જણાવાયું છે, તેમ ભારતની અદાલતો સામાન્ય રીતે જાહેરના તમામ સભ્યો માટે ખુલ્લી હોય છે, જેઓ અદાલતી કાર્યવાહીનું અવલોકન કરવામાં રસ ધરાવતા હોય છે. જોકે, અદાલતોમાં લોજિસ્ટિક સંબંધિત મુશ્કેલીઓ અને માળખાકીય મર્યાદાઓને કારણે, તેમને વ્યક્તિગત રીતે હાજર રહી જીવંત અદાલતી કાર્યવાહી જોવાની તકથી વંચિત રાખવામાં આવી શકે છે. તેમની આકાંક્ષાઓ પૂર્ણ કરવા માટે, જીવંત અદાલતી કાર્યવાહીને પ્રસારિત કરવા અથવા જાહેર પ્રચલિત કરવા ટેકનોલોજીનો

ઉપયોગ આગળ વધવાનો એક માર્ગ બની શકે છે. જીવંત અદાલતી કાર્યવાહીની “વર્ચ્યુઅલ” પહોંચ સર્વેને ઉપલબ્ધ કરાવીને, ન્યાય સુધી પહોંચવાના અધિકાર અથવા ખુદા ન્યાય અને જાહેર સુનાવણીના અધિકારને, કાયદાના વિકાસને જાણવાના અધિકારને તથા વિવાદકારોના દ્વારે ન્યાયના અધિકારને કાર્યાન્વિત કરવામાં આવશે. અંતે, ખુદો ન્યાય માત્ર અદાલતખંડ સુધીની ભૌતિક પહોંચ પૂરતો નથી; તેના બદલે, અદાલતી કાર્યવાહીના જીવંત પ્રસારણના સ્વરૂપમાં તે “વર્ચ્યુઅલી” પણ શક્ય છે અને તેનો સમાન પ્રભાવ પડે છે.

૧૩. સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૨૯ના બળે આ અદાલતને અદાલતના રેકૉર્ડ તરીકે પ્રાપ્ત દરજ્જાનું એક અંગ સર્વોચ્ચ અદાલતની અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રકાશન છે, જેના કૃત્યો અને કાર્યવાહી શાશ્વત સ્મૃતિ અને સાક્ષ્ય માટે નોંધાયેલ રહે છે. વધુમાં, નિર્ધારિત ડિજિટલ સ્વરૂપમાં અદાલતી કાર્યવાહીની જીવંત પ્રસારણ વ્યવસ્થા, જનતા અને ખાસ કરીને વાદકારોને પ્રદાન કરાયેલા સંવિધાનિક અધિકારોની પુષ્ટિરૂપ થશે. તેમ કરતાં, એ હકીકતનું ધ્યાન રાખવું આવશ્યક છે કે જેમ અદાલતની ગૌરવતા અને મહિમા અખંડનીય છે, તેમ સાંભળણી માટે નોંધાયેલા કેસોમાં વાદકારો અથવા સાક્ષીઓના ગોપનીયતા અધિકારો સંબંધિત મુદ્દાઓ, તેમજ એવા અન્ય અપવાદરૂપ વર્ગના કેસો કે જેમાં કાર્યવાહીની જીવંત પ્રસારણ ઈચ્છનીય ન હોઈ શકે કારણ કે તે ન્યાયના સંચાલનના હિતને જ અસર કરી શકે, તેવા મુદ્દાઓને ઓળખવા જરૂરી છે અને તે સંદર્ભે સંવિધાનના

અનુચ્છેદ ૧૪૫ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને નિયમો ઘડી યોગ્ય નિયમનકારી માળખું પ્રદાન કરવું આવશ્યક છે. ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે સ્પર્ધાત્મક સંવિધાનિક અધિકારો વચ્ચે વિસંગતિ ઊભી થાય ત્યારે, અન્ય અધિકારો પરનું અતિક્રમણ યથાશક્તિ ઓછું રાખીને દરેક અધિકારને મહત્તમ અભિવ્યક્તિ મળે તે હેતુથી આવી વિસંગતિનું સમન્વયન કરવા નિષ્ઠાપૂર્વક પ્રયત્ન કરવો આવશ્યક છે. અમને આ હકીકતનું ભાન છે કે દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૨૭ અને દિવાની પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૫૩-બી અનુસાર, માત્ર અદાલતના નિર્દેશિત મુદ્દાઓ જ ઈન કેમેરા સાંભળી શકાય છે અને સામાન્ય જનતાને અદાલત દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી અદાલત ઈમારતમાં પ્રવેશ મેળવવાથી અથવા ત્યાં રહેવાથી વંચિત રાખી શકાય છે. અદાલત દ્વારા એવો નિર્દેશ આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, કેસની સાંભળણીને ખુદી અદાલત માનવામાં આવે છે, જેમાં સામાન્ય જનતાને સામાન્ય રીતે પ્રવેશ મળી શકે. જોકે, સામાન્ય જનતાને સાંભળણીમાં પ્રવેશ અદાલતખંડના કદ અને ક્ષમતા સુધી મર્યાદિત રહેશે. અદાલતી કાર્યવાહીની જીવંત પ્રસારણના બળે, તે અદાલતખંડની ચાર દિવાલોથી પરે જનતા સમક્ષ પ્રસરી જશે, જેના વિષે કોઈ નિશ્ચિત કેસમાં કાર્યવાહીના પક્ષકાર અથવા સાક્ષીને વાજબી અનામતો હોઈ શકે અને તે ગોપનીયતા તથા ગૌરવના અધિકારનો દાવો કરી શકે. આવા દાવાનું સંબંધિત અદાલતે પરીક્ષણ કરવું પડશે અને એ કારણસર, જીવંત પ્રસારિત થનારી

કાર્યવાહી અંગે પક્ષકારોની પૂર્વ સંમતિ મેળવવા સહિત, ન્યાયસંગત નિયમનકારી માળખું પ્રદાન કરવું આવશ્યક છે.

૧૪. અમે સામાન્ય રીતે ભારત માટેના માનનીય એટર્ની જનરલ શ્રી કે.કે. વેણુગોપાલ દ્વારા સર્વોચ્ચ અદાલતમાં અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવા બાબત સૂચવવામાં આવેલી વ્યાપક માર્ગદર્શિકાઓ સાથે સંમત છીએ. “ઇન્ટરનેટ” પર અને/અથવા રેડિયો તથા ટીવી પર જીવંત શ્રાવ્ય-દૃશ્ય પ્રસારણ/ટેલિકાસ્ટ દ્વારા, દૂર્દર્શન જેવી વિશિષ્ટ ટેલિકાસ્ટ અધિકારો ધરાવતી સત્તાવાર એજન્સી દ્વારા અને/અથવા અદાલતની સત્તાવાર વેબસાઇટ/મોબાઇલ એપ્લિકેશન મારફતે સર્વત્ર સર્વોચ્ચ અદાલતની અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવાની યોજના, કેટલીક સુરક્ષાત્મક વ્યવસ્થાઓ સાથે, પ્રગતિશીલ, સુનિયોજિત અને તબક્કાવાર રીતે અમલમાં મુકવી આવશ્યક છે, જેથી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવાનો હેતુ સર્વાંગી રીતે સિદ્ધ થાય અને તે ન્યાયના પ્રશાસનમાં અથવા મામલો સાંભળતી અદાલતની ગૌરવ અને મહિમામાં કોઈ અવરોધ ઉભો ન કરે તથા/અથવા વાદકારો અથવા સાક્ષીઓના કોઈપણ અધિકારો પર અતિક્રમણ ન કરે. સમગ્ર યોજનાનો અમલ તબક્કાવાર કરવો પડશે, જેમાં કેટલાક તબક્કાઓમાં ઉપ-તબક્કાઓ અથવા ચરણોનો સમાવેશ થશે. આ નોંધવું આવશ્યક છે કે યોજનાના પ્રથમ તબક્કાની શરૂઆત પહેલાં, ઉપરોક્ત પરિચ્છેદ ૧૧ માં નોંધવામાં આવેલી અને ભારત માટેના માનનીય એટર્ની જનરલ દ્વારા કરાયેલ

ભલામણોને સમાવવામાં લેવા માટે, તથા નીચે મુજબના મૂળભૂત મુદ્દાઓ ધ્યાનમાં રાખીને, આ અદાલતે ઔપચારિક નિયમો ઘડવા પડશે:-

(૧) શરૂઆતમાં, માત્ર નિર્દિષ્ટ શ્રેણીના કેસો અથવા બંધારણીય અને રાષ્ટ્રીય મહત્વ ધરાવતા કેસો, જે અંતિમ સુનાવણી માટે બંધારણ પીઠ સમક્ષ દલીલ હેઠળ હોય, તેમનું પ્રયોગાત્મક યોજનાના રૂપે જીવંત પ્રસારણ કરવામાં આવે. તે માટે, નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર, પૂર્વલેખિત રીતે સંબંધિત અદાલતની પરવાનગી મેળવવી પડશે.

(૨) સંબંધિત કાર્યવાહી સાથે સંકળાયેલા તમામ પક્ષકારોની પૂર્વ સંમતિ મેળવવા પર આગ્રહ રાખવો જરૂરી છે અને જો તેમની વચ્ચે સર્વસંમતિ ન હોય, તો સંબંધિત પક્ષકાર દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા વાંધાઓની પ્રાસંગિકતાનો યોગ્ય રીતે વિચાર કર્યા પછી, તે કેસની અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવાના મુદ્દે સંબંધિત અદાલત યોગ્ય નિર્ણય લઈ શકે છે. અદાલત દ્વારા વપરાયેલ વિવેકાધિકારને અંતિમ માનવામાં આવશે. તે ન્યાયિક પરીક્ષણાધીન ન હોય અને અપીલયોગ્ય ન હોય.

(૩) સંબંધિત અદાલત કાર્યવાહી દરમિયાન કોઈપણ તબક્કે, સ્વપ્રેરણાથી અથવા કાર્યવાહીમાંના કોઈપણ પક્ષકાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીના આધારે અથવા અન્યથા, તે અંગે આપવામાં આવેલી પરવાનગી રદ કરવાની પોતાની સત્તા જાળવી રાખશે, જો

પરિસ્થિતિ તે પ્રમાણે આવશ્યક બનાવે, અને આ બાબત ધ્યાનમાં રાખીને કે ન્યાયના વહીવટનું હેતુ કોઈપણ રીતે આંચકો ન પામે.

(જ) આવી પરવાનગી આપવી કે આપવાનો ઇનકાર કરવો તે અંગેની અદાલતની વિવેકાધીન સત્તા, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, નીચે દર્શાવેલ વિચારણાઓથી માર્ગદર્શિત થશે:

(એ) સામેલ પક્ષકારોની સર્વસંમતિ,

(બી) પક્ષકારો એકમત સંમતિ આપે તે પછી પણ, આવી પરવાનગી આપતા પહેલાં અદાલત વિષયવસ્તુની સંવેદનશીલતાનો વિચાર કરશે, જેમાં માત્ર એવા પ્રકરણો પૂરતા મર્યાદિત નહીં રહે કે જે જનતાના કોઈ વર્ગમાં ઉશ્કેરાટ અથવા સામાજિક અશાંતિ પેદા કરી શકે,

(સી) ન્યાયના વહીવટના વિશાળ હિતમાં જરૂરી અથવા યોગ્ય માનવામાં આવેલ કોઈપણ અન્ય કારણ, જેમાં આ બાબતનો પણ સમાવેશ થાય છે કે શું એવો પ્રસારણ અદાલતની પોતાની ગૌરવમર્યાદાને અસર કરશે અથવા પક્ષકારોના ન્યાયસંગત સુનાવણીના અધિકારોમાં હસ્તક્ષેપ કરશે/તેમને પ્રતિકૂળ અસર પહોંચાડશે,

(પ) અદાલતની જીવંત કાર્યવાહી અને તેના પ્રસારણ વચ્ચે ચુકિતપૂર્ણ સમય-વિલંબ (માની લો દસ મિનિટ) હોવો આવશ્યક છે, જેથી અદાલતના નિર્દેશ અનુસાર જે કોઈ માહિતી દર્શાવવી યોગ્ય ન હોય તે પ્રસારિત થતી પહેલાં સંપાદિત કરીને દૂર કરી શકાય.

૧૫. “ઈન્ટરનેટ” પર સર્વોચ્ચ અદાલતની અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવા માટેનું સંપૂર્ણ સજ્જ માળખું અને કાર્યપદ્ધતિ વિકસાવવામાં આવે ત્યાં સુધી, આ અદાલતની પરિસરમાં નિર્ધારિત વિસ્તારોમાં ફાળવાયેલા પાસવર્ડોના ઉપયોગ દ્વારા “ઈન્ટ્રાનેટ” મારફતે જીવંત પ્રસારણના તબક્કા-૧ ના અમલીકરણની સંભાવના, પ્રાયોગિક યોજનાના રૂપે, તપાસવા માટે ખુલ્લી રહેશે. નિર્ધારિત વિસ્તારોમાં નીચેનો સમાવેશ થઈ શકે છે:

(એ) વિવાદકારો, વકીલો, કારકુનો અને ઈન્ટર્ન્સ માટે સુલભ બની શકે એવો સમર્પિત માધ્યમ કક્ષ. વિવિધ ક્ષમતાવાળા લોકોને અનુકૂળતા મળે તે માટે વિશેષ જોગવાઈઓ કરવી આવશ્યક છે;

(બી) સર્વોચ્ચ અદાલત બાર એસોસિએશનનું રૂમ/લાઉન્જ;

(સી) સર્વોચ્ચ અદાલત એડવોકેટ્સ-ઓન-રેકૉર્ડ એસોસિએશનનું ખંડ/ પ્રતીક્ષાલય;

(ડી) સર્વોચ્ચ અદાલતના પરિસરમાં એટર્ની જનરલ, સોલિસિટર જનરલ અને વધારાના સોલિસિટર જનરલોના અધિકૃત કક્ષો;

(ઈ) વકીલોના ચેમ્બર્સ બ્લોકો.

(એફ) પ્રેસ રિપોર્ટર્સ રૂમ.

૧૬. સમગ્ર પરિયોજનાનું કાર્યક્ષમ સંચાલન કરવા માટે લેવામાં આવનાર અન્ય પગલાંઓને પણ ધ્યાનમાં રાખવા ઈચ્છનીય હોઈ શકે છે, જેમ કે:

(૧) વિડિયો રેકોર્ડિંગ અને અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવા માટેની તકનિકી માર્ગદર્શિકાઓ વિકસાવવા, જેમાં અનુસરવાની નિશ્ચિત પ્રક્રિયા તથા તે સંદર્ભે ઉપયોગમાં લેવાતી સાધનસામગ્રીનો સમાવેશ થાય, તે હેતુસર રજિસ્ટ્રાર (આઈટી), વિડિયો રેકોર્ડિંગ નિષ્ણાત(ઓ) અને જરૂરી હોય તેવા અન્ય સભ્યોનો સમાવેશ કરતી એક તકનિકી સમિતિની નિમણૂક કરવી.

(૨) જીવંત પ્રસારણ સંભાળવા માટે વિશેષજ્ઞ વિડિયો સંચાલક(ઓ) ની નિમણૂક કરવામાં આવે, જે સંબંધિત અદાલતના નિર્દેશો હેઠળ કાર્ય કરશે. આવરણનું કાર્ય પોતે અદાલત દ્વારા નિયુક્ત અધિકારી દ્વારા સંકલિત અને દેખરેખ હેઠળ રાખવામાં આવશે.

(૩) અદાલતખંડમાં કેમેરાઓનું કેન્દ્રિત ધ્યાન માત્ર બે સમૂહના વ્યક્તિઓ તરફ જ દોરવામાં આવશે:

ક. બાબતની સુનાવણી કરતી ન્યાયમૂર્તિઓ/ખંડપીઠ અને તેવા કોણથી કે જેમાં માત્ર ન્યાયમૂર્તિઓનો આગળનો મુખાભિમુખ ભાગ જ દેખાય, અને જેનાથી ન્યાયમૂર્તિઓ જે ઊંચા મંચ/સ્તર પર બેઠા હોય તેના પાછળનો કોઈપણ ભાગ અથવા ન્યાયમૂર્તિઓના કોઈપણ દસ્તાવેજો, નોંધો, સંદર્ભ સામગ્રી અને/અથવા પુસ્તકો પ્રગટ ન થાય;

બિ. પ્રકરણમાં દલીલ કરતા વકીલ(ઓ) અને તેવા કોણેથી કે જેથી દલીલ કરતા વકીલ(ઓ) દ્વારા આધાર લેવાઈ રહેલી નોંધો અથવા સંદર્ભ સામગ્રીની સામગ્રી કોઈપણ રીતે પ્રગટ ન થાય. આ જોગવાઈ પોતાનું જ પ્રકરણ સ્વયં દલીલ કરતા પક્ષકારો પર પણ લાગુ પડશે.

સી. દલીલો દરમિયાન પણ એડવોકેટ અને અસીલ વચ્ચે થતી કોઈપણ વાતચીતનું પ્રસારણ કરવામાં આવશે નહીં.

(જ) ઉપરોક્ત કોઈપણ દસ્તાવેજો, નોંધો, સંદર્ભ સામગ્રી, પુસ્તકો અને/અથવા ચર્ચાઓના પ્રસારણને ટાળવાના હેતુસર કેમેરાના કોણોમાં કરવામાં આવનાર કોઈપણ ફેરફારના અધીન રહીને, પ્રસારણની સમગ્ર અવધિ દરમિયાન કેમેરાના કોણો સ્થિર રહેશે.

(પ) આ અદાલત, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, એવું સુનિશ્ચિત કરવા માટે કેસ વ્યવસ્થાપન પ્રણાલી અમલમાં મુકાશે કે જે મામલાની દલીલોનું જીવંત પ્રસારણ થવાનું હોય, તેમાં વકીલોને નિશ્ચિત સમયમર્યાદા ફાળવવામાં આવે અને તેઓ દલીલો કરતાં વખતે તે સમયમર્યાદાનું પાલન કરે.

(ડ) આ અદાલતે પ્રસારિત કરાયેલ સામગ્રી ઉપર પ્રતિલિપ્યાધિકાર જાળવી રાખવો આવશ્યક છે અને આવરણ સામગ્રીના ઉપયોગ અંગેનો અંતિમ નિર્ણય તેનો જ રહેશે.

(૭) અદાલતી કાર્યવાહીનું મૂળ પ્રસારણ, તેના કોઈપણ ભાગ(ઓ)નું પુનરુત્પાદન, પુનઃપ્રસારણ, સંચારણ, પ્રકાશન, પુનઃપ્રકાશન, નકલ, સંગ્રહ અને/અથવા ફેરફાર, કોઈપણ સ્વરૂપમાં, ભૌતિક, ડિજિટલ અથવા અન્યથા, પ્રતિબંધિત હોવું આવશ્યક છે. આપું કૃત્ય(ઓ) કરનાર કોઈપણ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ ભારતીય પ્રતિલિપ્યાધિકાર અધિનિયમ, ૧૯૫૭, ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦, માહિતી પ્રૌદ્યોગિકી અધિનિયમ, ૨૦૦૦ અને અદાલતોના અવમાનના અધિનિયમ, ૧૯૭૧ હેઠળ, પરંતુ તે પૂરતું મર્યાદિત ન રહેતાં, કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં આવી શકે છે.

૧૭. અમે પુનરોચ્ચાર કરીએ છીએ કે અહીં ઉપરોક્ત રીતે નિર્દિષ્ટ પરિધિઓ અનુસાર નિયમનકારી માળખું ઉપલબ્ધ કરાવવા માટે સર્વોચ્ચ અદાલતના નિયમો, ૨૦૧૩ માં યોગ્ય રીતે સુધારો કરવો પડશે. અમે તાત્કાલિક એ ઉમેરવું ઇચ્છીએ છીએ કે અદાલતી કાર્યવાહીનું સર્વાંગી જીવંત પ્રસારણ સુનિશ્ચિત કરવા માટે, ન્યાયના પ્રશાસનના હિતને કોઈપણ રીતે અસર પહોંચાડ્યા વિના, જરૂરી જણાય તેવી નિયમનકારી વ્યવસ્થાઓ ઘડવા માટે ખુલ્લું રહેશે.

૧૮. અંતે, અમે ઠરાવીએ છીએ કે વિશાળ જાહેર હિતમાં આ અદાલત સમક્ષ મુખ્ય અરજદારો દ્વારા લાવવામાં આવેલ કારણ, જાહેર જનતા અને વાદકારોના બંધારણીય અધિકારોનું સંરક્ષણ થાય તે માટે સ્વીકારપાત્ર છે.

અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ થવું જોઈએ તે સ્વીકારતાં, આ અદાલત ન્યાયના વહીવટ સંબંધિત વિવિધ હિતો વચ્ચે, જેમાં ખુદો ન્યાય, કાર્યવાહીમાં ભાગ લેનારાઓની ગૌરવ અને ગોપનીયતા તથા અદાલતોની મહિમા અને શિષ્ટાચારનો સમાવેશ થાય છે, સંતુલન જાળવવા અંગે સચેત રહી છે અને તે માટે પ્રયત્નશીલ રહી છે.

૧૯. પરિણામે, ઉપરોક્ત અવલોકનો સાથે અમે આ રિટ અરજીઓ અને હસ્તક્ષેપકારોની અરજીઓને મંજૂર કરીએ છીએ અને આશા વ્યક્ત કરીએ છીએ કે સંબંધિત નિયમો તાત્કાલિક રીતે ઘડવામાં આવશે તથા પ્રથમ તબક્કાનો પ્રોજેક્ટ સંબંધિત તમામ પક્ષકારો દ્વારા સંપૂર્ણ પ્રામાણિકતા સાથે અમલમાં મૂકવામાં આવશે. તે મુજબ આદેશ કરવામાં આવે છે.

૨૦. વિદાય લેતાં પહેલાં, આ મામલામાં હાજર થયેલા વિદ્વાન વકીલ તથા વ્યક્તિગત રીતે હાજર પક્ષકારોએ આપેલી કુશળ સહાય અને રચનાત્મક સૂચનો બદલ અમે અમારી હાર્દિક પ્રશંસા નોંધ પર મુકવી આવશ્યક માનીએ છીએ.

ડૉ ધનંજય વાય ચંદ્રચૂડ, ન્યાયાધીશ

ચુકાદાની અનુક્રમણિકા

અ ખુદો ન્યાય

બી ભારતીય વિધાનશાસ્ત્ર

સી ટેકનોલોજી અને ખુલ્લી અદાલત સી.૧ ભારતીય અદાલતોમાં માહિતી
અને સંચાર પ્રૌદ્યોગિકી

સી.૨ ટેકનોલોજી અને અમલીકરણ

સી.૩ સેવા પ્રદાન માટે રચાયેલ મંચો સી.૪ રાષ્ટ્રીય ન્યાયિક ડેટા ગ્રિડ

સી.૫ ન્યાય પ્રદાનની પ્રક્રિયાને ઝડપી બનાવવા માટે સર્જવામાં આવેલી અન્ય
સુવિધાઓ

સી.૬ વિડિયો સ્ટ્રીમિંગ/વેબ કાસ્ટની કલ્પના

સી.૭ ખુલ્લી અદાલતના વિસ્તરણ તરીકે આભાસી વાસ્તવિકતા

ડી તુલનાત્મક કાયદો

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહી અને અન્ય ન્યાયિક પ્રસંગોના
પ્રસારણ માટેના ઈ આદર્શ માર્ગદર્શકો

એ ખુલ્લો ન્યાય

૧. આ કેસોના આ સમૂહમાં મુદ્દો એ છે કે શું આ અદાલત સમક્ષની
કાર્યવાહીનું માહિતી અને સંચાર ટેકનોલોજી (આઈસીટી) ની મદદથી જીવંત
પ્રસારણ થવું જોઈએ કે નહીં. અરજીઓનો આધાર એ છે કે આથી પક્ષકારો
અને સમાજને ન્યાયિક કાર્યવાહી સુધી વ્યાપક પહોંચ પ્રાપ્ત થશે. એવું
આગ્રહપૂર્વક રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે બંધારણીય અને રાષ્ટ્રીય મહત્વ
ધરાવતા કેસોનો સામાજિક માળખા પર નોંધપાત્ર પ્રભાવ પડે છે. નાગરિકોને

અદાલતી કાર્યવાહી વિશે જાણવાનો અને તેનું અનુસરણ કરવાનો અધિકાર છે. એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે આઈસીટી સક્ષમ સાધનોની મદદથી અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત અથવા ઓનલાઈન પ્રસારણ ન્યાય સુધી પહોંચના હેતુને સિદ્ધ કરશે.

૨. અમારી કાનૂની વ્યવસ્થા ખુદા ન્યાયના સિદ્ધાંતને સ્વીકારે છે. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવાની પ્રાર્થનાનું મૂળ આ સિદ્ધાંતમાં છે. જીવંત પ્રસારણથી વાદકારો અને સમાજના દરેક સભ્યને અદાલતી કાર્યવાહીની તત્કાલ પ્રત્યક્ષ પહોંચ ઉપલબ્ધ થશે.

૩. ખુદો ન્યાય, સામાન્ય કાનૂની પ્રણાલીઓનો દીર્ઘકાલથી સ્થાપિત થયેલો સિદ્ધાંત છે. ઉદાર લોકશાહીમાં, તે ‘દેશના બંધારણનો તથા ન્યાયના વહીવટનો એક સુદૃઢ અને અત્યંત પવિત્ર ભાગ...’^૧ તરીકે અતિ ઉચ્ચ સ્થાન ધરાવે છે.

જૈરેમી બેન્થમે અઢારમી સદીના અંતિમ ભાગમાં, એવા સંસ્થાનો માટેના સિદ્ધાંતો રચતાં સમયે જેમાં વ્યક્તિઓને નિરીક્ષણ હેઠળ રાખવાના હોય, ખુદા ન્યાયનો વિચાર પ્રતિપાદિત કર્યો:

“...જાહેરની સર્વ સ્થાપનાઓનાં દ્વારો સામાન્ય રીતે જિજ્ઞાસુ જનસમૂહ માટે સંપૂર્ણપણે ખુદા રાખવા યોગ્ય છે – વિશ્વના ન્યાયમંચની મહાન ખુદી સમિતિ.”^૨

૧ સ્કોટ વિ. સ્કોટ, [૧૯૧૩] એ.સી. ૪૧૭ ના ૪૭૩ ખાતે, હાઉસ ઓફ લોર્સ.

૨ જેરેમી બેન્થમ, ધ વર્ક્સ ઓફ જેરેમી બેન્થમ, તેમના કાર્યનિર્વાહક જોન બૉરિંગની દેખરેખ હેઠળ પ્રકાશિત (એડિનબરો: વિલિયમ ટેટ, ૧૮૩૮-૧૮૪૩). ૧૧ ખંડો, ખંડ ૪, પૃષ્ઠ ૪૬ પર.

૪. જોકે બેન્થમે આ શબ્દો જાહેર સંસ્થાઓના વિશાળ પરિપ્રેક્ષ્યમાં લખ્યા હતા, તો પણ તેઓ ખુદા ન્યાયના સિદ્ધાંતને સમાન રીતે લાગુ પડે છે. બેન્થમે તેમના “ ન્યાયિક સ્થાપનાના સંગઠન માટેના કોડનો મસુદો ” માં ખુદા ન્યાયના સિદ્ધાંતને નીચે મુજબ સંહિતાબદ્ધ કર્યો હતો:

“અનુચ્છેદ ૧૮- ન્યાયિક કાર્યવાહી, પ્રથમ પગથિયેથી લઈને અંતિમ સુધી, અહીં નિર્દિષ્ટ ગુપ્ત બાબતોને છોડીને તમામ કેસોમાં, શક્ય તેટલી સર્વોચ્ચ જાહેરતા સાથે ચલાવવામાં આવશે.” ૩ બેન્થમના જણાવ્યા મુજબ, ગુપ્ત (અથવા ઈન-કેમેરા) કાર્યવાહી ન્યાયાધીશના ખંડમાં ચલાવવામાં આવવાની હતી. ૪ તેમણે નેશનલ અસેમ્બલી અદાલતો દ્વારા થતી સુનાવણીઓ માટે પણ ખુદા ન્યાયનો નિયમ નિર્ધારિત કર્યો હતો, (જે તેમની સંહિતામાં કોઈપણ મેટ્રોપોલિટન ન્યાયાધીશ વિરુદ્ધની ફરિયાદો સાંભળવા રચાયેલ અદાલતો હતી): “અનુચ્છેદ ૩- આવી સુનાવણીનો આરંભથી અંત સુધી, ખુદા દ્વારોથી અને શક્ય તેટલી સર્વોચ્ચ જાહેરતા સાથે સંચાલન કરવામાં આવશે.” ૫ ખુદા

ન્યાયના આધારભૂત સિદ્ધાંતનું લોર્ડ ચીફ જસ્ટિસ હેવાર્ટ દ્વારા આ રીતે નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું હતું:

“ન્યાય માત્ર થવો જ જોઈએ એટલું નહીં, પરંતુ તે સ્પષ્ટપણે અને નિઃસંદેહ રીતે થયેલો હોવાનું દેખાવું પણ જોઈએ.” ૬

આર (બિન્યામ મહમદ) વિ. વિદેશ અને કોમનવેલ્થ બાબતો માટેના સચિવમાં, લોર્ડશીપ સી.જે. ખુદા ન્યાય અને લોકશાહી મૂલ્યો વચ્ચેનો સંબંધ દર્શાવે છે:

“...ખુદા ન્યાયનો સિદ્ધાંત લોકશાહી જવાબદારીના એક તત્ત્વનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના સિદ્ધાંતની સશક્ત અભિવ્યક્તિ છે. અંતે, તે સ્વયં કાયદાના શાસનને ટેકો આપે છે.” ૭

૫. કાનૂનશાસ્ત્રીઓ દર્શાવે છે કે ખુદા ન્યાયનો સિદ્ધાંત ન્યાયના નિષ્પક્ષ વહીવટ અને કાનૂનના શાસન માટે કેન્દ્રસ્થાન ધરાવતા અનેક પાસાઓનો સમાવેશ કરે છે. ૮ તેમાં પ્રક્રિયાત્મક તેમજ તાત્વિક એમ બન્ને પરિમાણો છે, અને બન્ને સમાન રીતે મહત્વપૂર્ણ છે. ખુદો ન્યાય અનેક સિદ્ધાંતોનો સમાવેશ કરે છે:

(૧) કોઈ હિતસંબંધી વ્યક્તિનો દર્શક તરીકે અદાલતમાં હાજર રહેવાનો હક;

૩ ઈબિડ પાનું ૨૮૮ પર.

૪ તત્રૈવ, પાનું ૩૦૩ પર.

૫ પૂર્વોક્ત, પાનું ૩૦૦ પર.

૬ કિંગ્સ બેન્ચ, ડિવિઝન અદાલતમાં આર વિ. સસેક્સ [૧૯૨૩], ઓલ ઈ.આર. રિપોર્ટ ૨૩૩.

૭ ઇંગ્લેન્ડ અને વેલ્સની અપીલીય અદાલત, આર (બિન્યામ મોહામેડ) વિ. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર ફોરેન એન્ડ કોમનવેલ્થ અફેર્સ, [૨૦૧૦] ૩ ડબલ્યુએલઆર ૫૫૪.

૮ કનલીફ એમ્મા, “મુક્ત ન્યાય: સંકલ્પનાઓ અને ન્યાયિક અભિગમો”, (૨૦૧૨) ૪૦ ફેડ એલ રેવ ૩૮૫.

(૨) અદાલતી કાર્યવાહીનું સંપૂર્ણ, નિષ્પક્ષ અને યથાર્થ અહેવાલીકરણ પ્રોત્સાહિત કરવું;

(૩) ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓનું કારણસભર નિર્ણયો આપવાનું કર્તવ્ય; અને

(૪) અદાલતોના ચુકાદાઓ સુધી જાહેર જનતાની પહોંચ.૯

ખુદી અદાલતનો સિદ્ધાંત, ખુદા ન્યાયની વ્યાપક સંકલ્પનાનો એક મહત્વપૂર્ણ પ્રક્રિયાત્મક પરિમાણ છે. ખુદી અદાલતો જનતાને અદાલતી કાર્યવાહી નિહાળવાની મંજૂરી આપે છે. બ્લેક્સ લૉ ડિક્શનરી “ખુદી અદાલત” ની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ કરે છે:

“... એક એવી અદાલત, જેમાં જનતાને પ્રવેશવાનો અધિકાર હોય ...

આ શબ્દનો અર્થ એવો થઈ શકે કે તો એવી અદાલત, જે તેના યોગ્ય

ન્યાયિક કાર્યના વ્યવહાર માટે ઔપચારિક રીતે બોલાવવામાં આવી હોય અને ખુલ્લી જાહેર કરવામાં આવી હોય, અથવા એવી અદાલત, જે દર્શકો માટે મુક્તપણે ખુલ્લી હોય ...”૧૦

ખુલ્લી અદાલતોનો વિચાર ન્યાયના વહીવટમાં જનવિશ્વાસ જાળવી રાખવા માટે અતિમહત્વનો છે:

“જાહેર જનતાને કોઈપણ અદાલતમાં પ્રવેશ કરવાની સગવડ હોવી જોઈએ જેથી તે જોઈ શકે કે તે અદાલતમાં કાયદા અનુસાર ન્યાય કરવામાં આવે છે, અને તે કાર્ય એક ન્યાયાધિકરણ દ્વારા જાગૃતતાપૂર્વક પોતાની શ્રેષ્ઠ કોશિશથી કરવામાં આવે છે.”૧૧

ખુલ્લી અદાલતો ન્યાયિક કાર્યવાહી માં ન્યાયનિર્ણય પ્રક્રિયા પર નિયંત્રણ સુનિશ્ચિત કરે છે. બેન્ચમે અદાલતી કાર્યવાહી અંગેની જાહેરતાને ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓની અપ્રામાણિકતા અટકાવવાના ઉપાય તરીકે માન્ય ગણાવી હતી:

“પ્રચાર ન્યાયનો સચોટ આત્મા છે. તે પ્રયત્ન માટેનું સર્વાધિક પ્રબળ પ્રેરક છે, અને અસદાચાર સામેની બધી જ સુરક્ષાઓમાં સૌથી નિશ્ચિત સુરક્ષા છે. તે ન્યાયાધીશ પોતે, જ્યારે વિચારણા કરતા હોય, ત્યારે વિચારણાના આધીન રહે તે સુનિશ્ચિત કરે છે.

... ન્યાયને સુરક્ષાની જનની બનાવે છે તે માત્ર જાહેર પ્રસિદ્ધિ દ્વારા જ.
જાહેર પ્રસિદ્ધિથી ન્યાયનું મંદિર પ્રથમ શ્રેણીની શાળામાં રૂપાંતરિત થાય
છે..."૧૨

૯ તત્રૈવ.

૧૦ બ્લેક્સ લો ડિક્શનરી, ૬મી આવૃત્તિ, ૧૯૯૦, પાનું ૧૦૯૧. બ્લેક્સ લો
ડિક્શનરી, ૧૦મી આવૃત્તિ, ૨૦૧૪, પાનું ૧૨૬૩ માં "ખુદી અદાલત" ની
વ્યાખ્યા આ પ્રમાણે આપવામાં આવી છે: " ૧. એવી અદાલત જે કાર્યવાહી માં
હોય, જેના પર ન્યાયાધીશ અધ્યક્ષતા કરતા હોય, જેમાં પક્ષકારો અને તેમના
વકીલો હાજર હોય, અને જે ન્યાયિક કાર્યમાં પ્રવૃત્ત હોય... આ શબ્દસમૂહ
એવી અદાલતથી ભિન્ન છે જે ઇન કેમેરા પુરાવા સાંભળતી હોય અથવા એવા
ન્યાયાધીશથી ભિન્ન છે જે માત્ર મેજિસ્ટ્રીયલ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતા હોય.
૨. અદાલતની એવી બેઠક જેમાં જનતાને હાજર રહેવાની મુક્તિ હોય..."

૧૧ ઉપરોક્ત નોંધ ૭.

૧૨ ઉપરોક્ત ટિપ્પણી ૨, પાનું ૩૧૬-૩૧૭ પર.

૬. લોર્ડ ડિપલોકએ, એ.જી. વિ. લેવેલર મેગેઝીન માં હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સ
તરફથી બોલતાં, નોંધ્યું હતું કે ખુદી અદાલતો ન્યાયિક મનમાની અથવા
વ્યક્તિગત વિલક્ષણતા સામે એક સુરક્ષા છે.૧૩ તેમના મતાનુસાર, ખુદી
અદાલતો ન્યાયના વહીવટ પ્રત્યે જનવિશ્વાસ નિર્માણ કરવામાં સહાય કરે છે.૧૪
ન્યાયિક વ્યવસ્થામાં જનતાનો વિશ્વાસ, અદાલતો કેવી રીતે કાર્ય કરે છે તે વિષે

તેમની ધારણા પર આધાર રાખે છે. ખુફી અદાલતો જનતાને ન્યાયતંત્ર વિષે વાજબી ધારણાઓ વિકસાવવા શક્ય બનાવે છે, કારણ કે તે તેમને ન્યાયિક વર્તન તેમજ એક કેસની પ્રક્રિયાઓ અને પરિણામોને સીધા નિરીક્ષણ કરવાની સગવડ આપે છે.

ઓસ્ટ્રેલિયાની વડી અદાલતના નિર્ણયમાં, ગ્રોલો વિ. પાલ્મરમાં, ગમ્મો ન્યાયાધીશે ખુફી અદાલતોના સિદ્ધાંત પર વિચારવિમર્શ કર્યો:

“કોમનવેલ્થની ન્યાયિક સત્તાનું એક આવશ્યક લક્ષણ એ છે કે આવી વિવાદાસ્પદ બાબતોનું નિરાકરણ કરવામાં આવે ... જેથી જાહેર સુનાવણી પછી જાહેરમાં ઉચ્ચારવામાં આવતા અંતિમ પરિણામો પ્રદાન થાય, અને જ્યાં ન્યાયાધીશ તથ્ય તેમજ કાનૂન બંને માટેનું ન્યાયાધિકરણ હોય ત્યાં તે નિર્ણય માટેના કારણોથી પૂર્વવર્તિત હોય, જે તર્કપ્રધાન વિચારસરણીથી પ્રેરિત હોય. દરેક નિશ્ચિત કેસમાં ન્યાયિક સત્તાના ઉપયોગનો એક હેતુ એ છે કે વિવાદના પક્ષકારો તથા સામાન્ય જનતાને આ બાબતમાં સંતોષ થાય કે આ પ્રક્રિયાઓ દ્વારા ન્યાય માત્ર કરવામાં આવ્યો છે એટલું જ નહીં, પરંતુ ન્યાય કરવામાં આવ્યો હોવાનું દેખાય પણ છે.” ૧૫

યુનાઈટેડ કિંગડમમાં ન્યાય મંત્રાલયે, અદાલતી કાર્યવાહીના પ્રસારણને મંજૂરી આપવા અંગેના પોતાના પ્રસ્તાવમાં, ખુફી અદાલતોની આવશ્યકતા સંક્ષિપ્ત રીતે વ્યક્ત કરી છે:

“થોડા જ લોકોને અદાલતી કાર્યવાહીનો સીધો અનુભવ હોય છે, અને સમગ્ર રીતે જોવામાં આવે તો ફોજદારી ન્યાયપ્રણાલી અંગેની જાહેર સમજ મર્યાદિત છે. અદાલતની મોટાભાગની બેઠકો ત્યારે યોજાય છે જ્યારે ઘણા લોકો કામ પર હોય છે. તેથી, હાલમાં ઘણા લોકો પોતાની માન્યતાઓનો આધાર એ પ્રણાલીનું ટેલિવિઝન પર અથવા ફિલ્મોમાં કેવી રીતે ચિત્રણ કરવામાં આવે છે તેના પર રાખે છે. આ નાટ્યરૂપ વર્ણનો ભાગ્યે જ અદાલતમાં શું બને છે તેનું ચથાર્થ ચિત્રણ કરે છે. હાલમાં ઉપલબ્ધ ટેકનોલોજીના વ્યાપને ધ્યાનમાં લેતા, અદાલતી કાર્યવાહી અંગે વધુ સારી માહિતી લોકોને ઉપલબ્ધ થવી વધુ સરળ હોવી જોઈએ.” ૧૬ ૧૩ હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સ, લોર્ડ ડિપલોકે એ.જી. વિ. લેવેલર મેગેઝિન, [૧૯૭૯] એ.સી. ૪૪૦, પાનું ૪૫૦ પર મુજબ.

૧૪ પૂર્વોક્ત.

૧૫ ઓસ્ટ્રેલિયાની વડી અદાલત, ગ્રોલો વિ. પાલ્મર, [૧૯૯૫] એચસીએ ૨ માં ગમ્મોવ ન્યાયાધીશે દર્શાવ્યા મુજબ.

૧૬ ચૂનાઈટેડ કિંગડમના ન્યાય મંત્રાલય, પસંદગીની અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ, ચિત્રણ અને ધ્વનિમુદ્રણ કરવાની મંજૂરી આપવા બાબતના પ્રસ્તાવો, ભલામણો કરતા, ૨૦૧૨. ઉપલબ્ધ છે:

હટ્ટપ્સ://એસેટ્સ.પબ્લિશિંગ.સર્વિસ.ગવર્નમેન્ટ.જી.ઓ.વી.યુ.કે/

ગવર્નમેન્ટ/અપલોડ્સ/સિસ્ટમ/અપલોડ્સ/

એટેચમેન્ટ_ડેટા/ફાઈલ/૨૧૭૩૦૭/બ્રોડકાસ્ટિંગ-ફિલિંગ-રેકોર્ડિંગ-

કોર્સ.પીડીએફ માં યુએસ સર્વોચ્ચ અદાલતના રિયમન્ડ ન્યુઝપેપર્સ, ઇન્ક.
વિ. વર્જિનિયા મામલાના નિર્ણયમાં, બર્ગર સીજે એ નિરીક્ષણ કર્યું હતું:

“ખુદી સુનાવણીઓનો પ્રારંભિક ઇતિહાસ કેટલાક અંશે તે વ્યાપક માન્યતાનું પ્રતિબિંબ દર્શાવે છે કે, વર્તનવિજ્ઞાનીઓ અસ્તિત્વમાં આવ્યા તેનાથી ઘણાં પહેલાંથી જ, જાહેર સુનાવણીઓને સમુદાય માટે મહત્વપૂર્ણ ઉપચારાત્મક મૂલ્ય હતું..... ખુદા સમાજમાં લોકો પોતાની સંસ્થાઓ પાસેથી અચૂકતા માંગતા નથી, પરંતુ જેને તેઓ નિરીક્ષણ કરવાથી પ્રતિબંધિત કરવામાં આવ્યા હોય તેને સ્વીકારવું તેમના માટે મુશ્કેલ બને છે.” ૧૭

૭. ન્યાયતંત્રમાં તથા ન્યાયિક નિર્ણય પ્રક્રિયામાં જનવિશ્વાસ કાનૂનના શાસનને જાળવી રાખવા અને સમાજવ્યવસ્થાની સ્થિરતા જાળવવા માટે અત્યંત આવશ્યક છે. લોકોનો અદાલત સુધીનો પ્રવેશ એ દર્શાવે છે કે જનતા વિવાદોનું નિવારણ અદાલતમાં કરાવવા તથા ન્યાયિક આદેશોનું પાલન કરવા અને તેમને સ્વીકારવા તૈયાર છે. ખુદી અદાલતો વિવાદી પક્ષકારોને અને જનસામાન્યના સભ્યોને અદાલતી કાર્યવાહી નિહાળવાની પરવાનગી આપીને તથા ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ કાનૂનનો નિષ્પક્ષ અને નિરપેક્ષ રીતે અમલ કરે છે તેની ખાતરી કરીને જનવિશ્વાસને અસરકારક રીતે પ્રોત્સાહિત કરે છે.

બી ભારતીય ન્યાયશાસ્ત્ર

૮. ખુદી અદાલતની સંકલ્પના ભારતીય કાનૂની વ્યવસ્થાને અજાણી નથી. બંધારણે આ સંકલ્પનાને અનુચ્છેદ ૧૪૫(૪) માં સ્વીકારી છે, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે સર્વોચ્ચ અદાલત ખુદી અદાલત રહેશે:

(૪) સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ખુદી અદાલત સિવાય કોઈ પણ ચુકાદો આપવામાં આવશે નહીં, અને અનુચ્છેદ ૧૪૩ હેઠળ કોઈ પણ અહેવાલ ખુદી અદાલતમાં પણ આપવામાં આવેલા અભિપ્રાય અનુસાર સિવાય કરવામાં આવશે નહીં.

સિવિલ પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૦૮ (“સીપીસી”) અને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ (“સીઆરપીસી”) ભારતની તમામ દીવાની અને ફોજદારી અદાલતો સુધી ખુદી અદાલતોના સિદ્ધાંતને વિસ્તારે છે. સીપીસીની કલમ ૧૫૩-બીમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે જે પ્રત્યેક દીવાની અદાલત દાવાનો વિચાર કરે છે તે ખુદી અદાલત ગણાશે:

“કલમ ૧૫૩-બી. વિચારણાનું સ્થળ ખુદી અદાલત ગણાશે.—

કોઈપણ દાવાની સુનાવણી કરવા માટે જે સ્થળે કોઈ દીવાની અદાલત બેસે છે, તે સ્થળ ખુદી અદાલત ગણાશે, જ્યાં સામાન્ય જનતાને, તે સ્થળ તેમની અનુકૂળ રીતે સમાવી શકે એટલી હદ સુધી, પ્રવેશ મળી શકશે:

૧૭ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની સર્વોચ્ચ અદાલતનો રિચમન્ડ ન્યુઝપેપર્સ, ઇન્ક. વિ. વર્જિનિયા, ૪૪૮ યુએસ ૫૫૫ (૧૯૮૦) માં ચુકાદો.

પરંતુ શરતે કે અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશ, જો તેને યોગ્ય લાગે, તો કોઈ ખાસ કેસની કોઈપણ તપાસ અથવા સુનાવણીના કોઈપણ તબક્કે એવો આદેશ આપી શકે છે કે સામાન્ય જનતાને, અથવા કોઈ ખાસ વ્યક્તિને, અદાલત દ્વારા ઉપયોગમાં લેવામાં આવતા ઓરડા અથવા મકાનમાં પ્રવેશ ન મળે, અથવા તે ત્યાં હાજર ન રહે કે ત્યાં રોકાય નહીં.” એ જ રીતે, સી.આર.પી.સી.ની કલમ ૩૨૭ પણ ફોજદારી અદાલતો ખુલ્લી રહે તે ફરજિયાત બનાવે છે:

“કલમ ૩૨૭. – અદાલત ખુલ્લી હોવી.–

“[(૧)] કોઈપણ ગુનાની તપાસ કરવા અથવા તેનો વિચારણા કરવા માટે જે સ્થળે કોઈપણ ફોજદારી અદાલત બેસે છે, તે સ્થળને ખુલ્લી અદાલત ગણવામાં આવશે, જ્યાં સુધી તે સ્થળે સામાન્ય જનતાને સુવિધાપૂર્વક સમાવી શકાય તેટલી હદ સુધી, તેમને સામાન્ય રીતે પ્રવેશ મળી શકશે:

પરંતુ શરતે કે અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશ અથવા મેજિસ્ટ્રેટ, જો તે યોગ્ય માને, તો કોઈ વિશિષ્ટ કેસની કોઈપણ તપાસ અથવા તેની સુનાવણીના કોઈપણ તબક્કે એવો આદેશ આપી શકે કે સામાન્ય જનતાને, અથવા કોઈ વિશિષ્ટ વ્યક્તિને, અદાલત દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા ખંડ અથવા ઇમારતમાં પ્રવેશ ન આપવામાં આવે, અથવા તે તેમાં હાજર ન રહે અથવા તેમાં જળવાઈ ન રહે.”

આથી, ભારતમાં બધી અદાલતો જનતા માટે ખુલ્લી છે અને ખુલ્લી અદાલતો તરીકે કાર્ય કરે છે, સિવાય કે જ્યારે ન્યાયના પ્રશાસન માટે અદાલતમાં જાહેર

પ્રવેશ પર પ્રતિબંધ મૂકવો આવશ્યક બને. ભારતમાં ખુદી અદાલતોનો સિદ્ધાંત એવા અપવાદોને માન્યતા આપે છે, જે ન્યાયના વાજબી પ્રશાસનના હિતમાં હોય છે.

૯. આ અદાલતના વિવિધ ચુકાદાઓએ ખુદી અદાલતોના મહત્વને વધુ મજબૂત બનાવ્યું છે. આ પાસા અંગેનો સર્વપ્રથમ અને સૌથી મહત્વપૂર્ણ ચુકાદો નવ-ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓની ખંડપીઠ દ્વારા નરેશ શ્રીધર મિરાજકર વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય ૧૮ (“મિરાજકર”) માં આપેલો નિર્ણય છે. બદનામીના દાવામાં એક સાક્ષીના પુરાવાનું પ્રકાશન કરવા માટે માધ્યમોને પ્રતિબંધિત કરતાં વડી અદાલતના મૌખિક આદેશને યથાવત રાખતાં, બહુમતીએ ખુદી અદાલતોના મહત્વ પર ભાર મૂક્યો હતો. મુખ્ય ન્યાયાધીશ ગજેન્દ્રગડકર, બહુમતી તરફથી બોલતાં, એમ અવલોકન કર્યું હતું: “૨૦... સામાન્ય રીતે, અદાલતો સમક્ષ લાવવામાં આવતા બધા જ કેસો, તે દિવાળી હોય, ફોજદારી હોય કે અન્ય કોઈ હોય, ખુદી અદાલતમાં સાંભળવામાં આવવા જોઈએ, એ સુસ્થાપિત છે. ખુદી અદાલતમાં જાહેર સુનાવણી, ન્યાયના સ્વસ્થ, નિષ્પક્ષ અને વાજબી વહીવટ માટે નિશ્ચિતપણે આવશ્યક છે. જાહેર તપાસ અને નજર હેઠળ ચલાવવામાં આવતી સુનાવણી, સ્વાભાવિક રીતે ન્યાયિક મનમાની અથવા ચંચળતા સામે નિયંત્રણ તરીકે કાર્ય કરે છે, અને ન્યાયની વાજબીતામાં જનતાનો વિશ્વાસ સર્જવા માટે એક શક્તિશાળી સાધન તરીકે સેવાવે છે, ૧૮ (૧૯૬૬) ૩ એસ.સી.આર. ૭૪૪.

ન્યાયના વહીવટની નિષ્પક્ષતા અને પક્ષપાતરહિતતા. ન્યાયના વહીવટ પ્રત્યે જાહેર વિશ્વાસ એટલો મહત્વનો છે કે આ વ્યાપક પ્રતિપાદન અંગે બે મત હોઈ શકે નહીં કે ન્યાયિક અધિકરણો તરીકે પોતાનાં કાર્યો બજવતાં અદાલતોએ સામાન્ય રીતે ખુદી અદાલતમાં વાદોની સુનાવણી કરવી જ જોઈએ અને જાહેરજનતાને અદાલતખંડમાં પ્રવેશની પરવાનગી આપવી જ જોઈએ.”

ન્યાયમૂર્તિ ગજેન્દ્રગડકરે પછી બેન્થમમાંથી (જેમ સ્કોટ વિ. સ્કોટ ૧૯ માં નોંધાયેલ છે) ઉદ્ધરણ આપ્યું:

“૨૦... ગુપ્તતાના અંધકારમાં અનિષ્ટ હિતો અને દરેક સ્વરૂપનું દુષ્ટતત્વ સંપૂર્ણપણે ફાલી-ફૂલે છે. માત્ર જેટલી હદે જાહેરતા માટે સ્થાન હોય છે, તેટલી જ હદે ન્યાયિક અન્યાય સામે લાગુ પડી શકતા નિયંત્રણો કાર્યરત થઈ શકે છે. જ્યાં જાહેરતા નથી ત્યાં ન્યાય નથી. જાહેરતા ન્યાયનું મૂળ આત્મતત્વ છે. તે પ્રયત્ન માટેની અતિ તીવ્ર પ્રેરણા છે અને બેઇમાની સામેનું સર્વથી નિશ્ચિત રક્ષણ છે. તે ન્યાયાધીશને પોતે પણ, જ્યારે તે ઘણું કરે છે, ત્યારે એક પ્રકારની તપાસ હેઠળ રાખે છે (એ અર્થમાં કે) તમામ સુરક્ષાઓમાં સર્વોચ્ચ સુરક્ષા જાહેરતા છે.” તેમના ભિન્નમતના અભિપ્રાયમાં પણ, ન્યાયમૂર્તિ હિદાયતુલ્લાહ (તે વખતે જ્યારે તેઓ વિદ્વાન ન્યાયાધીશ હતા) ખુદી અદાલત પ્રણાલીની મહત્તા બાબતે બહુમતી સાથે સહમત રહ્યા:

૯૦. ...જાહેરમાં કાર્યવાહી ચલાવવાની અંગ્રેજી પરંપરા આપણે સદભાગ્યે વારસામાં પ્રાપ્ત કરી છે (થોડા અપવાદોને બાદ કરતાં, જેઓનો હું આગળ ઉલ્લેખ કરીશ), તેથી હું અંગ્રેજી પ્રથાથી શરૂઆત કરીશ. ખંડીય પદ્ધતિના વિપરીત, અંગ્રેજી પદ્ધતિની સદા રહેલી વિશેષતા એ રહી છે કે બધી કાર્યવાહી ઓસ્તિયિસઅપર્ટિસ રાખવામાં આવે છે, અર્થાત્ ખુદ્દા દરવાજાઓ સાથે. આ સિદ્ધાંત પ્રાચીન છે... તે નાગરિક સ્વતંત્રતાની સીધી બાંધધરી છે અને તેના કારણે બેન્થમે એવું કહ્યું હતું કે તે ન્યાયનો આત્મા છે અને જેટલા પ્રમાણમાં જાહેરતા રહે, એટલા પ્રમાણમાં ન્યાયિક અન્યાય પરના નિયંત્રણો પ્રાપ્ત થઈ શકે....

ન્યાયમૂર્તિ જે સી શાહે ખુદ્દા ન્યાયના સિદ્ધાંતનું વિસ્તૃત વર્ણન કર્યું હતું, પરંતુ જ્યાં તે આવશ્યક બને ત્યાં ન્યાયના વહીવટના સંરક્ષણ માટે પ્રવેશ પર પ્રતિબંધ મૂકવાની જરૂરિયાતને પણ સ્વીકારી હતી:

“ ૧૨૯...કારણોની ખુદ્દા અદાલતમાં સુનાવણી ન્યાયના નિષ્પક્ષ વહીવટમાં જનતાનો વિશ્વાસ જાળવી રાખવા માટે અતિમહત્વની છે: તે ન્યાયિક વર્તન પર તેમજ વિવાદ કરતી પક્ષકારો અને તેમના સાક્ષીઓના વર્તન પર એક હિતકારી નિયંત્રણ તરીકે કાર્ય કરે છે. પરંતુ જાહેરમાં કોઈ કારણની સુનાવણી, જે ૧૯ ઉપરોક્ત નોંધ ૧.

માત્ર નિર્દોષિત ન થયેલા ન્યાયના વહીવટને સુનિશ્ચિત કરવા માટે હોય છે, તે ન્યાયના વહીવટના પરમ મુખ્ય ઉદ્દેશને આધીન રહેવું જ જોઈએ. જો

અતિશય પ્રસિદ્ધિ પોતે જ અન્યાયનું સાધન તરીકે કાર્ય કરતી હોય, તો અદાલત, જો તે આ બાબતે સંતોષ પામે કે એવું કરવું જરૂરી છે, તો અદાલતના પ્રાથમિક ઉદ્દેશને સુનિશ્ચિત કરવા માટે જે હદ સુધી જરૂરી હોય તેવી પ્રસિદ્ધિ પર આવી મર્યાદા મૂકવામાં વિલંબ ન કરે...”

“અધિકારના તત્ત્વજ્ઞાન” માં હેગેલને ઉદ્ધૃત કરતાં, ન્યાયમૂર્તિ બચાવટે વધુમાં ઉમેર્યું કે:

“ ૧૪૦ ... ન્યાયની અદાલત એક જાહેર મંચ છે. પ્રસારિત થવાથી જ નાગરિકોને એ વિશ્વાસ થાય છે કે અદાલત નિષ્પક્ષ ન્યાય આપે છે, અને તેથી, એ આવશ્યક છે કે વિચારણા જાહેર માટે ખુલ્લી હોવી જોઈએ અને અદાલતી કાર્યવાહીના અહેવાલના પ્રકાશન પર કોઈ પ્રતિબંધ ન હોવો જોઈએ. આ પ્રસાર ન્યાયના વહીવટમાં જાહેર વિશ્વાસ ઉત્પન્ન કરે છે. માત્ર દુર્લભ અને અપવાદરૂપ કેસોમાં જ અદાલત બંધ બારણે વિચારણા ચલાવી શકે છે, અથવા વિવાદપ્રક્રિયા બાકી હોવા દરમિયાન તેની કાર્યવાહીના અહેવાલના પ્રકાશનને મનાઈ કરી શકે છે.

૧૪૧. ...હેગેલે પોતાની ફિલોસોફી ઑફ રાઈટમાં એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે ન્યાયિક કાર્યવાહી જાહેર હોવી જ જોઈએ, કારણ કે અદાલતનો હેતુ ન્યાય છે, જે સર્વને સમાન રીતે પ્રાપ્ત થતી એક સર્વસામાન્ય બાબત છે.”

મિરાજકર વિષયક અભિપ્રાયોમાંથી મુખ્ય નિષ્કર્ષો બહાર આવે છે :

(૧) ખુદી અદાલતો ન્યાયના પ્રશાસનમાં જનવિશ્વાસ પ્રેરિત કરવાના સાધન તરીકે કાર્ય કરે છે;

(૨) ખુદી અદાલતો ન્યાયતંત્ર પર નિયંત્રણરૂપે કાર્ય કરે છે;

(૩) ન્યાયિક પ્રક્રિયાની જાહેરતા ન્યાયનું પ્રાણ છે;

(૪) ખુદી ન્યાય, જો કોઈ વિશિષ્ટ કેસના તથ્યોમાં પ્રવેશ મર્યાદિત કરવો જરૂરી બને, તો ન્યાયના વહીવટના સર્વોપરી હેતુને આધિન રહેવું જોઈએ; અને

(૫) ખુદી અદાલતો ન્યાયના નિષ્પક્ષ અને વાજબી વહીવટના હેતુ માટે આવશ્યક છે.

૧૦. લગભગ બે દાયકાઓ બાદ, ઓલ્ગા તેલીસ વિ. બૉમ્બે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન ,૨૦ માં, આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે ઠરાવ્યું હતું કે ઝૂંપડપટ્ટીમાં વસવાટ કરતા લોકોનું ઉચ્છેદન તેમના આજીવિકા કમાવાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરતું હતું. મુખ્ય ૨૦ (૧૯૮૫) ૩ એસસીસી ૫૪૫.

ન્યાયાધીશ વાય વી ચંદ્રચૂડે ન્યાય થવો જોઈએ એટલું જ નહીં પરંતુ ન્યાય થતો જોવા પણ મળવો જોઈએ, આ સિદ્ધાંતને ભારપૂર્વક ઉદ્ઘોષિત કરતાં સુનાવણીના મૂલ્યનું પુનરોચ્ચાર કર્યું:

“જી...ન્યાય માત્ર કરવામાં જ આવવો જોઈએ એવું નહીં, પરંતુ તે સ્પષ્ટ રીતે કરવામાં આવ્યો હોવાનું દેખાવું પણ જોઈએ... અન્યાયનો આભાસ

એ ન્યાયના ઈનકાર સમાન છે. પ્રસ્તાવિત કાર્યવાહીથી અસર પામવાની સંભાવના ધરાવતા વ્યક્તિ સાથેનો સંવાદ જ એ આવશ્યકતાને પૂર્ણ કરે છે કે ન્યાય કરવામાં આવ્યો હોવાનું દેખાવું પણ જોઈએ...

...તેનું પરિણામ જે કંઈ પણ હોય, આવી સુનાવણી એક મૂલ્યવાન માનવીય પરસ્પર ક્રિયાનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે, જેમાં અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિને ઓછામાં ઓછો એટલો સંતોષ તો થાય છે કે તે એવા નિર્ણયની પ્રક્રિયામાં ભાગ લે છે જે તેને અત્યંત મહત્વપૂર્ણ રીતે સ્પર્શે છે, અને શક્ય છે કે તેને અલગથી એવો સંતોષ પણ મળે કે નિર્ણય એક નિશ્ચિત રીતે શા માટે લેવાઈ રહ્યો છે તેનું કારણ તેને આપવામાં આવે છે. સાંભળવામાં આવવાનો અધિકાર અને શા માટે એવું કરવામાં આવે છે તે જણાવવામાં આવવાનો અધિકાર — બન્ને, ભિન્ન પરિણામ મેળવવાના અધિકારથી તાત્વિક રીતે અલગ છે; પરસ્પર વિનિમયના આ અધિકારો એ મૂળભૂત વિચારને વ્યક્ત કરે છે કે કોઈ વ્યક્તિને વસ્તુ તરીકે નહીં પરંતુ વ્યક્તિ તરીકે માનવામાં આવે, તો ઓછામાં ઓછું તેની સાથે શું કરવામાં આવે છે તે અંગે તેની સલાહ લેવાય. ન્યાયમૂર્તિ ફ્રેન્કફર્ટર પ્રક્રિયાત્મક ન્યાયની આ ભાવનાનો એક ભાગ ત્યારે વ્યક્ત કર્યો હતો, જ્યારે તેમણે લખ્યું હતું કે “કોઈ નિષ્કર્ષની માન્યતા અને નૈતિક પ્રામાણિકતા મોટા ભાગે તે કઈ રીતથી પ્રાપ્ત કરવામાં આવ્યો છે તેના પર નિર્ભર કરે છે... ગંભીર નુકસાનના જોખમમાં મુકાયેલી વ્યક્તિને તેના

સામેના કેસની જાણ કરવી અને તેનો સામનો કરવાની તક આપવી કરતાં સત્ય સુધી પહોંચવાનું વધુ ઉત્તમ સાધન હજી સુધી શોધાયું નથી. તેમજ લોકપ્રિય સરકાર માટે અત્યંત મહત્વપૂર્ણ એવી આ લાગણી ઊભી કરવા માટે કે ન્યાય થયો છે, તેથી વધુ સારી રીત પણ મળેલી નથી.”

આ નિરીક્ષણો સુનાવણીનો અધિકાર કેટલો મહત્વનો છે તેની મૂલવણીના સંદર્ભમાં કરવામાં આવ્યા છે. પરંતુ ઓલ્ગા ટેલિસે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે ન્યાયના માત્ર પરિણામો જ નહીં, પરંતુ તેને પ્રાપ્ત કરવાની રીતો પણ મહત્વની છે. ખુદી અદાલત પ્રણાલી પાછળનો હેતુ અસરગ્રસ્ત પક્ષકારને અને જનતાને ન્યાય આપવામાં આવી રહ્યો છે તે જોવાની તક આપવાનો છે. જે પ્રક્રિયા દ્વારા ન્યાય અપાય છે, તેનો સમાજમાં તે જે વિશ્વાસ પ્રસ્થાપિત કરે છે તેના પર મહત્વપૂર્ણ પ્રભાવ પડે છે. પ્રક્રિયા વિષેનું જ્ઞાન વિશ્વાસ વધારનાર તત્વ છે.

૧૧. લાઈફ ઇન્શ્યોરન્સ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. પ્રોફ. મનુભાઈ ડી. શાહ, ૨૧ આ અદાલતે રાજ્યના એક સાધન દ્વારા પ્રકાશિત આંતરિક સામયિકમાં યોગદાન આપવાનો નાગરિકે દાવો કરેલા અધિકારનું પરીક્ષણ કર્યું હતું. બે-ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓની પીઠ માટે લખતાં, ન્યાયમૂર્તિ એ.એમ. અહમદી (જેમ કે વિદ્વાન ૨૧ (૧૯૯૨) ૩ એસ.સી.સી. ૬૩૭.

તત્કાલીન મુખ્ય ન્યાયાધીશે) લોકશાહીમાં માહિતીના પ્રસારના મહત્વ અંગે વિશદપણે ઉલ્લેખ કર્યો હતો:

૮. ...મુદ્રિત માધ્યમ, રેડિયો અને નાની પડદા જેવી દૃશ્યમાધ્યમો જાહેર શિક્ષકોની ભૂમિકા ભજવે છે, જે સ્વસ્થ લોકશાહીના વિકાસ માટે અત્યંત આવશ્યક છે.....આ બાબતનો ઇનકાર કરી શકાય તેમ નથી કે આધુનિક સંચાર માધ્યમો, જાહેર જનતાને બનેલી ઘટનાઓ અને થયેલા વિકાસક્રમોની જાણકારી આપી અને તે દ્વારા મતદારોને શિક્ષિત કરીને, જાહેર હિતને પ્રોત્સાહન આપે છે; લોકશાહીના સજીવ સંચાલન માટે આ ભૂમિકા મહત્વપૂર્ણ માનવામાં આવે છે. તેથી, કોઈપણ વ્યવસ્થામાં, ખાસ કરીને આપણી જેવી લોકશાહી વ્યવસ્થામાં, જનસામાન્યના ઉપયોગાર્થે સમાચાર અને મતોનું પ્રસારણ અનિવાર્ય છે અને તેનાથી વંચિત કરવાનો કોઈપણ પ્રયાસને નાપસંદ કરવામાં આવવો જોઈએ, જો સુધી તે બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૯(૨) ના પ્રતિબંધક ક્ષેત્રમાં ન આવતો હોય...

૧૨. વધુ તાજેતરમાં, મોહદ. શહાબુદ્દીન વિ. બિહાર રાજ્ય ,૨૨ માં આ સર્વોચ્ચ અદાલતની બે-ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓની પીઠ સમક્ષ પટણા વડી અદાલતે વિચારણા ચલાવવા માટે પરિસર જાહેર કરતી એક અધિસૂચનાને પડકારતી અરજાની તપાસ કરવામાં આવી રહી હતી. ન્યાયાધીશ એમ. કે. શર્માએ, પોતાના સહમતીસભર અભિપ્રાયમાં, ખુદ્દી અદાલતોનું વર્ણન કરતાં જણાવ્યું હતું: “ ૨૧૫... મારા વિચારપૂર્વકના મતે “ખુદ્દી અદાલત” એવી અદાલત છે જેમાં સામાન્ય જનતાને પ્રવેશ મેળવવાનો અધિકાર હોય અને અદાલતમાં પ્રવેશવાની ઈચ્છા ધરાવતા

તમામ વ્યક્તિઓને ન્યાયિક કાર્યવાહીનું સંચાલન નિરીક્ષણ કરવા માટે અદાલતમાં પ્રવેશ આપવામાં આવે છે...”

આ ન્યાયિક નિર્ણયો દ્વારા, આ અદાલતે ન્યાય પ્રદાન કરવાની પ્રક્રિયાને જનતાને જોવાની મંજૂરી આપવાના સાધન તરીકે ખુલ્લી અદાલતોના મહત્વને માન્યતા આપી છે. અદાલતી સુનાવણીઓમાં પ્રત્યક્ષ પ્રવેશથી જનતા અને વિવાદપક્ષકારોને ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ અને વકીલો વચ્ચેનો સંવાદ નિહાળવાની તથા ન્યાયિક પ્રક્રિયા વિશે જાણકારીપૂર્વકનું મંતવ્ય રચવાની સગવડ મળે છે.

૧૩. આપણા દેશમાં ખુલ્લી અદાલતોનો પ્રભાવ આ હકીકતને કારણે ઓછો થાય છે કે સમાજનો મોટો વર્ગ બહુ ભાગ્યે જ અદાલતી કાર્યવાહીમાં હાજર રહેવાની તક મેળવે છે. તેનું કારણ ગરીબી, નિરક્ષરતા, અંતર, ખર્ચ અને અદાલતી કાર્યવાહી અંગે જાગૃતિના અભાવ જેવી મર્યાદાઓ છે. વાદકારો સુનાવણીના દરમિયાન શું ઘટ્યું તેની માહિતી માટે વકીલો દ્વારા આપવામાં આવતી જાણકારી પર આધાર રાખે છે. અન્ય લોકો, જે કોઈ વાદમાં વ્યક્તિગત રીતે સંકળાયેલા ન પણ હોય, તેઓ સમાચારપત્રોમાં અને ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમોમાં ન્યાયિક નિર્ણયો વિશે આપવામાં આવતી માહિતી પર આધાર રાખે છે. જ્યારે કેસોનું વર્ણન ૨૨ (૨૦૧૦) જ એસ.સી.સી. ૬૫૩.

જો તે સચોટ અને વ્યાપક હોય, તો તે ખુલ્લા ન્યાયના હિતને સાધે છે. પરંતુ, જો ન્યાયિક સુનાવણી અંગેનો અહેવાલ અસચોટ હોય, તો તે જનતાના જાણવાના અધિકારમાં અવરોધ ઊભો કરે છે. અદાલતો, કાયદામાં અને

હકીકતમાં ખુદી હોવા છતાં, વ્યક્તિગત નાગરિકોના જીવનથી ઘણી દૂર થઈ જાય છે. આ અસંગત છે, કારણ કે અદાલતો મુખ્યત્વે તેમને ન્યાય પૂરો પાડવા માટે અસ્તિત્વમાં છે.

સી ટેકનોલોજી અને ખુદી અદાલત

૧૪. ટેકનોલોજીના વર્તમાન યુગમાં, કેસોની સુનાવણીઓ તથા તેમના પરિણામો અંગે માહિતી પહોંચાડવા માટે માત્ર મીડિયા પર જ નિર્ભર રહેવું હવે પૂરતું નથી. ટેકનોલોજી જીવનના તમામ પાસાઓનો અનિવાર્ય અંગ બની ગઈ છે. ઇન્ટરનેટની પહોંચ અને સ્માર્ટ ફોનોના ઉપયોગમાં થયેલા વધારાએ આપણે કેવી રીતે સંચાર કરીએ છીએ તેમાં ક્રાંતિકારી પરિવર્તન લાવ્યું છે. ૩૧ માર્ચ ૨૦૧૮ ની સ્થિતિએ, ભારતમાં કુલ ૧,૨૦૬.૨૨ મિલિયન ટેલિકોમ ગ્રાહકો અને ૪૯૩.૯૬ મિલિયન ઇન્ટરનેટ વપરાશકર્તાઓ હતા. ૨૩ ટેકનોલોજી જનતાની પહોંચમાં વધારો કરી શકે છે, પારદર્શિતા સુનિશ્ચિત કરી શકે છે અને રાજ્ય સંસ્થાઓના કાર્યમાં નાગરિકોની સક્રિય ભાગીદારી માટે માર્ગ પ્રશસ્ત કરી શકે છે. અદાલતોને પણ ખુદી અદાલતોના સિદ્ધાંતને વધુ મજબૂત બનાવવા માટે, ભૌતિક પહોંચથી આગળ વધીને આભાસી પહોંચ સુધી, ટેકનોલોજીની સહાય લેવી આવશ્યક છે.

૧૫. ન્યાયને તેના સર્વથા સાચા અર્થમાં સામાન્ય નાગરિક માટે સુલભ બનાવવાના મહત્વનું સ્પષ્ટીકરણ લોર્ડ ન્યુબર્ગે તેમના જ્યુડિશિયલ સ્ટડીઝ બોર્ડના ભાષણ (૨૦૧૧) માં કર્યું હતું:

“...જો ન્યાય કરવામાં આવ્યો છે એવું દેખાવું હોય, તો તે સમજણપાત્ર હોવું આવશ્યક છે. ચુકાદાઓ માત્ર એ અર્થમાં જ ખુદા ન હોવા જોઈએ કે તેઓ જનતા માટે ઉપલબ્ધ હોય, પરંતુ, આપણા મોટા ભાગના કાયદાના તકનીકી અને જટિલ સ્વભાવને ધ્યાનમાં રાખીને જ્યાં સુધી શક્ય હોય ત્યાં સુધી, તેઓ વકીલો દ્વારા પણ સ્પષ્ટ અને સરળતાથી અર્થઘટન કરી શકાય એવા હોવા જોઈએ. તેમજ કાયદાકીય શિક્ષણ ન ધરાવતા લોકો માટે પણ. એવા યુગમાં, જ્યારે પહેલાં કરતાં વધુ સંભાવના જણાય છે કે નાગરિકોને પોતાનું પ્રતિનિધિત્વ પોતે જ કરવું પડશે, ત્યારે આ બાબત વધતી જતી મહત્વપૂર્ણ બની રહી છે.”૨૪

૧૬. આ અદાલત તથા ભારતમાં આવેલી વડી અદાલતોએ ન્યાયિક પ્રક્રિયાને વધુ સુલભ, સુવ્યવસ્થિત, પારદર્શક અને સરળ બનાવવા માટે સક્રિયપણે પ્રૌદ્યોગિકી અપનાવી છે. ઉદાહરણ તરીકે, દેશમાં આવેલી ઘણી અદાલતોમાં, જેમાં આ અદાલતનો પણ સમાવેશ થાય છે, હવે અદાલત પરિસરમાં તથા તેમની સત્તાવાર વેબસાઈટ્સ પર પ્રદર્શક ફ્લકો ઉપલબ્ધ છે, જે કાનૂની વ્યવસાયકારોને ૨૩ ટેલિકોમ રેગ્યુલેટરી ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા, ધ ઇન્ડિયન ટેલિકોમ સર્વિસિસ રિફોર્મન્સ ઇન્ડિકેટર્સ જાન્યુઆરી-માર્ચ, ૨૦૧૮. ઉપલબ્ધ છે અહીં:

હટ્પ્સ://ટ્રાઇ.ગોવ.ઇન/સાઈટ્સ/ડિકોલ્ટ/ફાઈલ્સ/

પીઆઈરિપોર્ટ૨૭૦૬૨૦૧૮_૦.પીડીએફ

૨૪ ન્યુબર્ગર, એબોટબરીના લોર્ડશીપ (માસ્ટર ઓફ રોલ્સ) ૨૦૧૧, ‘મુક્ત ન્યાય બંધનમુક્ત?’, જ્યુડિશિયલ સ્ટડીઝ બોર્ડ વાર્ષિક વ્યાખ્યાન, ૧૬ માર્ચ ૨૦૧૧. ઉપલબ્ધ અહીં છે: <http://netke.net.au/jjs/newburg2011.pdf> અને જનતાને કાર્યસૂચીની પ્રગતિ નિહાળવા માટે. આ અદાલત અને વડી અદાલતો વેબસાઇટો જાળવે છે જ્યાં તેઓ કાર્યસૂચિઓ, દૈનિક આદેશો અને ચુકાદાઓ અપલોડ કરે છે. તેઓ અગાઉના ચુકાદાઓનો અભિલેખ પણ જાળવે છે, જેનાથી વપરાશકર્તાઓને વિવિધ વિગતોના આધારે કોઈ નિર્દિષ્ટ ચુકાદો શોધવાની મંજૂરી મળે છે.

૧૭. આ અદાલતના તાજેતરના ચુકાદાઓ પણ દર્શાવે છે કે ન્યાયના વિકાસ માટે આધુનિક પ્રૌદ્યોગિકી સાથે અનુકૂળ થવા આ અદાલત તૈયાર છે. કૃષ્ણા વેણી નાગમ વિ. હરીશ નાગમ ,૨૫ માં આ અદાલતે કેટલીક શ્રેણીના કેસોમાં વિડિયો કોન્ફરન્સિંગના ઉપયોગને નિયમિત કરવા માટે પ્રૌદ્યોગિક વિકાસોને ધ્યાનમાં લીધા હતા. ન્યાયમૂર્તિ એ.કે. ગોયલે, પોતાના તેમજ ન્યાયમૂર્તિ લલિત તરફથી, નીચે મુજબ નિર્દેશ આપ્યો:

૧૬. તકનીકી પ્રગતિનો ઉપયોગ પક્ષકારોને તામીલ કરવા અથવા પક્ષકારો પાસેથી સંદેશાવ્યવહાર પ્રાપ્ત કરવા માટે પણ કરવો જોઈએ. દરેક જિલ્લા અદાલત પાસે ઓછામાં ઓછું એક ઈ-મેઈલ આઈડી હોવું આવશ્યક છે. નિર્દેશો અંગે વહીવટી સૂચનાઓ જારી કરીને વાદકારોને અદાલતનો સંપર્ક કરવાની અનુમતિ આપી શકાય, ખાસ કરીને જ્યારે વાદકાર અદાલતની

સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રની બહાર સ્થિત હોય. જિલ્લા અદાલતનો નિયુક્ત અધિકારી/ વ્યવસ્થાપક એવી ઈ-મેઈલનો વહીવટી સૂચનાઓ મુજબ મંજૂર પદ્ધતિમાં યોગ્ય પ્રતિસાદ આપી શકે. તે જ રીતે, દરેક જિલ્લા અદાલતમાં એક વ્યવસ્થાપક/ માહિતી અધિકારી સૂચનાઓ મુજબ નિર્ધારિત કલાકોમાં જાહેર કરાયેલા ટેલિફોન પર ઉપલબ્ધ રહી શકે. આ પગલાં અમુક અંશે વાદકારોની સમસ્યાઓનું નિરાકરણ કરી શકે.

સંઘિની વિ. વિજયા વેંકટેશ, ૨૬ માં, જ્યાં આ અદાલત વૈવાહિક વિવાદોમાં વિડિયો-કોન્ફરન્સિંગને મંજૂરી આપવાના પ્રશ્નનું પુનર્વિચારણું કરી રહી હતી, ત્યાં અમારામાંના એકે (ડી. વાય. ચંદ્રચૂડ, ન્યાયાધીશ) પોતાના ભિન્નમતિના અભિપ્રાયમાં, ન્યાયના પ્રદાનને વધુ સશક્ત બનાવવા ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરવાની મહત્વતા અંગે ચર્ચા કરી હતી:

“૮૯. ન્યાય પ્રદાન પ્રણાલી સાથે સંકળાયેલા પ્રશ્નોનું નિરાકરણ લાવવા માટે દુર્ગમ વિસ્તારો સુધી સેવાઓ પહોંચાડવાના સાધન તરીકે ટેકનોલોજીને પણ જોવી આવશ્યક છે. મુસાફરીના ખર્ચ અને અન્ય ખર્ચોમાં વધારા સાથે, વિડિયો પરિષદ ખર્ચ-પ્રભાવી અને કાર્યક્ષમ વિકલ્પ પૂરો પાડી શકે છે. આધુનિક ટેકનોલોજી આધારિત ઉકેલો અદાલતને ન્યાયના વહીવટની ગુણવત્તા અને અસરકારકતામાં વધારો કરવા સક્ષમ બનાવે છે. ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કાર્યક્ષમતાને મહત્તમ કરી શકે છે અને કાનૂની રૂપ (૨૦૧૭) જ એસ.સી.સી. ૧૫૦ના પ્રદાન માટે નવીન પદ્ધતિઓ વિકસાવી શકે છે.

૨૬ (૨૦૧૮) ૧ એસ.સી.સી. ૧.

સેવાઓ. ન્યાય સુધી પહોંચ સુલભ બને તે માટે પ્રૌદ્યોગિકી આધારિત ઉપાયો અપનાવવા જ જોઈએ... વારંવારની મુલતવીઓથી વાદીનો કટિભાગ તૂટી જાય છે. ન્યાયના વહીવટને કાર્યક્ષમ બનાવવા માટે આપણે પ્રૌદ્યોગિકીને સ્વીકારવી જોઈએ અને તેના અમલને મંદ ન પાડવો જોઈએ.”

સી.૧ ભારતીય અદાલતોમાં આઈસીટી૨૭

તકનિકીએ આધુનિકતાને શક્ય બનાઈ છે. તકનીક અને કાનૂન વચ્ચેની પરસ્પર ક્રિયાએ માત્ર એક બટનના કિલકથી કાનૂની માહિતીના પ્રસારને શક્ય બનાવ્યો છે. અમારી ન્યાયિક પ્રણાલીની વિશિષ્ટ આવશ્યકતાઓને અનુરૂપ રહે તે માટે અમે પ્રક્રિયાઓ અને પ્રણાલીઓ રચી છે. ભારતીય ન્યાયતંત્રએ ઈ-અદાલતો સંકલિત મિશન મોડ પ્રોજેક્ટ (ઈ-અદાલતો પ્રોજેક્ટ) ના આશ્રય હેઠળ માહિતી અને સંચાર તકનીક (આઈ.સી.ટી.) નો સમાવેશ કર્યો છે. આ રાષ્ટ્રીય ઈ-શાસન યોજના (એન.ઈ.જી.પી.) નો એક ભાગ રહ્યો છે, જે ભારતની તમામ વડી અદાલતો અને જિલ્લા અદાલતોમાં અમલમાં મુકાઈ છે. આ સર્વોચ્ચ અદાલતની ઈ-સમિતિ દ્વારા ૨૦૦૫માં તૈયાર કરવામાં આવેલી ‘માહિતિ અને સંચાર તકનીકના અમલીકરણ માટેની રાષ્ટ્રીય નીતિ અને કાર્ય યોજના’ પર આધારિત હતું. ૨૦૦૫ની ઈ-સમિતિના અહેવાલમાં

ઈ-અદાલતો પ્રોજેક્ટના અમલીકરણ માટે ત્રણ તબક્કાઓ પ્રસ્તાવિત કરવામાં આવ્યા હતા.

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની ઈ-સમિતિ અને ભારત સરકારના ન્યાય વિભાગે, ઈ-અદાલતો પ્રકલ્પના યોગ્ય સંચાલન દ્વારા, ભારતમાં જિલ્લા ન્યાયતંત્રની ૨૧,૦૦૦ અદાલતોમાં ન્યાયિક પ્રક્રિયામાં કાર્યક્ષમતાની ખાતરી કરી છે. ઈ-અદાલતો પ્રકલ્પના તબક્કા-૧ને ૨૦૧૦માં મંજૂરી આપવામાં આવી હતી અને તેના પરિણામે ૨૦૧૫ સુધીમાં જિલ્લા ન્યાયતંત્રની ૧૪,૨૪૯ અદાલતોનું કમ્પ્યુટરીકરણ શક્ય બન્યું હતું. આ પ્રકલ્પના હાલ ચાલુ તબક્કા —૨નો હેતુ આધારીક સુવિધાઓમાં સુધારો કરીને અને તકનીકી-સક્ષમ ન્યાયિક પ્રક્રિયાઓ ઉપલબ્ધ કરાવીને વાદકારો અને વકીલો માટે ન્યાયિક સેવા પ્રદાનમાં વધારો કરવાનો છે. તેમાં સુધારેલ આઈસીટી આધારીક સુવિધાઓ, વિડીયો પરિષદ વ્યવસ્થા, જાળપોર્ટલ, એપ, ન્યાયિક સેવા કેન્દ્રો અને કિયોસ્ક સહિત સાત મંચો પર સુધારેલ પહોંચનો સમાવેશ થાય છે. ઈ-અદાલતો પ્રકલ્પમાં અધિકારીઓની ક્ષમતાવર્ધન, જિલ્લા કાનૂની સેવા સત્તાઓ, તાલુકા કાનૂની સેવા સમિતિઓ, રાજ્ય ન્યાયિક અકાદમીઓ માટે આઈસીટી સુવિધા પ્રદાન તથા ન્યાયિક પ્રક્રિયાનું પુનઃઅભિયંત્રીકરણનો પણ સમાવેશ થાય છે. હાલમાં, ઈ-અદાલતો પ્રકલ્પ ૨૧,૦૦૦થી વધુ અદાલતોને આવરી લે છે અને તેનો અમલ ૬૦૦થી વધુ જિલ્લાઓ, ૩,૦૦૦ અદાલત સંકુલો અને ૬,૪૦૦ સંસ્થાઓમાં કરવામાં આવ્યો છે.

૨૭ ભારત સરકારના ન્યાય વિભાગની વેબસાઇટ (ડીઓજે.ગવ.ઇન/) અને ઈ- અદાલતો સેવાઓની વેબસાઇટ (ઇકોર્ટ્સ.ગવ.ઇન/) પર ચાલુ ઈ- અદાલતો પ્રોજેક્ટ અંગે નોંધપાત્ર પ્રમાણમાં માહિતી સમાવિષ્ટ છે.

સી.૨ પ્રૌદ્યોગિકી અને અમલીકરણ

ઈ-અદાલતો પ્રકલ્પના હેતુઓમાંનો એક હેતુ એ છે કે જિલ્લામાં ન્યાયતંત્રમાં કમ્પ્યુટર હાર્ડવેર, સ્થાનિક વિસ્તાર જાળ (એલએએન), વિશાળ વિસ્તાર જાળ (ડબ્લ્યુએએન), માહિતી કિયોસ્ક, યુપીએસ, પુનર્નવીકરણયોગ્ય ઊર્જા આધારિત વીજ પુરવઠા માટેનું બેકઅપ અને અન્ય પરિધીય ઉપકરણોનો સમાવેશ ધરાવતી આઈસિટી પાયાની સુવિધા ઉપલબ્ધ કરવી.

ઈ-અદાલતો પ્રોજેક્ટનું વિકાસ ખુદા સ્ત્રોત પ્રૌદ્યોગિકી પર રાષ્ટ્રીય માહિતીવિજ્ઞાન કેન્દ્ર (એન.આઇ.સી.), જે સંઘીય ઇલેક્ટ્રોનિક્સ અને માહિતી પ્રૌદ્યોગિકી મંત્રાલય હેઠળનું કેન્દ્રીય સરકારનું વિભાગ છે, દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે. કેસ માહિતી પ્રણાલી (સી.આઇ.એસ.)નું એકમાત્ર એકીકૃત સોફ્ટવેર વિકસાવવામાં આવ્યું છે અને ભારતની સમગ્ર જિલ્લા ન્યાયપાલિકા માટે ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવ્યું છે, જેથી સ્થાનિક પ્રક્રિયાઓ, પ્રથાઓ અને ભાષાઓના દૃષ્ટિએ દેશની વૈવિધ્યસભર આવશ્યકતાઓને પૂર્ણ કરી શકાય. સી.આઇ.એસ. આવૃત્તિ ૩.૦ તમામ જિલ્લા અને તાલુકા અદાલતોમાં ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવી છે. ૧૫ વડી અદાલતો પહેલેથી જ સી.આઇ.એસ. આવૃત્તિ ૧.૦ થી સજ્જ છે.

ઈ-સમિતિએ ન્યાયિક અધિકારીઓ અને વહીવટી કર્મચારીઓને તાલીમ આપવા માટે વ્યાપક ક્ષમતાવર્ધન અભ્યાસક્રમો અમલમાં મૂક્યા હતા. આ પરિયોજનાનું સંચાલન અને વહન અદાલતના કર્મચારીઓ દ્વારા કરવામાં આવે છે અને કર્મચારીઓને કમ્પ્યુટરનો ઉપયોગ કરવા બાબતે તાલીમ આપવામાં આવે છે. તેમાંથી કેટલાકને સિસ્ટમ એડમિનિસ્ટ્રેટર તરીકે તાલીમ મેળવવા માટે પણ પસંદ કરવામાં આવે છે.

સી.૩ સેવા પ્રદાન માટે રચાયેલ મંચો

(૧) ઈ-અદાલતો પોર્ટલ: હિતધારકો જેમ કે વાદકારો, વકીલો, સરકારી એજન્સીઓ અને પોલીસ માટે કેસની સ્થિતિનું અનુસરણ કરવા, કાર્યસૂચિઓ, ચુકાદાઓ અને દૈનિક આદેશો જોવા માટે ઓનલાઇન વ્યવસ્થાઓ૨૮ (વેબસાઇટો) ઉપલબ્ધ છે. સર્વિસિસ.ઇકોર્ટ્સ.જી.ઓ.વી.ઇન પોર્ટલ એક જ સ્થળે પ્રવેશનો બિંદુ છે, જ્યાં કોઇપણ વ્યક્તિ વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ વિવિધ શોધ માપદંડોનો ઉપયોગ કરીને દેશભરની કોઇપણ અદાલતમાંથી કેસ શોધી શકે છે. દેશભરના નિકાલ થયેલા અને બાકી રહેલા દીવાની તથા ફોજદારી કેસોના આંકડા પોર્ટલ પર ઉપલબ્ધ છે. પોર્ટલમાં જિલ્લા ન્યાયતંત્રના ચુકાદાઓ અને આદેશો પણ સામેલ છે.

(૨) મોબાઇલ એપ: એન્ડ્રોઇડ અને આઇઓએસ પર ઉપલબ્ધ ઈ-અદાલતો સેવાઓની મોબાઇલ એપ વકીલો અને પક્ષકારો સહિત

તમામ હિતધારકોને તેઓ સંકળાયેલા હોય તેવા કેસોનું પોર્ટફોલિયો બનાવવાની તથા ભવિષ્યના સૂચનો માટે તેનો પીછો રાખવાની સુવિધા પ્રદાન કરે છે. ૨૮ ઓનલાઇન સેવાઓ શોધવાની સુવિધા અહીં ઉપલબ્ધ છે –(૧) ઇકોર્ટ્સ.જીઓવી.ઇન, (૨) સર્વિસિસ.ઇકોર્ટ્સ.જીઓવી.ઇન અને (૩) ડિસ્ટ્રિક્ટ્સ.ઇકોર્ટ્સ.જીઓવી.ઇન; ક્યુઆર કોડ દ્વારા કેસ શોધવાની સુવિધા પણ ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવી છે અને આ એપ અનેક વખત ડાઉનલોડ કરવામાં આવી છે.

(૩) એસએમએસ પુષ: મુકદ્દમાકારો અને વકીલોને, મુલતવી રાખવા, ચકાસણી, નોંધણી, કેસનું હસ્તાંતરણ, નિકાલ, આદેશો અપલોડ કરવા વગેરે જેવી કોઈપણ કાર્યવાહી થયેલી હોય ત્યારે, તેમના મોબાઇલ ફોન પર એસએમએસ ચેતવણી મળે છે.

(૪) એસ.એમ.એસ. પુલ: આ સુવિધા વકીલો અને મુકદ્દમાપક્ષકારોને સીએનઆર નંબર (જે દેશના દરેક એકલ કેસ માટે ટેગ કરાયેલ અનન્ય નંબર છે) મોકલવાની અને કેસની વર્તમાન સ્થિતિ સાથેનો પ્રતિસાદ પ્રાપ્ત કરવાની મંજૂરી આપે છે.

(૫) સ્વચાલિત ઇ-મેઇલ્સ: વાદીઓ, વકીલો અને પોલીસ સ્ટેશનોને કાર્યસૂચિ, કેસોના હસ્તાંતરણ, નિકાલ, આદેશોની અને ચુકાદાઓની નકલો સંબંધિત માહિતી નિયમિત ઇ-મેઇલ્સ પર પ્રાપ્ત થાય છે.

(૬) ટચ સ્ક્રીન કિયોસ્ક અને સેવા કેન્દ્ર: દેશભરના વિવિધ અદાલત પરિસરોમાં ટચ સ્ક્રીન કિયોસ્કની સ્થાપના દ્વારા કેસની સ્થિતિના પ્રસારને સરળ બનાવવામાં આવ્યો છે. આથી વાદીપક્ષકારો અને વકીલોને એક બટનના સ્પર્શથી તેમના કેસની સ્થિતિ જોવાની સુવિધા મળે છે. એ જ માહિતી અદાલત પરિસરોમાં સ્થાપિત ન્યાયિક સેવા કેન્દ્રોમાંથી પણ મેળવી શકાય છે.

(૭) ઈ-ચુકવણી:ચુકવણીઓમાં સરળતા સુગમ બનાવવા માટે, એપે.ઈકોર્સ.ગોવ.ઈન દ્વારા અદાલતી ફી, દંડ, શાસ્તિ અને ન્યાયિક જમા રકમોની ઓનલાઈન ચુકવણીની સુવિધા ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવી છે. નાગરિકો આ પોર્ટલની મદદથી ચેક, રોકડ અથવા સ્ટેમ્પના ઉપયોગ વિના ઓનલાઈન ચુકવણી કરી શકે છે.

(૮) ઈ-ફાઈલિંગ : સુવિધા માટે, અદાલતની રજિસ્ટ્રી સમક્ષ કેસો અને કેસના દસ્તાવેજોનું ઓનલાઈન દાખલ કરવા માટેની સુવિધા ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવી છે. આ સુવિધા તમામ જિલ્લાઓ અને અધીનસ્થ અદાલતોમાં માનક એપ્લિકેશન સોફ્ટવેર સાથે સંકલિત કરવામાં આવી છે.

સી.જી રાષ્ટ્રીય ન્યાયિક ડેટા ગ્રિડ

એનજેડીજી એક જાહેર પોર્ટલ છે, જે ભારતભરની વિવિધ વડી અદાલતો અને જિલ્લા અદાલતોમાં બાકી રહેલા અને નિકાલ થયેલા કેસોનો

માહિતીભંડાર ઉપલબ્ધ કરાવે છે. એનજેડીજી પોર્ટલ એનજેડીજી.ઈકોટર્સ.ગવ.ઈન વિવિધ અદાલતો સમક્ષ બાકી રહેલા કેસોના આંકડાઓ નાગરિકોને જોવા દેતાં તમામ નાગરિકો માટે ન્યાયતંત્રમાં પારદર્શિતા પ્રદાન કરે છે. વર્લ્ડ બેંકે પણ એનજેડીજીને એક મહત્વપૂર્ણ નવોચાર તરીકે માન્યતા આપી છે. તે રાષ્ટ્રીય ન્યાયિક માહિતી ભંડાર તરીકે કાર્ય કરે છે, જેનો ઉપયોગ વિધાન નીતિ ઘડવા માટે થઈ શકે છે.

સી.પ ન્યાયપ્રદાનની પ્રક્રિયાને ઝડપી બનાવવા માટે સર્જાયેલ અન્ય સુવિધાઓ

(૧) એનએસટીઈપી: નેશનલ સોફ્ટવેર એન્ડ ટ્રેકિંગ ઓફ ઇલેક્ટ્રોનિક પ્રોસેસ, એ એક એવી વ્યવસ્થા છે જેમાં અદાલતના બેલિફો માટે કેન્દ્રીકૃત સેવા ટ્રેકિંગ એપ્લિકેશન અને મોબાઇલ એપનો સમાવેશ થાય છે. એનએસટીઈપી પ્રક્રિયાની શીઘ્ર તામીલ માટે તથા ન્યાયિક તંત્રમાં થતા અતિશય વિલંબને ઘટાડવા માટે રચવામાં આવ્યું છે. જીપીએસ સ્થાન ટ્રેકિંગથી સજ્જ મોબાઇલ એપ બેલિફોને વાસ્તવિક સમયમાં અને પારદર્શક રીતે સેવાની ટ્રેકિંગમાં સહાય કરે છે. મોબાઇલ એપમાં પ્રાપ્તકર્તાનો ફોટોગ્રાફ અને સહીનો રેકૉર્ડ કરવાની સુવિધા પણ છે. નોટિસ અથવા સંદેશાવ્યવહારની તામીલ ન થવા પામે તેવી સ્થિતિમાં, મોબાઇલ એપ્લિકેશન તે બાબતની જાણ તાત્કાલિક કેન્દ્રીય એનએસટીઈપી સર્વરને કરે છે.

(૨) વિડિયો કોન્ફરન્સિંગ: ન્યાયિક પ્રક્રિયાને ઝડપી બનાવવાના પ્રયાસરૂપે, સમગ્ર ભારતમાં અદાલતો અને જેલોને જોડતી વિડિયો-કોન્ફરન્સિંગ સુવિધાઓ ૪૮૮ અદાલતો અને ૩૪૨ જેલોમાં સ્થાપિત કરવામાં આવી છે.

સી.૬ વીડિયો-સ્ટ્રીમિંગ/વેબ-કાસ્ટની સંકલ્પના

તકનીકી ક્ષેત્રમાં થયેલી પ્રગતિ અને ઇન્ટરનેટની વધેલી પહોંચને કારણે કમ્પ્યુટરો, ટેબ્સ અને મોબાઇલ જેવા ઉપકરણો પર જીવંત અથવા પૂર્વ-અભિલેખિત વિડિયો ફીડનું પ્રસારણ સુગમ બન્યું છે. અદાલતી કાર્યવાહીનું વાસ્તવિક સમયમાં જીવંત વેબકાસ્ટ અથવા સ્ટ્રીમિંગ ઉપલબ્ધ તકનીકી ઉપાયો દ્વારા અમલમાં મૂકી શકાય છે. જીવંત વેબકાસ્ટ અથવા સ્ટ્રીમિંગ સંદેશવ્યવહાર કરવાની સૌથી ઝડપી પદ્ધતિ છે અને ભૂગોળીય રીતે વિખરાયેલા દર્શકવર્ગને જોડવા માટે સર્વાધિક યોગ્ય છે.

સી.૭ ખુદ્દી અદાલતના વિસ્તરણ તરીકે વર્ચ્યુઅલ રિયાલિટી

આ અદાલતે ટેકનોલોજી અપનાવવામાં એક પગલું વધુ આગળ વધારવાનો અને પોતાની કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ શક્ય બનાવવાનો સમય આવી ગયો છે. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ ખુદ્દી અદાલતના સિદ્ધાંતનો વિસ્તરણ છે. જીવંત પ્રસારણમાં બટનના એક સ્પર્શથી વિશાળ સંખ્યામાં દર્શકો સુધી પહોંચવાની ક્ષમતા રહેશે. તે વાદકારો અને જનસામાન્યના સભ્યોને અદાલત

પરિસરની બહાર હોવા છતાં અદાલતી કાર્યવાહીનો આભાસી અનુભવ મેળવવા સક્ષમ બનાવશે.

૧૮. ન્યાયિક પ્રણાલી માટે જીવંત પ્રસારણ લાભદાયક કેમ સાબિત થશે તેના અનેક કારણો છે:

અ. જીવંત-પ્રસારણની તકનીક અદાલતી કાર્યવાહી માં ક્રાંતિકારી તાત્કાલિકતા ઉમેરે છે. દરેક સુનાવણી તેની ઘટના બન્યાના સેકન્ડોમાં જ જાહેર થઈ જાય છે. તે દર્શકોને અદાલતી કાર્યવાહી જેમ જેમ આગળ વધે તેમ તેનો આભાસી પ્રવેશ પ્રાપ્ત કરવાની સગવડ આપે છે;

બિ. જીવંત પ્રસારણની શરૂઆત અદાલતી કાર્યવાહી વિશે જાણવાનો જનતાનો અધિકાર અમલમાં લાવશે. તે અદાલતના નિર્ણયોથી પ્રભાવિત થનારાઓને ન્યાયિક નિર્ણયો કઈ રીતે લેવાય છે તેની પદ્ધતિ નિરીક્ષિત કરવાની સગવડ આપશે. તે ન્યાયતંત્રના કાર્યને નાગરિકોના જીવન સુધી પહોંચાડવામાં મદદ કરશે;

ક. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ થવાથી અદાલતના મહત્વપૂર્ણ ચુકાદાઓ તથા ન્યાયિક સુનાવણીઓની પ્રક્રિયા વિશે માહિતી મેળવવા માટે જનતાની પરોક્ષ વર્ણનો પરની નિર્ભરતા ઘટશે. સમાજને અદાલતી કાર્યવાહીનો પ્રત્યક્ષ અવલોકન કરવાની અને અદાલતોના કાર્યપદ્ધતિ વિષે તર્કસંગત અને માહિતીપૂર્ણ મતો રચવાની ક્ષમતા મળશે. આથી

ન્યાયિક પ્રક્રિયા અંગેની ભ્રામક માહિતી અને ગેરસમજ ઘટાડવામાં મદદ મળશે;

ડિ. અદાલતી કાર્યવાહીનું અવલોકન કરવું શૈક્ષણિક હેતુ પણ સિદ્ધ કરશે. કાનૂનના વિદ્યાર્થીઓ બાર અને બેન્ચ વચ્ચેની પરસ્પર ક્રિયાઓનું અવલોકન કરી શકશે અને તેમાંથી શીખી શકશે. આર્કાઇવ્સ ઇચ્છુક વકીલો અને શિક્ષણવિદો માટે, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, કાનૂની વકાયતની પ્રક્રિયાઓ, કાયદાની વ્યાખ્યા તથા વક્તૃત્વ કૌશલ્યનો અભ્યાસ કરવા માટે સમૃદ્ધ સ્ત્રોત બનશે. તે અદાલતોની સંસ્થાગત કાર્યપદ્ધતિ અંગેના સંશોધનને પણ વધુ પ્રોત્સાહન આપશે. જીવંત પ્રસારણ અને પ્રસારણથી અદાલતોની પહોંચ પણ વધશે, કારણ કે તે દેશના દરેક ભાગ સુધી પહોંચી શકે છે;

ઈ. જીવંત પ્રસારણ કાયદાના શાસનને સશક્ત બનાવશે અને લોકશાહીના કાર્યપ્રવાહના ભાગરૂપે કાનૂની શાસનવ્યવસ્થાની વધુ સારી સમજણને પ્રોત્સાહન આપશે;

એફ. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ અદાલતની કાર્યવાહીનું અવલોકન કરવા માટેની ભૌતિક અડચણો દૂર કરશે, કારણ કે તે જનતાને અદાલતખંડની પરિસરની બહારથી કાર્યવાહી જોવા સક્ષમ બનાવશે. આથી હાલમાં અદાલતખંડોને પીડતી ભીડભાડમાં પણ ઘટાડો

થશે. તે મુકદ્દમાના પક્ષકારોને તેમના કેસોની કાર્યવાહીનું અવલોકન કરવા અદાલતો સુધી મુસાફરી કરવાની જરૂરિયાત ઘટાડશે;

ગ. જીવંત પ્રસારણ ન્યાયિક સંસ્થાઓ તથા ન્યાયિક પ્રક્રિયામાં ભાગ લેતા તમામ વ્યક્તિઓની જવાબદારી વધારવાનું એક મહત્વપૂર્ણ સાધન છે. ન્યાયના વિતરણમાં વિલંબ ગંભીર ચિંતાનો વિષય છે. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ જનતાના સભ્યોને મુલતવી રાખવાના કારણો અને સુનાવણીઓમાં વિલંબ શા માટે થાય છે તેના કારણોની જાણ કરવાની સગવડ આપશે; અને

ઘ. સર્વોપરી રીતે, સૂર્યપ્રકાશ શ્રેષ્ઠ નિષ્ક્રિયક છે. ખુલ્લી અદાલતના સિદ્ધાંતના વિસ્તરણરૂપે જીવંત પ્રસારણ એ સુનિશ્ચિત કરશે કે આભાસી વાસ્તવિકતા સાથેની અદાલતી સુનાવણીના પરસ્પર સંવાદથી શક્ય તેટલા વ્યાપક અર્થમાં માહિતીનું પ્રસારણ થશે, જેના દ્વારા ન્યાયિક પ્રક્રિયામાં પારદર્શિતા અને જવાબદારી આવશે.

વિશ્વભરના મુખ્ય કોમન લૉ અધિકારક્ષેત્રોએ અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ અને પ્રસારણનો સિદ્ધાંત પહેલેથી જ સ્વીકારી લીધો છે. થોડાં અધિકારક્ષેત્રોમાં આ સિદ્ધાંતના વિકાસ તથા તેઓ દ્વારા અનુસરવામાં આવતી પદ્ધતિઓ પર દૃષ્ટિ પાડવી ઉપયોગી બની શકે.

ડી તુલનાત્મક કાનૂન

૧૯. આ વિભાગ સામાન્ય કાનૂન અને અન્ય ન્યાયક્ષેત્રોમાં ખુદા ન્યાયના સિદ્ધાંતના વિકાસનું સંયમપૂર્વક અવલોકન કરે છે. તે તપાસે છે કે અન્ય દેશોની અદાલતોએ પક્ષકારો, સાક્ષીઓ અને કેસોની ગોપનીયતા, ગુપ્તતા અને સંવેદનશીલતા સંબંધિત ચિંતાઓને કેવી રીતે સંબોધી છે.

(૧) યુનાઈટેડ કિંગડમ

યુનાઈટેડ કિંગડમની સર્વોચ્ચ અદાલત તેની અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપે છે.૨૯ યુનાઈટેડ કિંગડમની સર્વોચ્ચ અદાલતનું આઠમું પ્રેક્ટિસ ડાયરેક્શન એવી મંજૂરી આપે છે કે “અદાલત સમક્ષની કાર્યવાહીનો વિડિયો દૃશ્યફીત પ્રસારિત કરી શકાય, જ્યાં તે ન્યાયના વહીવટને અસર કરતું ન હોય.”૩૦ ત્રણ રાષ્ટ્રીય પ્રસારણ સંસ્થાઓ- બી.બી.સી., આઈ.ટી.એન., અને સ્કાય ન્યૂઝ૩૧ ને સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહીનું ચિત્રણ કરવા અને તેનું પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી છે, “જે અંગે સંમતિ થયેલ પ્રોટોકોલ અનુસાર.”૩૨ આ પ્રોટોકોલ કેટલીક પ્રકારની કાર્યવાહીનું ધ્વનિચિત્રણ અથવા દૃશ્યચિત્રણ પ્રતિબંધિત કરે છે, જેમ કે વાદકારો અને તેમના વકીલ વચ્ચેની ખાનગી ચર્ચાઓ.૩૩ આ દૃશ્યફીતનો ઉપયોગ માત્ર સમાચાર, સમકાલીન પ્રવર્તમાન વિષયો, શિક્ષણ અને કાનૂની તાલીમ જેવા કાર્યક્રમોમાં માહિતીપ્રદ હેતુઓ માટે જ કરવાની મંજૂરી છે.૩૪ તેમ છતાં, એવું કોઈપણ પ્રસારણ, જે ૨૯ યુનાઈટેડ કિંગડમની સર્વોચ્ચ અદાલતની જીવંત-

પ્રસારિત

કાર્યવાહી.

ઉપલબ્ધ

અહીં:

દ્રષ્ટવ્ય: // વ્વ્.સુપ્રીમકોર્ટ.યુકે/લાઇવ/કોર્ટ-૦૧.એચટીએમએલ

અનુવાદ ઉપલબ્ધ નથી.

૩૧ ઉપરોક્ત નોંધ ૧૬.

૩૨ ઉપરોક્ત નોંધ ૩૦.

૩૩ તદેવ.

૩૪ ઉપરોક્ત નોંધ ૧૬.

મનોરંજન કાર્યક્રમો, વ્યંગાત્મક કાર્યક્રમો, રાજકીય પક્ષના પ્રસારણો, તેમજ જાહેરાત અથવા પ્રચાર જેવી કાર્યવાહીની ગંભીરતા અથવા અખંડિતતાને અસર કરતી બાબતોને અનુમતિ આપવામાં આવતી નથી. ૩૫ વધુમાં, કોઈપણ સ્થિર છબીઓનો ઉપયોગ હંમેશા “અદાલતની ગૌરવમયતા અને કાર્યરત સંસ્થા તરીકેના તેના કાર્યોને ધ્યાનમાં રાખે તે રીતે” કરવો આવશ્યક છે. ૩૬

સ્કાય ન્યૂઝ યુનાઇટેડ કિંગડમની સર્વોચ્ચ અદાલતની સુનાવણીઓનું જીવંત પ્રસારણ કરે છે.૩૭ ૨૦૧૧ના અંત સુધીમાં, યુનાઇટેડ કિંગડમની સર્વોચ્ચ અદાલતે અદાલતી સુનાવણીઓ દરમિયાન પત્રકારોને સામાજિક માધ્યમ મંચ ટ્વિટર સહિત જીવંત લખાણ આધારિત સંચારનો ઉપયોગ કરવાની અનુમતિ આપી હતી.૩૮ જોકે, અધ્યક્ષતા કરતા ન્યાયાધીશ ન્યાયના હિતમાં

આવા સંચાર પર પ્રતિબંધ મૂકવાનો પૂર્ણ વિવેકાધિકાર રાખે છે.૩૯ યુનાઈટેડ કિંગડમની સર્વોચ્ચ અદાલતનું પોતાનું ટ્વિટર હેન્ડલ (@યુકેસુપ્રીમકોર્ટ) છે, જેનો ઉપયોગ તે તેના ચુકાદાઓ વિશે જનતાને અદ્યતન માહિતી આપવા માટે કરે છે.૪૦ તેની પાસે એક યુટ્યુબ ચેનલ પણ છે, જ્યાં તે ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ દ્વારા વાંચીને સંભળાવવામાં આવતા ચુકાદાઓના સંક્ષિપ્ત સાર રજૂ કરે છે.૪૧

૨૦૧૩માં, યુનાઈટેડ કિંગડમે અપીલ અદાલત (દિવાની અને ફોજદારી) ની ઑડિયો-વિઝ્યુઅલ આવરણને મંજૂરી આપી હતી.૪૨ પ્રસારણ કેટલીક મર્યાદાઓને આધીન છે – (એ) ફક્ત ચુકાદાઓ અને વકીલોના દલીલોનું જ ચિત્રીકરણ કરવાની મંજૂરી છે. પીડિતો અને સાક્ષીઓનો રેકૉર્ડ કરવામાં આવતો નથી; અને (બી) જીવંત પ્રસારણ સિતેર સેકન્ડના વિલંબ સાથે આપવામાં આવે છે.૪૩ બ્રિટિશ કાનૂની ટિપ્પણકાર જોશુઆ રોઝેનબર્ગના મતે, સિતેર સેકન્ડનો વિલંબ અનુકૂળ અને આવશ્યક છે કારણ કે:

“તે કાર્યવાહી સાથે સંકળાયેલા દરેક વ્યક્તિને માત્ર એક મિનિટથી થોડો વધુ સમય આપે છે કે રેકૉર્ડિંગ અદાલતખંડમાંથી બહાર જાય તે પહેલાં એવું કંઈક છે જેને જાહેરમાં સાંભળવું અથવા જોવું ન જોઈએ, તે નક્કી કરી શકે. સમસ્યા હળવી અશ્લીલ ભાષાની હોઈ શકે છે...કોઈ વ્યક્તિ એવી માહિતી ઉદ્ઘટ કરી શકે છે, જે અદાલતના આદેશ દ્વારા સુરક્ષિત છે અથવા અન્ય કોઈ કારણસર અહેવાલયોગ્ય નથી. કદાચ ૩૫ ઈન્ચિડ.

૩૬ તત્રૈવ.

૩૭ તત્સ્થાને.

૩૮ પૂર્વોક્ત સંદર્ભ.

૩૯ તત્રૈવ.

૪૦ યુનાઇટેડ કિંગડમ સર્વોચ્ચ અદાલતનું સત્તાવાર ટ્વિટર હેન્ડલ. અહીં

ઉપલબ્ધ છે: [હટ્પ્સ://ટ્વિટર.કોમ/યુકેસુપ્રીમકોર્ટ](https://twitter.com/ukscsupremecourt)

૪૧ યુનાઇટેડ કિંગડમ સર્વોચ્ચ અદાલતનું સત્તાવાર યુટ્યુબ હેન્ડલ. અહીં

ઉપલબ્ધ છે:

[હટ્પ્સ://ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.યૂટ્યુબ.કોમ/યૂઝર/યૂકેસુપ્રીમકોર્ટ](https://www.youtube.com/channel/UC8rYUkSuPrImK0rT)

૪૨ રવિદ, ઇતાય, ટ્વીટિંગ #જસ્ટિસ: બદલાતી ટેકનોલોજીની દુનિયામાં

અદાલતી કાર્યવાહીનું શ્રાવ્ય-દૃશ્ય આવરણ (માર્ચ ૯, ૨૦૧૭). ૩૫(૧)

કાર્ડોઝો આર્ટ્સ એન્ડ એન્ટરટેઇનમેન્ટ લો જર્નલ ૪૧ (૨૦૧૭).

૪૩ પૂર્વોક્ત.

કેમેરાઓને કોઈ એવી વ્યક્તિની ઝલક પકડાઈ શકે છે, જેના ચહેરાને

અદાલતી પ્રસારણોમાં સમાવેશ કરવો જ ન જોઈએ, જેમ કે અપીલકર્તા

અથવા સાક્ષી.”૪૪

અદાલત જીવંત પ્રસારણ ઉપર નિયંત્રણ જાળવી રાખે છે. એકમાત્ર

વિડિયો-પત્રકારને જીવંત કાર્યવાહીનું રેકોર્ડિંગ કરવા અને તેનું નિયમન કરવા

માટે અધિકૃત કરવામાં આવે છે જ્યારે તે અદાલતના આદેશોથી બંધાયેલ છે.

૪૬ માત્ર નિયુક્ત પત્રકાર અથવા તેના પ્રતિનિધિને અદાલતમાં તસવીરો લેવા માટે મંજૂરી છે. ૪૭ નિયુક્ત પત્રકારને આ પ્રકલ્પને ભંડોળ પૂરું પાડતા ચાર મીડિયા સમૂહો દ્વારા સંયુક્ત રીતે નોકરીએ રાખવામાં આવ્યો છે – સ્કાય ન્યૂઝ, આઈટીએન, બીબીસી અને પ્રેસ એસોસિએશન ન્યૂઝ એજન્સી. ૪૮ માત્ર નિયુક્ત પત્રકાર અથવા તેના પ્રતિનિધિને અદાલતમાં તસવીરો લેવા માટે મંજૂરી છે. ૪૯ નિયુક્ત પત્રકારને તે પંદર અદાલતખંડોમાંથી કોઈપણમાં ચિત્રણ કરવાની મંજૂરી હોવા છતાં, જેમાં અપીલ અદાલત બેસી શકે છે, વ્યવહારમાં મીડિયા સંસ્થાઓ જીવંત પ્રસારણ માટે એક સમયે માત્ર એક જ અદાલત પસંદ કરે છે. ૫૦ અપીલ અદાલતને પ્રસારણ માટે ન્યાય મંત્રાલયની તેની ૨૦૧૨ની અહેવાલમાં કરેલી ભલામણોના આધારે ખુદી મૂકવામાં આવી હતી. ૫૧ યુનાઈટેડ કિંગડમની બાકીની અદાલતોમાં ટેકનોલોજી સંબંધિત પરિવર્તન વિસ્તૃત કરવાના પક્ષમાં કારણ દર્શાવતા ન્યાય મંત્રાલયે આ રીતે દલીલ કરી હતી કે:

“સિદ્ધાંતતઃ અમારી મોટાભાગની અદાલતો જાહેરના તે બધા સભ્યો માટે ખુદી છે, જેઓ હાજર રહેવા ઈચ્છે છે, પરંતુ વ્યવહારમાં બહુ ઓછા લોકોને વ્યક્તિગત રીતે અમારી અદાલતોમાં શું થાય છે તે જોવા માટે સમય અથવા તક મળે છે. ઉપરાંત, અદાલતી કેસોના પ્રેસ આવરણનું પ્રમાણ, ખાસ કરીને સ્થાનિક અદાલતોમાં, છેલ્લા કેટલાક વર્ષોમાં ઘટ્યું છે. જાહેરહિતના વિશેષ કેસોમાં, હાજરી આપવા ઈચ્છતા તમામ લોકોને જાહેર ગેલેરીમાં પૂરતી જગ્યા

ઉપલબ્ધ ન પાછા હોય.”પર મંત્રાલયે અપીલની અદાલતની કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની ભલામણ કરી હતી, કારણ કે તેમાં પીડિતો અથવા સાક્ષીઓ સંકળાયેલા નથી:

“અપીલ અદાલતમાં આવતા કેસો સામાન્ય રીતે કાનૂન અથવા પુરાવાના જટિલ પ્રશ્નો સાથે સંબંધિત હોય છે, અને પીડિતો તથા સાક્ષીઓ ભાગ્યે જ હાજર રહે છે જજ જોશુઆ રોઝેનબર્ગ, ટેલિવાઈઝિંગ ધ અદાલત્સ: ધ ટાઈમ હેઝ કમ, ધ ગાર્ડિયન, ૨૩ ઓક્ટોબર ૨૦૧૩. ઉપલબ્ધ છે <https://www.theguardian.com/law/2013/oct/23/televi-sing-courts-live-broadcasting-joshua-rozenberg>

૪૫ તરૈવ.

૪૬ તરૈવ.

૪૭ તરૈવ.

૪૮ તરૈવ.

૪૯ તરૈવ.

૫૦ તરૈવ.

૫૧ ઉપરોક્ત નોંધ ૧૬.

પર ઇમિડ્.

નવો પુરાવો રજૂ કરવા માટેનો આદેશ. અપીલ અદાલતના કેસોમાં કાનૂની મુદ્દાઓની જટિલતાને ધ્યાનમાં લેતા, અમારું માનવું છે કે ફક્ત ચુકાદાઓના બદલે, ચુકાદાઓ ઉપરાંત વકીલોના દલીલોનું ચિત્રીકરણ કરવાની મંજૂરી આપવાથી જનસમજમાં સુધારો થવાની વધુ શક્યતા છે. તેથી અમે અપીલ અદાલત સમક્ષના કેસોમાંથી ચૂકાદાઓ અને કાનૂની દલીલોનું પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપવાનો પ્રસ્તાવ રાખીએ છીએ.”૫૩

અપીલ અદાલતની સુનાવણીઓના જીવંત પ્રસારણે યુનાઇટેડ કિંગડમમાં અન્ય અદાલતોમાં પણ પ્રસારણ માટેના દ્વાર ખોલ્યા. યુનાઇટેડ કિંગડમની સંસદે કાઇમ એન્ડ કોર્ટ્સ અધિનિયમ, ૨૦૧૩ અમલમાં મૂક્યો, જે, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, લોર્ડ ચાન્સેલર અને લોર્ડ ચીફ જસ્ટિસની મંજૂરીથી અદાલતી કાર્યવાહીનું ધ્વનિ-ચિત્રાંકન કરવાની સગવડ આપે છે. આ પ્રાથમિક વિધાનરૂપે લોર્ડ ચાન્સેલરને, લોર્ડ ચીફ જસ્ટિસ સાથે, “ગૌણ વિધાનમાં તે નિશ્ચિત પરિસ્થિતિઓ નિર્ધારિત કરવા માટે સશક્ત બનાવવા માટે અમલમાં મૂકવામાં આવ્યું હતું કે જેમાં અદાલતોમાં કેમેરા પરનો પ્રતિબંધ...લાગુ ન રહેશે.”૫૪

૨૦૧૬માં, ન્યાય મંત્રાલયે ઇંગ્લેન્ડ અને વેલ્શની આઠ ક્રાઉન અદાલતોની કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરીને પ્રયોગ કરવા માટે ત્રણ મહિનાનો પાયલટ કાર્યક્રમ શરૂ કર્યો હતો.૫૫ આ મર્યાદા માત્ર ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓના સજા

સંબંધિત અવલોકનો સુધી જ રાખવામાં આવી હતી અને તે દર્યાવલિ જનતા માટે ઉપલબ્ધ કરવામાં આવી નહોતી.૫૬ ક્રાઉન અદાલતની સુનાવણીઓના પ્રસારણનો પ્રશ્ન હાલમાં ન્યાય મંત્રાલય સમક્ષ વિચારાધીન છે, કારણ કે તેમાં સાક્ષીઓ અને પીડિતોના સંરક્ષણના વિશાળ મુદ્દાઓ સંકળાયેલા છે.૫૭

(૨) દક્ષિણ આફ્રિકા

દક્ષિણ આફ્રિકામાં, અદાલતખંડમાં કેમેરાની હાજરી તાજેતરનો વિકાસ છે અને તે તુલનાત્મક રીતે હજુ પ્રારંભિક અવસ્થામાં છે. ૨૦૧૭માં, સર્વોચ્ચ અપીલી અદાલતે (જે દક્ષિણ આફ્રિકામાં સર્વોચ્ચ અપીલી અદાલત છે) દક્ષિણ આફ્રિકાની તમામ અદાલતોમાં કાર્યવાહીનું પ્રસારણ મંજૂર કરતું એક દૃષ્ટાંત સ્થાપિત કર્યો હતો.૫૮ હવે, માધ્યમોને દક્ષિણ આફ્રિકાની તમામ અદાલતોની કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી છે. માધ્યમોને અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપતાં, પોન્ના જે.એ.એ એક રસપ્રદ નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે અદાલતો માટે ‘નવી વાસ્તવિકતાને સ્વીકારવાનો’ સમય આવી ગયો હતો:’

૫૩ તરૈવ.

૫૪ પૂર્વોક્ત.

૫૫ ઉપરોક્ત નોંધ ૪૨.

૫૬ પૂર્વોક્ત.

પણ ઘ ટેલિગ્રાફ, પાઈલટ પ્રોજેક્ટ્સ માટે કાઉન અદાલત દ્વારા સજા સંબંધી કાર્યવાહીનું રેકોર્ડિંગ કરવામાં આવી રહ્યું છે, જેનાથી ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓની ટિપ્પણીઓ ટેલિવિઝન પર લાવી શકાય, ૨૭ જુલાઈ ૨૦૧૬. ઉપલબ્ધ છે અહીં <https://www.telegraph.co.uk/n્યૂઝ/૨૦૧૬/૦૭/૨૭/કાઉન-કોર્ટ-સેન્ટેન્સિંગ-બીંગ-રેકોર્ડેડ-ફોર-પાઈલટ-પ્રોજેક્ટ-ધેટ-કુડ-બ્રિંગ-જજેસ-કોમેન્ટ્સ-ટુ-ટીવી/> ૫૮ ધ એનડીપીપી વિ. મીડિયા ૨૪ લિમિટેડ અને અન્ય તથા એચસી વાન બ્રેડા વિ. મીડિયા ૨૪ લિમિટેડ અને અન્ય (૪૨૫/૨૦૧૭) [૨૦૧૭] ઝાસ્કા ૯૭.

“આથી આ બાબત પર ભાર મૂકવો મહત્વપૂર્ણ છે કે ખુદા ન્યાયના સિદ્ધાંત અને તેના અંતર્નિહિત હેતુઓને અસરકારક અમલમાં મૂકવાનો અર્થ હવે માત્ર અદાલતખંડના દરવાજા ખુદા રાખવામાં સીમિત નથી. તેનો અર્થ એ થાય છે કે અદાલતી કાર્યવાહી, જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં, જનતાના કોઈપણ સભ્યને, જે આવી કાર્યવાહી વિશે સમયસર અને સચોટ રીતે અવગત થવા ઇચ્છે છે, અર્થપૂર્ણ રીતે સુલભ હોવી જોઈએ. અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ આ શક્ય બનાવે છે.” ૫૯

સાક્ષીઓને તેમની સાક્ષીનું પ્રસારણ કરવા અંગે વાંધો ઉઠાવવાની સ્વતંત્રતા આપવામાં આવે છે, જે અદાલતના અંતિમ વિવેકાધિકારને આધિન છે. પોત્રા જે.એ. (બેન્ચ તરફથી બોલતાં) એ ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે આ

વિવેકાધિકારનો અદાલતો દ્વારા દરેક કેસની પરિસ્થિતિ મુજબ, વ્યક્તિગત તપાસ કરીને, ઉપયોગ થવો જોઈએ.૬૦ જ્યાં ન્યાયાધીશ એવું નિષ્કર્ષે છે કે સાક્ષીના વાંધાઓ વાજબી છે, ત્યાં અદાલત નિયમિત ફોટોગ્રાફિક અથવા ટેલિવિઝન આવરણના વિકલ્પો પર વિચાર કરે છે.૬૧(૩) કેનેડા કેનેડાની સર્વોચ્ચ અદાલતને તકનીક સાથે પોતાને અનુકૂળ બનાવવામાં અને તેની કાર્યવાહીનું ઓડિયો-વિઝ્યુઅલ પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી આપવામાં અગ્રણી માનવામાં આવે છે.૬૨ ૧૯૯૩માં, કેનેડાની સર્વોચ્ચ અદાલતે એક સફળ પ્રાયોગિક યોજના હાથ ધરી હતી, જેમાં ઉચ્ચ પ્રોફાઇલ ધરાવતા ત્રણ કેસોની સુનાવણીઓનું જીવંત ટેલિવિઝન પ્રસારણ કરવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રસારણો નીચે મુજબના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતોથી શાસિત હતા:

“(એ) ચિત્રીકરણ કરવામાં આવનાર કેસની પસંદગી મુખ્ય ન્યાયાધીશ દ્વારા કરવામાં આવશે.

(બી) મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ અથવા અધ્યક્ષતા કરતા ન્યાયમૂર્તિ પક્ષકારોના અધિકારોનું રક્ષણ કરવા માટે; અદાલતની ગૌરવમર્યાદા જાળવવા માટે; કાર્યવાહીનું સુવ્યવસ્થિત સંચાલન સુનિશ્ચિત કરવા માટે; અથવા જરૂરી કે યોગ્ય ગણવામાં આવતાં અન્ય કોઈપણ કારણસર મીડિયા આવરણને મર્યાદિત કરી શકે છે અથવા સમાપ્ત કરી શકે છે. (સી) વાયરિંગ માટે, અથવા મીડિયા આવરણ પ્રદાન કરવા માટે જરૂરી કર્મચારીઓ માટે, કોઈ સીધો જાહેર ખર્ચ કરવામાં આવવાનો નથી.” ૬૩

કેનેડાની સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ થતી તમામ અપીલોનું જીવંત પ્રસારણ કરવા માટે કેનેડિયન પાર્લામેન્ટરી પ્રેસ ગેલેરીને મંજૂરી આપે છે.૬૪ કેનેડિયન પાર્લામેન્ટરી અફેર્સ ચેનલ (સીપીએસી) ને પણ અદાલતની અપીલ સુનાવણીઓનું દૂર્દર્શન પ્રસારણ કરવાની મંજૂરી છે, પરંતુ પછીની તારીખે.૬૫ પ્રસારણો ૫૯ એજ, પરિચ્છેદ ૪૬ પર.

૬૦ પૂર્વોક્ત ૪, પરિચ્છેદ ૭૨ ખાતે.

૬૧ તરૈવ, ફકરો ૭૩ પર.

૬૨ ક્યૂ હો યુમ, એકવીસમી સદીમાં અદાલતખંડમાં કેમેરા: શું યુ.એસ. સર્વોચ્ચ અદાલત વિદેશમાંથી શીખી રહી છે?, ૨૦૧૨ બીવાયયુ એલ. રેવ. ૧૯૮૯ (૨૦૧૨).

૬૩ પૂર્વોક્ત સંદર્ભ.

૬૪ કેનેડાની સર્વોચ્ચ અદાલત, અદાલત સુધી પહોંચ. અહીં ઉપલબ્ધ છે
ટ્રાંસ્ક્રિપ્ટ્સ://ccv.એસ્સીસી-સીએસ્સી.સી.એ/ મીડિયા/એક્સી-
ઇએનજી.એસ્પીએક્સ

૬૫ ડેનિયલ સ્ટેપ્નિયાક, ‘અદાલતોનું શ્રાવ્ય-દૃશ્ય આવરણ, તુલનાત્મક વિશ્લેષણ,’ કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટી પ્રેસ (૨૦૦૮).

તેવા માર્ગદર્શકોને આધીન, જે સુનિશ્ચિત કરે છે કે અદાલત ચિત્રણ પ્રક્રિયા ઉપર નિયંત્રણ જાળવી રાખે.૬૬ જો કે પ્રસારણ માટે કયા મામલાઓ પસંદ

કરવા તે સીપીએસી નક્કી કરે છે, તેમ છતાં સર્વોચ્ચ અદાલતને વિશિષ્ટ અપીલોનું ચિત્રણ પ્રતિબંધિત કરવાની વિવેકસત્તા છે.૬૭ સમાચાર કાર્યક્રમોમાં અંશરૂપે ઉપયોગ માટે, સીપીએસીને અન્ય ટેલિવિઝન નેટવર્ક્સ સાથે પ્રસારણ ફીડ વહેંચવાની મંજૂરી છે.૬૮

હાલમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતમાં ચાર કેમેરા સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા છે.૬૯ અપીલની સુનાવણીઓનું પ્રસારણ ૨૦૦૯ થી કરવામાં આવે છે અને તે અદાલતની વેબસાઈટ પર અભિલેખિત રાખવામાં આવે છે.૭૦ કેમેરા અદાલત દ્વારા સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા છે અને તેમનું સંચાલન અદાલતના કર્મચારીઓ દ્વારા કરવામાં આવે છે. વિશેષ કાર્યક્રમો સિવાય બાહ્ય કેમેરાઓને અનુમતિ આપવામાં આવતી નથી.૭૧ કાર્યવાહી ઉપરનું પ્રતિલિપિ અધિકાર અદાલત પાસે જ અનામત રાખવામાં આવે છે.૭૨ કોઈપણ કેસનું ચિત્રણ કરવામાં આવે તે પહેલાં, સર્વોચ્ચ અદાલત કાર્યવાહીનું ધ્વનિ-ચિત્રણ અને દૂરદર્શન પ્રસારણ કરવા માટે પક્ષકારોની સંમતિ આવશ્યક ગણે છે.૭૩ જે કોઈ પક્ષકાર પોતાના કેસને પ્રસારણમાંથી બહાર રાખવા ઇચ્છે છે, તેવા પક્ષકારે સુનાવણીની તારીખથી ઓછામાં ઓછા બે અઠવાડિયા અગાઉ તે બાબતની જાણ રજિસ્ટ્રારને કરવી આવશ્યક છે.૭૪

(૪) ઓસ્ટ્રેલિયા

ઓસ્ટ્રેલિયા ખુદી અદાલત પદ્ધતિનું અનુસરણ કરે છે, જેમાં તમામ ઓસ્ટ્રેલિયન અધિકારક્ષેત્રોમાં આવેલી અદાલતો અદાલતકક્ષોમાં ટેલિવિઝન

કેમેરાઓને પ્રવેશ આપે છે.૭૫ ૨૦૧૩થી, ઓસ્ટ્રેલિયાની વડી અદાલતની ઑડિયો-વિઝ્યુઅલ નોંધણીઓ જનતા માટે ઉપલબ્ધ કરવામાં આવી છે.૭૬ ફિલ્માંકન અને પ્રસારણની સમગ્ર પ્રક્રિયા અદાલતના કર્મચારીઓ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવે છે.૭૭ સુનાવણીઓના પ્રતિલિપિઓ મોટાભાગની સુનાવણીઓ પછી એક અથવા બે દિવસની અંદર ઉપલબ્ધ કરવામાં આવે છે.૭૮ વડી અદાલતે જણાવ્યું છે કે પ્રારંભમાં નોંધણીઓ થોડા કાર્યકારી દિવસો પછી ઉપલબ્ધ થશે, તેમ છતાં, અદાલત દિવસોની સંખ્યા ઘટાડવાનો પ્રયત્ન કરશે.૭૯ ૬૬ ઉપરોક્ત જ.

૬૭ ઉપરોક્ત નોંધ ૬૨.

૬૮ તરૈવ.

૬૯ તરૈવ.

૭૦ તરૈવ.

૭૧ એજનુ.

૭૨ પૂર્વોક્ત નોંધ ૬૫.

૭૩ તરૈવ.

૭૪ પૂર્વોક્ત.

૭૫ ઉપરોક્ત નોંધ ૬૫ જુઓ.

૭૬ ઓસ્ટ્રેલિયાની વડી અદાલત, પ્રેસ પ્રકાશન, ૦૧ ઓક્ટોબર ૨૦૧૩.

ઉપલબ્ધ અહીં:

એચટીટીપી://ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.એચકોર્ટ.ગવ.એયુ/એસેટ્સ/ન્યૂઝ/
એમઆર-ઓડિયો-વિઝ્યુઅલ-રેકોર્ડિંગ્સ-ઓક્ટ૧૩.પીડીએફ. ઓસ્ટ્રેલિયાની
વડી અદાલત, ફોટોગ્રાફી અને રેકોર્ડિંગ માર્ગદર્શિકા. અહીં ઉપલબ્ધ:

એચટીટીપી://ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.એચકોર્ટ.ગવ.ઓ/અબાઉટ/
ફોટોગ્રાફી-એન્ડ-રેકોર્ડિંગ

૭૮ તત્સ્થળે.

૭૯ પૂર્વોક્ત.

વડી અદાલત સિવાય, ઓસ્ટ્રેલિયાની મોટાભાગની અદાલતો
અદાલતકક્ષમાં ટેલિવિઝન કેમેરાઓને પ્રવેશ આપવા અંગે કોઈ સસંગત નીતિ
જાળવી રાખતી નથી.૮૦ ચિત્રણને તદર્થ ધોરણે અનુમતિ આપવામાં આવે છે
અને સામાન્ય રીતે તે ફાઈલ તથા ઓવરલે દશ્યોના રેકોર્ડિંગ અથવા ઔપચારિક
બેઠકઓ સુધી મર્યાદિત રહે છે.૮૧

(૫) ન્યૂઝીલેન્ડ

ન્યૂઝીલેન્ડ અદાલતોમાં મીડિયા માટે વ્યાપક પ્રવેશની મંજૂરી આપે છે અને
સામાન્ય કાનૂન ધરાવતા દેશોમાં જીવંત પ્રસારણ અંગેની સૌથી પ્રગતિશીલ
નીતિઓમાંની એક તેની પાસે છે.૮૨ પરંપરાગત રીતે, મીડિયાના સભ્યોને

કોઈપણ ઇલેક્ટ્રોનિક ઉપકરણનો ઉપયોગ કર્યા વિના અદાલતી કાર્યવાહી અંગે માત્ર હાથથી લખેલી નોંધો લેવા જ અનુમતિ આપવામાં આવતી હતી. ૮૩ ૧૯૯૬ થી ૧૯૯૮ દરમિયાન, ન્યૂ ઝીલેન્ડે ત્રણ વર્ષનો એક પ્રાયોગિક પ્રકલ્પ અમલમાં મૂક્યો હતો, જેમાં વીસથી વધુ પ્રકરણો આવરી લેવામાં આવ્યા હતા. ૮૪ ન્યૂ ઝીલેન્ડની તમામ અદાલતો આ પ્રાયોગિક યોજનાના વિસ્તારમાં આવતી હતી, જોકે તે બે મુખ્ય નિયમોની શરતાધીન હતી:

“૧. પ્રસારિત કરવામાં આવતું વિસ્તૃત માધ્યમ આવરણમાંથી પ્રાપ્ત સામગ્રી એવી રીતે રજૂ કરવી કે જેના દ્વારા કાર્યવાહી તથા તેમાં સંકળાયેલા પક્ષકારોનું ચતુર્થ, નિષ્પક્ષ અને સંતુલિત આવરણ પ્રદાન થાય. આવા કોઈપણ પ્રસારણમાં સંપાદકીય ટિપ્પણી વિના હોવું જોઈએ અને દરેક સમાચાર મુદ્દા દીઠ તેની અવધિ ઓછામાં ઓછી બે મિનિટની હોવી જોઈએ.

૨. વિસ્તૃત માધ્યમ આવરણમાંથી પ્રાપ્ત સામગ્રીનો ઉપયોગ, સામાન્ય સમાચાર કાર્યક્રમો અથવા લેખો માટે સિવાય, કરવામાં આવશે નહીં, જો સુધી તે ઉપયોગ માટે નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશ દ્વારા પૂર્વ મંજૂરી આપવામાં આવી ન હોય અથવા, જ્યાં તે ન્યાયાધીશ ઉપલબ્ધ ન હોય, સંબંધિત અદાલતના અન્ય ન્યાયાધીશ દ્વારા તેવી પૂર્વ મંજૂરી આપવામાં આવી ન હોય.” ૮૫

ન્યૂ ઝીલેન્ડ અદાલતની મંજૂરીથી મીડિયા ગૃહોને અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની પરવાનગી આપે છે. ૮૬ આ પ્રસારણ માર્ગદર્શિકાના એક સમૂહ

દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે, જે ખુદા ન્યાયના સિદ્ધાંત અને ૮૦ સુપ્રા નોંધ ૬૫ ના પાનાં ૨૧૦-૨૧૧ પર દર્શાવાયેલ જરૂરીયાત વચ્ચે સંતુલન જાળવે છે.

૮૧ તરૈવ.

૮૨ ઉપરોક્ત નોંધ ૬૫ જુઓ.

૮૩ ન્યૂ ઝીલેન્ડ, અદાલતની અંદરની મીડિયા કવરેજ અંગે મુખ્ય ન્યાયાધીશને અહેવાલ (૨૦૧૫), પેરા ૭ પર. ઉપલબ્ધ છે ખાતે

હટ્પ્સ://ccp.કોર્સઓફઝેડ્.ગોવ્.ઝેડ્/ઇન-કોર્ટ-મીડિયા-રિવ્યૂ/

ઇન-કોર્ટ-મીડિયા-રિવ્યૂ/

રિપોર્ટોચીફ્જસ્ટિસઓનઇનકોર્ટમીડિયાકવરેજએફ્ડ_૭_૧૫_૨૦૧૫૦૭૨૦.

પીડીએફ

૮૪ પૂર્વોક્ત, પેરા ૧૫ ખાતે.

૮૫ તરૈવ, પરિચ્છેદ ૧૪ ખાતે.

૮૬ ન્યૂ ઝીલેન્ડ, ઇન-અદાલત મીડિયા કવરેજ માર્ગદર્શિકા (૨૦૧૬). અહીં

ઉપલબ્ધ

છે:

હટ્પ્સ://

ccp.અદાલત્સઓફઝેનઝેડ.ગોવ્.ઝેનઝી/ગોઇંગ-ટુ-અદાલત/મીડિયા/૩

લ્સ-એન્ડ-રિસોર્સિસ/

ઇનઅદાલતમીડિયાકવરેજગાઇડલાઇન્સ૨૦૧૬ટી.પીડીએફ

નિષ્પક્ષ

વિચારણું. તેઓ મીડિયા પર, સંદર્ભની બહાર કંઈપણ પ્રકાશિત કર્યા વિના,

“સુનાવણીનો ચોક્કસ, નિષ્પક્ષ અને સંતુલિત અહેવાલ” પ્રદાન કરવાની જવાબદારી મૂકે છે.૮૭ તેઓ ધ્વનિ અને દૃશ્ય રેકોર્ડિંગના પ્રસારણમાં દસ મિનિટના વિલંબની પણ જોગવાઈ કરે છે.૮૮ માર્ગદર્શિકાઓ હેઠળ, અદાલતી કાર્યવાહીનું ચિત્રીકરણ અને પ્રસારણ કરવા ઈચ્છતા કોઈપણ મીડિયા સંસ્થાને દરેક પ્રકરણ માટે અદાલત પાસેથી પૂર્વ લેખિત પરવાનગી મેળવવી આવશ્યક છે.૮૯ પરવાનગી આપવાની અદાલતની વિવેકસત્તા નીચેના વિચારાધારો દ્વારા માર્ગદર્શિત થાય છે:

“એ. ન્યાયસંગત વિચારણાની આવશ્યકતા;

બિ. ખુલા ન્યાયની ઈચ્છનીયતા;

ગ. તે સિદ્ધાંત કે જનતા ની આંખ અને કાન તરીકે નીચલી અદાલતોની કાર્યવાહીની અહેવાલગિરીમાં માધ્યમોની મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા હોય છે;

ડિ. ગુનાઓના પીડિતો પ્રત્યે અદાલતની જવાબદારીઓ; અને

ઈ. પક્ષકારો, પીડિતો અને સાક્ષીઓના હિતો તથા વાજબી ચિંતાઓ અને ધારણાઓ.”૯૦

સર્વોચ્ચ અદાલત પોતાના સમક્ષની કાર્યવાહીનો રેકોર્ડિંગ બહુભાગના કેસોમાં કરવાની પરવાનગી આપે છે, જો સુધી પક્ષકારો દ્વારા વિશેષ રીતે તેનો વાંધો ઉઠાવવામાં ન આવ્યો હોય. ૯૧ સર્વોચ્ચ અદાલતની મીડિયા માર્ગદર્શિકાઓ, જે તેની સ્થાપના સમયે ૨૦૦૪ માં પ્રકાશિત કરવામાં આવી

હતી, તે દર્શાવે છે કે શ્રાવ્ય-દૃશ્ય આવરણને અપવાદ તરીકે નહીં પરંતુ સામાન્ય નિયમ તરીકે ગણવું જોઈએ:

“ફરો (પ)ને આધિન રહીને, સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહીનું ટેલિવિઝન પ્રસારણ કરવા અથવા અન્ય રીતે તેનું ધ્વનિ-ચિત્રમુદ્રણ કરવા અંગેની બધી અરજીઓ મંજૂર થયેલી ગણાશે, જો સુધી કોઈ પક્ષ અરજાની જાણ રજિસ્ટ્રાર દ્વારા કરવામાં આવ્યા પછી ૩ દિવસની અંદર તે અંગે પોતાને વાંધો હોવાનું દર્શાવે નહીં.”૯૨

(૬) યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ

યુએસ સર્વોચ્ચ અદાલત તેની કાર્યવાહીનું વિડિયો રેકોર્ડિંગ અથવા ફોટોગ્રાફી કરવાની પરવાનગી આપતી નથી. તે મૌખિક ૮૭ તદેવના ઑડિયો પ્રતિલેખો જાહેર કરે છે.

૮૮ પૂર્વોક્ત, પરિચ્છેદ ૨.૧ ખાતે.

૮૯ ઇબિડ, પરિચ્છેદ ૫.૫ પર.

૯૦ પૂર્વોક્ત, પરિચ્છેદ ૨.૩ પર.

૯૧ ઉપરોક્ત નોંધ ૬૫, પાનું ૩૪૭ પર.

૯૨ ન્યૂ ઝીલેન્ડ મિનિસ્ટ્રી ઓફ જસ્ટિસ, સર્વોચ્ચ અદાલત મીડિયા માર્ગદર્શિકા (૨૦૦૪). અહીં ઉપલબ્ધ છે:

હટ્પ્સ://ccv.જસ્ટિસ.ગવ્.એનઝેડ/અબાઉટ/ન્યૂઝ-એન્ડ-

તે જ દિવસે દલીલો. દરેક અઠવાડિયાની મૌખિક દલીલોના ધ્વનિ-અભિલેખો અઠવાડિયાના અંતે અદાલતની વેબસાઈટ ૯૩ પર પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે. દરેક ફેડરલ અપીલ અદાલતને, અદાલત દ્વારા ઘડવામાં આવેલી માર્ગદર્શિકાઓના આધીન રહી, પોતાની કાર્યવાહી અંગે ધ્વનિ અથવા દૃશ્ય-ધ્વનિ અભિલેખો ઉપલબ્ધ કરાવવા અંગે વિવેકાધિકાર છે. વર્ષ ૨૦૧૪થી, યુએસ કોર્ટ ઓફ અપીલ્સ ફોર ધ નાઈન્ટ્થ સર્કિટ, માર્ગદર્શિકાઓ દ્વારા કાયદાથી પ્રતિબંધિત બાબતોને બાદ કરતાં, પોતાની સમક્ષના તમામ કેસોના વિડિયો પ્રસારણને મંજૂરી આપી છે. ૯૪ કાર્યવાહીનું અભિલેખન કરવા માટે મીડિયા દ્વારા અદાલતની પૂર્વ મંજૂરી લેવી જરૂરી છે. ૯૫ પક્ષકારોના અધિકારોનું રક્ષણ કરવા અથવા કાર્યવાહીનું સંચાલન સુગમ બનાવવા હેતુસર, જરૂર પડે ત્યારે મીડિયા આવરણ પર મર્યાદા મૂકવા અથવા તેને સમાપ્ત કરવા, અથવા કેમેરા આવરણના કર્મચારીઓને દૂર કરવાની દિશા આપવાનો પૂર્ણ વિવેકાધિકાર અધ્યક્ષતા કરતા ન્યાયાધીશને આપવામાં આવેલ છે. ૯૬ ફેડરલ ન્યાયતંત્રના વિડિયો અને ધ્વનિ અભિલેખો યુટ્યુબ પર હોસ્ટ કરવામાં આવે છે અને અદાલતની સત્તાવાર વેબસાઈટ પર પણ ઉપલબ્ધ છે. ૯૭ દરેક રાજ્યની જિલ્લાકક્ષાની અને નીચલી અદાલતો, માર્ગદર્શિકાઓ અને નિયમોના આધીન રહી, પોતાની કાર્યવાહીનું

કોઈક સ્વરૂપે ધ્વનિ અથવા દૃશ્ય-ધ્વનિ પ્રસારણ તથા અભિલેખન કરવાની મંજૂરી આપે છે. ૯૮

(૭) બ્રાઝિલ

૨૦૦૨માં, બ્રાઝિલના રાષ્ટ્રપતિએ ન્યાયતંત્ર અને સર્વોચ્ચ અદાલતને સમર્પિત જાહેર ટેલિવિઝન ચેનલની સ્થાપના શક્ય બનાવતો એક કાયદો મંજૂર કર્યો. ૯૯ સર્વોચ્ચ અદાલત (સુપ્રેમો ટ્રિબ્યુનલ ફેડરલ) ની અદાલતી બેઠકોનું ઓનલાઈન પ્રસારણ ૧૦૦ ‘ટીવી જસ્ટિસ’ ૧૦૧ અથવા ‘રેડિયો જસ્ટિસ’ ૧૦૨ પર થાય છે અને તેનું સંચાલન સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવે છે. ટેલિવિઝન અને રેડિયો પર પ્રસારિત થવા ઉપરાંત, કાર્યવાહીનું ઓનલાઈન સ્ટ્રીમિંગ પણ કરી શકાય છે, કારણ કે અદાલત ટ્વિટર ખાતું ૧૦૩ અને યુટ્યુબ ચેનલ ૧૦૪ જાળવે છે. ૯૩ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની સર્વોચ્ચ અદાલતની સત્તાવાર વેબસાઈટ. ઉપલબ્ધ છે:

એચટીટીપીએસ://ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.સર્વોચ્ચઅદાલત.જીઓવી/

ઓરલ_આર્ગ્યુમેન્ટ્સ/આર્ગ્યુમેન્ટ_ઓડિયો/૨૦૧૭

૯૪ નવમા પરિસરની યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અપીલ અદાલત, અદાલતખંડમાં પ્રસારણ, રેકોર્ડિંગ અને સ્થિર ફોટોગ્રાફી માટેના માર્ગદર્શક નિયમો. ઉપલબ્ધ અહીં: એચ ટી ટી પી એસ : / સીડીએન. સીએલ. યુએસકોર્ટ્સ. જીઓવી / ડેટાસ્ટોર / અપલોડ્સ / ન્યૂઝ_મીડિયા / કેમેરા. ગાઈડલાઈન્સ. પીડીએફ ૯૫ પૂર્વોક્ત.

૯૬ પૂર્વોક્ત.

૯૭ યુએસ અદાલતોનો સત્તાવાર યુટ્યુબ હેન્ડલ. અહીં ઉપલબ્ધ છે:

હટ્પ્સ://૯૯૫.યૂટ્યુબ.કોમ/યુઝર/યુએસકોર્ટ્સ

૯૮ જેમ કે ચેન્ડલર વિ. ફ્લોરિડા, ૪૪૯ યુ.એસ. ૫૬૦ (૧૯૮૧) માં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે.

૯૯ જસ્ટિસ ટીવીને મળો. સત્તાવાર વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ:

હટીટીપી://ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.ટીવીજસ્ટિકા.જસ.બી.આર/ઇન્ડેક્સ/
કોન્ટેન્ટ

૧૦૦ ઉપરોક્ત નોંધ કર.

૧૦૧ ટીવી જસ્ટિકા. સત્તાવાર વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે:

હટ્પ્સ://૯૯૫.ટીવીજસ્ટિકા.જસ.બી.આર/

૧૦૨ રેડિયો જસ્ટિકા. સત્તાવાર વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે:

ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.રેડિયોજસ્ટિકા.જસ.બી.આર/

૧૦૩ બ્રાઝિલની સર્વોચ્ચ અદાલતનું સત્તાવાર ટ્વિટર હેન્ડલ. અહીં ઉપલબ્ધ છે:

હટ્પ્સ:// ટ્વિટર.કોમ/એસ્ટીએફ_ઓફિશિયલ

૧૦૪ બ્રાઝિલની સર્વોચ્ચ અદાલતનું સત્તાવાર યુટ્યુબ હેન્ડલ. અહીં ઉપલબ્ધ

છે: હટ્પ્સ:// ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.યૂટ્યુબ.કોમ/યુઝર/એસ્ટીએફ

બ્રાઝિલની સર્વોચ્ચ અદાલતની વિશિષ્ટ વિશેષતા એ છે કે જ્યાં

ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ વિચારવિમર્શ કરે છે તેવી પરિષદોમાં કેમેરા લઈ જવાની પરવાનગી આપવામાં આવે છે.૧૦૫

(૮) આંતરરાષ્ટ્રીય અદાલતો

આંતરરાષ્ટ્રીય અદાલતોએ પણ તેમની અદાલતી કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની કલ્પનાને સ્વીકારી છે. આંતરરાષ્ટ્રીય ફોજદારી અદાલત (આઈ.સી.સી.) તેની કેસોની ટેલિવિઝન દ્વારા પ્રસારિત કરવાની પરવાનગી આપે છે, જોકે તે ત્રીસ મિનિટના વિલંબ સાથે હોય છે.૧૦૬ આઈ.સી.સી.નો યુટ્યુબ ચેનલ છે જ્યાં તે વિવિધ ભાષાઓમાં કેસની કાર્યવાહી, પત્રકાર પરિષદો અને માહિતીપ્રદ વિડિયોનું પ્રસારણ કરે છે.૧૦૭ યુરોપિયન અદાલત ઓન હ્યુમન રાઈટ્સ (ઈ.સી.એચ.આર.) માં, તમામ સુનાવણીઓને જાહેર કરવાની પરવાનગી છે, જો સુધી અદાલત દ્વારા વિશેષરૂપે મનાઈ ન કરવામાં આવે.૧૦૮ પ્રસારણ તે જ દિવસે અદાલતની વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ થાય છે. સવારના સત્રોનું પ્રસારણ બપોર સુધીમાં મૂકવામાં આવે છે અને બપોર પછીના સત્રોનું સાંજ સુધીમાં. ઈ.સી.એચ.આર. કહે છે કે તમામ સુનાવણીઓનું ચિત્રણ કરવામાં આવે છે અને અદાલતની વેબસાઈટ પરથી તે જ દિવસે, સ્થાનિક સમય મુજબ ૧૪:૩૦ બાદથી, તેનું પ્રસારણ કરવામાં આવે છે.૧૦૯ ૨૦. ઉપર ચર્ચાયેલ અધિકારક્ષેત્રોમાં અનુસરાતી પદ્ધતિઓનું પરીક્ષણ કરતાં એવું જણાય છે કે અદાલતકક્ષાની કાર્યવાહીના પ્રસારણનો પ્રારંભ અનેક દેશોમાં ન્યાયિક નિર્ણયો દ્વારા થયો હતો. વધુમાં, મોટાભાગના

અધિકારક્ષેત્રો કેટલીક સામાન્ય પદ્ધતિઓનું અનુસરણ કરે છે જેમ કે (૧) જીવંત પ્રસારણમાં ન્યૂનતમ વિલંબ; (૨) પ્રતિલિપિ અધિકાર અદાલત પાસે જ રાખવો; (૩) તમામ કેસોમાં પ્રસારણ શરૂ કરતા પહેલાં પ્રાયોગિક યોજના અમલમાં મૂકવી;

(૪) એવા કેટલીક શ્રેણીના કેસોને બાકાત રાખવા, જેમાં ન્યાયના હિતો એવી માંગ કરે છે કે સુનાવણીઓનું વેબકાસ્ટ અથવા પ્રસારણ ન થવું જોઈએ; અને (૫) જીવંત પ્રસારણનું નિયમન કરવા માટે અધ્યક્ષતા કરતા ન્યાયાધીશને સત્તા પ્રદાન કરવી. દરેક અધિકારક્ષેત્રમાં કેટલીક મર્યાદાઓનો સમૂહ હોય છે, જેઓના આધીન પ્રસારણ રહે છે. જ્યારે પ્રસારણ ન્યાયના વહીવટમાં અવરોધ ઊભો કરે છે, ત્યારે સામાન્ય રીતે પ્રસારણને મંજૂરી આપવામાં આવતી નથી.

૨૧. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ સ્પષ્ટપણે જાહેર હિતમાં છે. ખુદ્દા ન્યાય અને ખુદ્દા અદાલતોના સિદ્ધાંતના વિસ્તરણરૂપે જીવંત પ્રસારણના મહત્વને ફરીથી ભારપૂર્વક રેખાંકિત કરવું આવશ્યક છે. જોકે, જીવંત પ્રસારણની પ્રક્રિયા કાળજીપૂર્વક રચાયેલ ૧૦૫ ઉપરોક્ત ટિપ્પણી ૬૨ ને આધીન હોવી જોઈએ.

૧૦૬ ઇન્ટરનેશનલ ક્રિમિનલ કોર્ટની સત્તાવાર વેબસાઇટ. અહીં ઉપલબ્ધ છે:

હર્ટ્સ://ccp.ઈચ્- રિપ.ઈન્ટ/

૧૦૭ ઇન્ટરનેશનલ ક્રિમિનલ અદાલતનો સત્તાવાર યુટ્યૂબ ચેનલ. અહીં

ઉપલબ્ધ છે:

એચટિટિપીએસ://ડબલ્યુડબલ્યુડબલ્યુ.યૂઝ્યુઅ.કોમ/યુઝર/

ઈન્ટલકિમિનલકોર્ટ/વિડિયોઝ

૧૦૮ નિયમ ૬૩, અદાલતના નિયમો, ઈ.સી.એચ.આર., ૦૧ ઓગસ્ટ

૨૦૧૮. ઉપલબ્ધ અહીં:

હટ્પ્સ://૯૯૫.ઈચ્છ.ચોઈ.ઈન્ટ/ડોક્યુમેન્ટ્સ/

૩૯૯ કોર્ટ ઈએનજી.પ્ડફ

૧૦૯ ઈસીએચઆર, સુનાવણીઓનું વેબકાસ્ટ. અહીં ઉપલબ્ધ છે:

હટ્પ્સ://૯૯૫.ઈસીએચઆર.કો.ઈન્ટ/પેજિસ/ હોમ.એએસપીએક્સ?

પી=હિયરિંગ્સ&સી=

માર્ગદર્શિકાઓ. પ્રારંભમાં, મુખ્ય ન્યાયાધીશની અદાલતમાં માત્ર રાષ્ટ્રીય અને સાંવિધાનિક મહત્વના મામલાઓનું જીવંત પ્રસારણ કરીને, આશરે ત્રણ મહિના માટે એક પ્રાયોગિક યોજના હાથ ધરવામાં આવી શકે. ક્રમશઃ, જ્યારે અને જેમ માળખાગત સુવિધાઓ તૈયાર થાય, ત્યારે આ અદાલત જીવંત પ્રસારણનો વ્યાપ વધારીને તમામ મામલાઓને આવરી લઈ શકે છે (અપવાદરૂપે તે મામલાઓ સિવાય, જે બહાર રાખવામાં આવ્યા છે).

૨૨. કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવાની આવશ્યકતા જિલ્લાની ન્યાયતંત્રની અદાલતો તથા વડી અદાલતોની કાર્યવાહી માટે સમાન રીતે અને કેટલાક પરિપ્રેક્ષ્યોમાં વધુ જ પ્રબળ રીતે લાગુ પડે છે. આપણા દેશમાં વાદવિવાદની રચના પિરામિડ જેવી છે. જિલ્લાની ન્યાયતંત્રની અંદરની અદાલતો

તે પિરામિડનો વિશાળ આધાર દર્શાવે છે, જ્યાં નાગરિકોનો સૌથી વધુ સીધો સંપર્ક થાય છે. અન્યાયના નિવારણ માટે પ્રથમ ઉપાયરૂપ પ્રવેશબિંદુ તરીકે નાગરિકો જિલ્લાની ન્યાયતંત્રમાં આવતી અદાલતોનો આશ્રય લે છે. પિરામિડના શિખરે આ અદાલતનો અધિકારક્ષેત્ર આવેલો છે. સંખ્યાત્મક દૃષ્ટિએ, સૌથી વધુ વાદવિવાદ જિલ્લાની ન્યાયતંત્રમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને ત્યારબાદ વડી અદાલતોમાં થાય છે. નાગરિકોને ભોગવવા પડતા અન્યાયોના નિવારણમાં જિલ્લાની ન્યાયતંત્રની સંકળાયેલતા એ જરૂરી બનાવે છે કે દરેક નાગરિકને તે અદાલતો સમક્ષ ચાલતી કાર્યવાહી વિશે સંપૂર્ણ પહોંચ અને જાણકારી હોવી જોઈએ. તે જ રીતે, આ ચુકાદામાં પ્રતિપાદિત ખુદી અદાલતના સિદ્ધાંત અનુસાર વડી અદાલતો સમક્ષની કાર્યવાહીનું પણ જીવંત પ્રસારણ થવું જોઈએ.

૨૩. કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ ન્યાયિક કાર્યવાહી વિશેના જ્ઞાનના પ્રસાર માટે અને વાદીને ન્યાય સુધી પૂર્ણ પહોંચ પ્રદાન કરવા માટે અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે. વાદી પ્રથમહસ્તે કાર્યવાહીનો પ્રવાહ જોઈ, સાંભળી અને સમજી શકે તે વિના ન્યાય સુધીની પહોંચ ક્યારેય સંપૂર્ણ બની શકે નહીં. આ ઉપરાંત, જીવંત પ્રસારણ પ્રતિસાદી ન્યાયતંત્રનો એક મહત્વપૂર્ણ પાસો છે, જે ન્યાય માંગનારાઓની ચિંતાઓ પ્રત્યે પોતાની જવાબદારી સ્વીકારે છે અને તેનું માન્યકરણ કરે છે. જીવંત પ્રસારણ બાર સહિત ન્યાયપ્રક્રિયામાંના અન્ય હિતધારકોની જવાબદારી સ્થાપિત કરવાનું એક મહત્વપૂર્ણ સાધન છે. વધુમાં, સૌથી મોટા વાદી તરીકે સરકાર પર ન્યાયિક પ્રક્રિયાની કાર્યક્ષમતાની જવાબદારી

વહન કરવાનો ભાર આવે છે. તેથી, જીવંત પ્રસારણ દ્વારા અદાલતી કાર્યવાહી વિશેના જ્ઞાન અને માહિતીનો સંપૂર્ણ પ્રસાર ન્યાયના યોગ્ય વહીવટમાં હિતધારકો તેમજ સમાજના વિવિધ હિતોને સાધે છે.

૨૪. ભૌતિક અદાલતખંડની પરિચિત પરિસ્થિતિમાં રહેલા વકીલો અને ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓ માટે, જીવંત-પ્રસારણ માટે દષ્ટિકોણમાં ફેરફારો આવશ્યક બનશે. તેમાં મૌખિક દલીલો દરમિયાન શિસ્ત અને અનુક્રમ જાળવવાનો સમાવેશ થાય છે. પોતાની અદાલતોના પ્રભારી ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓએ કેસ વ્યવસ્થાપન પર ધ્યાન આપવું પડશે. પરંતુ આ માંગણીઓ આપણા સમયના પડકારોની આવશ્યક અનુસંગિકતાઓ છે. આપણે આપણા યુગની જટિલતાઓને અનુરૂપ થવામાં ધીમા રહ્યા હોઈએ તો પણ, ન્યાયતંત્ર માટે પ્રૌદ્યોગિકી સાથે સમકક્ષ ગતિએ આગળ વધવું છતાં આવશ્યક છે. પ્રૌદ્યોગિકીને અપનાવીને, અમે ન્યાયપ્રક્રિયામાં વધુ ઊંચા સ્તરનો વિશ્વાસ જ પ્રોત્સાહિત કરીશું. તેથી, વડી અદાલતોના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિઓએ ઉપલબ્ધ સંસાધનો અને તકનિકી સહાયને અનુરૂપ તબક્કાવાર રીતે વડી અદાલતો તેમજ જિલ્લાકક્ષાના ન્યાયતંત્રમાં જીવંત-પ્રસારણ અપનાવવાની બાબત વિચારવા પ્રશંસાપાત્ર ગણવામાં આવવા જોઈએ. તે માટે યોગ્ય નિયમો ઘડીને તેની કાર્યપદ્ધતિ નક્કી કરવાની રહેશે, જે વડી અદાલતોને કરવાનું રહેશે.

૨૫. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવા માટેની વ્યાપક માર્ગદર્શિકાઓ શ્રી કે. કે. વેણુગોપાલ, ભારતના વિદ્વાન એટર્ની જનરલ, સુશ્રી

ઈન્દિરા જયસિંગ, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ, શ્રી વિરાગ ગુપ્તા, વિદ્વાન વકીલ અને શ્રી મેથ્યુઝ જે. નેડુમપરા, વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી છે. નીચેની આદર્શ માર્ગદર્શિકાઓ ઘડતી વખતે તેમનો યથાવત્ વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. આ આદર્શ માર્ગદર્શિકાઓ નીચે જણાવાયેલા વ્યાપક સિદ્ધાંતો પર આધારિત છે:

અ. સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૪૫ (૧) આ મુજબ જોગવાઈ કરે છે:

સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કોઈપણ કાયદાની જોગવાઈઓને આધિન રહીને, સર્વોચ્ચ અદાલત સમયાંતરે, રાષ્ટ્રપતિની મંજૂરીથી, અદાલતની પ્રથા અને પ્રક્રિયાનું સામાન્ય રીતે નિયમન કરવા માટે નિયમો બનાવી શકે છે...

આ અદાલતની કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવા માટેની પદ્ધતિઓ નક્કી કરવાનો પ્રશ્ન અનુચ્છેદ ૧૪૫(૧)ના અનુસરણમાં બનાવવાના નિયમો હેઠળ યોગ્ય રીતે નિવારવામાં આવી શકે છે. સામાન્ય રીતે અદાલતની પ્રથા અને પ્રક્રિયાનું નિયમન કરવાનું કાર્ય જીવંત પ્રસારણ માટેના નિયમોની રચના સુધી વિસ્તરે છે.

ખ. તમામ કેસોનું જીવંત પ્રસારણ કરી શકાય નહીં. વૈવાહિક વિવાદો અથવા જાતીય હિંસા સંબંધિત કેસો જેવા કેટલાક સંવેદનશીલ કેસોને જીવંત પ્રસારણની પ્રક્રિયામાંથી બાકાત રાખવા જોઈએ;

ક. સંવેદનશીલ માહિતી અથવા એવી કોઈપણ વિનિમયની તપાસણી માટે, જેને પ્રસારિત કરવી ન જોઈએ, સમય મળે તે માટે સજીવ-પ્રસારણ ન્યૂનતમ વિલંબ સાથે કરવામાં આવશે;

ડી. ન્યાયના વહીવટ માટે જ્યાં તેવી આવશ્યકતા હોય તેવા વિશિષ્ટ કેસમાં જીવંત પ્રસારણને સ્થગિત કરવા અથવા પ્રતિબંધિત કરવા બાબતે નિયમન કરવાની અંતિમ સત્તા દરેક અદાલતના અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશ પાસે હોવી જોઈએ;

ઈ. જીવંત પ્રસારણ માત્ર ભારતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિના નિર્દેશો હેઠળ અધિકૃત કરવામાં આવેલ વ્યક્તિઓ અથવા કોઈ એજન્સી દ્વારા, અથવા નિયમોમાં જેનું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હોય તે મુજબ જ કરવામાં આવશે. રાષ્ટ્રીય માહિતી વિજ્ઞાન કેન્દ્ર અને ઇલેક્ટ્રોનિક્સ તથા માહિતી પ્રૌદ્યોગિકી મંત્રાલયની સહાયથી, આ અદાલત પોતાની વેબસાઈટ પર પ્રસારણ અને પ્રસારિત સામગ્રીનું ચક્રમાનીકરણ કરશે;એફ. આ અદાલતમાં નોંધાયેલ અને પ્રસારિત કરાયેલ તમામ સામગ્રી પરનું પ્રતિસ્વામિત્વ માત્ર આ અદાલત પાસે જ રહેશે; અને જી. રેકૉર્ડિંગ્સ અને પ્રસારણનો કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા વ્યાવસાયિક હેતુઓ માટે ઉપયોગ કરવામાં આવી શકશે નહીં.

હ. તમામ જીવંત પ્રસારણના અભિલેખો જાળવી રાખવામાં આવશે, જે અદાલતની વેબ-સાઈટ પર સંચિત રાખવામાં આવશે.

૨૬. આ નમૂનાત્મક માર્ગદર્શિકાઓ સૂચનાત્મક સ્વરૂપની છે અને કેસોની જીવંત પ્રસારણ માટેની તમામ પ્રક્રિયાત્મક પદ્ધતિઓ નક્કી કરવા હેતુસર, જેમાં (૧) તે તબક્કાઓ કે જેમાં જીવંત પ્રસારણ શરૂ કરવામાં આવશે; (૨) તે કેસોના પ્રકારો જેમના માટે કેસોની જીવંત પ્રસારણ ઉપલબ્ધ કરાશે; (૩) યોગ્ય પ્રૌદ્યોગિકીના ઉપયોગને અધિકૃત કરવું; (૪) તે એજન્સીઓ જેઓ મારફતે જીવંત પ્રસારણ અમલમાં મૂકવામાં આવશે; (૫) અમલીકરણ માટેના અન્ય પાસાઓ; અને (૬) પ્રસારિત દૃશ્યસંકેતના ઉપયોગ માટે ધોરણો નિર્ધારિત કરવું, તેનો સમાવેશ થાય છે, તે બાબતે અનુચ્છેદ ૧૪૫(૧) હેઠળ નિયમો ઘડવા અંગે અદાલતના અધિકારને કોઈ રીતે ઘટાડશે નહીં.

ઈ ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની કાર્યવાહી અને અન્ય ન્યાયિક ઘટનાઓના પ્રસારણ માટેની આદર્શ માર્ગદર્શિકાઓ

એ. જીવંત પ્રસારણ કરવામાં આવનાર મુદ્દાઓના પ્રકાર

૧. સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ કેસોની સુનાવણી સંબંધિત કાર્યવાહીનું નીચે દર્શાવેલ મુજબ જીવંત પ્રસારણ કરવામાં આવશે:

અ) નીચે દર્શાવેલ શ્રેણીઓ હેઠળ આવતાં કેસોને લાઈવ-સ્ટ્રીમિંગમાંથી એક વર્ગ તરીકે બાકાત રાખવામાં આવશે:

(૧) વૈવાહિક બાબતો, જેમાં હસ્તાંતરણ અરજીઓનો સમાવેશ થાય છે;

(૨) જાતીય હુમલા જેવા સંવેદનશીલ મુદ્દાઓ સાથે સંકળાયેલા કેસો;
અને

(૩) એવા મામલાઓ જેમાં બાળકો અને કિશોરો સંકળાયેલા હોય, જેમ
કે પોક્સો કેસો.

બિ) ઉપરોક્ત શ્રેણીઓમાં આવતા કેસોના પ્રવાહન પર સામાન્ય પ્રતિબંધ
સિવાય, દરેક અદાલતકક્ષાના અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશને એવા
ચોક્કસ કેસોમાં જીવંત પ્રસારણની મંજૂરી ન આપવાનો વિવેકાધિકાર
રહેશે, જ્યાં તેમના મતાનુસાર જાહેર પ્રસિદ્ધિ ન્યાયહિતને હાનિ
પહોંચાડે. આ બાબત અંગે અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશ પૂર્વથી જ સૂચના
આપી શકે છે અથવા કોઈ મામલો સાંભળવામાં આવતો હોય ત્યારે
જરૂરી મુજબ જીવંત પ્રસારણ સ્થગિત કરી શકાય; અને

ક) જ્યાં કોઈ વિવાદપક્ષકાર દ્વારા ખાનગીપણું, ગોપનીયતા અથવા
ન્યાયના વહીવટના આધાર પર કોઈ કેસના જીવંત પ્રસારણ સામે
વાંધાઓ રજૂ કરવામાં આવે, ત્યાં કેસના જીવંત પ્રસારણ અંગેનો અંતિમ
અધિકાર અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશ પાસે રહેશે.

૨. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ કરવા ઉપરાંત, નિયમોની
જોગવાઈઓને આધીન રહીને, ભાવિમાં નીચે મુજબની ઘટનાઓનું પણ જીવંત
પ્રસારણ કરવામાં આવી શકે છે:

(એ) સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓના શપથવિધિ સમારોહો અને સંબંધિત સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓના વિદાય સમારંભમાં નિવૃત્ત થતા ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓ તથા અન્ય ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા ભાષણો; અને

(બી) સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા અથવા સર્વોચ્ચ અદાલત સાથે સંલગ્ન વકીલ સંઘો દ્વારા આયોજિત ન્યાયિક પરિષદો અથવા પૂર્ણ અદાલત સંદર્ભોમાં, અથવા કોઈપણ અન્ય પ્રસંગોમાં આપવામાં આવેલા સંબોધનો.

બી. જીવંત પ્રસારણની રીત

૧. પ્રસારણના જીવંત-પ્રસારિત અને સંગ્રહિત વિડિયો સર્વોચ્ચ અદાલતની અધિકૃત વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ કરાશે. દરેક દિવસના રેકૉર્ડ કરાયેલા પ્રસારણને દિવસના અંત સુધીમાં સર્વોચ્ચ અદાલતની અધિકૃત વેબસાઈટ પર સંગ્રહરૂપે ઉપલબ્ધ કરાશે;

૨. ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓ અદાલતખંડમાં આવી પહોંચે તત્ક્ષણે જીવંત પ્રસારણ શરૂ કરવામાં આવશે અને પીઠ ઊઠે ત્યાં સુધી ચાલુ રહેશે;

૩. અદાલતખંડના અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશને, જો ન્યાયપીઠ ન્યાયના પ્રશાસનના હિતમાં તે જરૂરી ગણે, તો જીવંત પ્રસારણ બંધ કરવા અંગે તકનીકી ટીમને નિર્દેશ આપવા માટે યોગ્ય સાધન ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવશે;

૪. કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ બે મિનિટના વિલંબ સાથે કરવામાં આવવું જોઈએ;
૫. કાર્યવાહી માત્ર અદાલતના કાર્યકારી કલાકો દરમિયાન જ જીવંત પ્રસારિત કરવામાં આવશે;
૬. અદાલતી કાર્યવાહીનું જીવંત પ્રસારણ ચાલુ રહેશે, જો સુધી અધ્યક્ષતા કરતા ન્યાયાધીશ દ્વારા રેકોર્ડિંગને થોભવવાનો અથવા સ્થગિત કરવાનો આદેશ આપવામાં ન આવે;
૭. લાઈવ-સ્ટ્રીમિંગની પ્રક્રિયાને પૂર્ણ અસર આપવા માટે, ખંડપીઠ સમક્ષ દલીલો કરતા વકીલો અને બારને સંબોધતા ન્યાયમૂર્તીશ્રીઓ, અદાલતને સંબોધતા સમયે, માઈક્રોફોનનો ઉપયોગ કરવો અનિવાર્ય રહેશે;
૮. અદાલતી કાર્યવાહીનું રેકોર્ડિંગ સર્વોચ્ચ અદાલત અથવા માહિતી અને પ્રૌદ્યોગિકી મંત્રાલય દ્વારા અધિકૃત કરવામાં આવેલ નેશનલ ઇન્ફોર્મેટિક્સ સેન્ટર અથવા અન્ય કોઈ જાહેર/ ખાનગી એજન્સીના તકનીકી સહયોગથી રજિસ્ટ્રી દ્વારા કરવામાં આવશે;અને
૯. પીઠના અધ્યક્ષસ્થ ન્યાયાધીશના નિર્દેશ પર, જે કાર્યવાહીનો ભાગ ઓનલાઈન પ્રસારિત કરવામાં આવતો નથી, તેને સત્તાવાર અભિલેખનો ભાગ બનાવવામાં આવશે નહીં અને તેને અલગથી ‘ગોપનીય અભિલેખો’ તરીકે રાખવામાં આવશે.
- સી. જીવંત-પ્રસારણ માટેની તકનીકી વિશિષ્ટતાઓ

૧. સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા તેના પોતાના કેમેરા-કર્મચારીઓ મારફતે અથવા સત્તાધિકૃત એજન્સી દ્વારા સીધું પ્રસારણ કરવામાં આવશે. જે કોઈ વ્યક્તિ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા સત્તાધિકૃત ન હોય તેને કોઈપણ કાર્યવાહીનું રેકોર્ડિંગ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવશે નહીં;

૨. જે મામલાનું જીવંત પ્રસારણ થઈ રહ્યું હોય તે મામલામાં ખંડપીઠ સમક્ષ દલીલ કરતાં ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ અને વકીલો પર જ કેમેરાઓનું કેન્દ્રિતકરણ કરવું જોઈએ;

૩. કેમેરા માધ્યમો અને મુલાકાતીઓની દીર્ઘાઓનું ચિત્રણ કરશે નહીં;

૪. જ્યારે કોઈ ન્યાયાધીશ કોઈ આદેશ અથવા ચુકાદો ઉચ્ચારી રહ્યા હોય અથવા વકીલને કોઈ અવલોકન અથવા પૂછપરછ કરી રહ્યા હોય, ત્યારે કેમેરા બેન્ચ પર નજીકથી કેન્દ્રિત કરી શકાશે; અને

૫. નીચે દર્શાવેલ સંચારનું ચિત્રણ કરવામાં આવશે નહીં:

ક) બેચ પરના ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ વચ્ચેની ચર્ચાઓ;

ખ) અદાલતકક્ષાના વહીવટી કર્મચારીઓને કોઈપણ ન્યાયાધીશ દ્વારા સૂચનાઓ આપવી;

(ગ) ન્યાયાધીશને કોઈપણ સંદેશો પહોંચાડતો અથવા ન્યાયાધીશને કોઈપણ દસ્તાવેજ પરિભ્રમણ કરાવતો કોઈપણ કર્મચારી સભ્ય;

ડ) અદાલતી કાર્યવાહી દરમિયાન ન્યાયાધીશ દ્વારા ઉતારી લેવામાં આવેલી નોંધો; અને

ઘ) અદાલત સમક્ષ રજૂઆતો કરતી વખતે સહાય માટે કાગળ પર અથવા ઇલેક્ટ્રોનિક સ્વરૂપમાં વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી નોંધો.

ડી. અભિલેખીકરણ ૧. દરેક દિવસની કાર્યવાહીનું શ્રવ્ય-દૃશ્ય રેકોર્ડિંગ સર્વોચ્ચ અદાલતની રજિસ્ટ્રીની શ્રવ્ય-દૃશ્ય એકમમાં જાળવી રાખવામાં આવશે;

૨. ન્યાયાલય ની કાર્યવાહીનું જે પ્રસારણ જીવંત પ્રસારિત કરવામાં આવ્યું હોય તેવા તમામ પ્રસારણોના અભિલેખો સર્વોચ્ચ અદાલતની વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ કરાવવા જોઈએ; અને

૩. અગાઉની કાર્યવાહીના વિડિયો દૃશ્યસંગ્રહની હાર્ડ નકલો સર્વોચ્ચ અદાલતની રજિસ્ટ્રી દ્વારા સૂચિત કરવામાં આવનારી શરતો અને નિયમો અનુસાર ઉપલબ્ધ કરાવી શકાય. વિડિયો દૃશ્યસંગ્રહ માત્ર સર્વોચ્ચ અદાલતની ન્યાયિક કાર્યવાહી અંગે નિષ્પક્ષ અને ચોક્કસ અહેવાલ પ્રસારિત કરવાની એકમાત્ર હેતુસર ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવશે.

ઈ. પ્રસારણ કક્ષ

૧. કાર્યવાહીનું પ્રસારણ કરવાની હેતુસર રજિસ્ટ્રી સર્વોચ્ચ અદાલતના પરિસરમાં એક અથવા વધુ કક્ષાઓ અથવા એક હોલ ઉપલબ્ધ

કરાવશે. પ્રસારણ કક્ષા(ઓ)માં વાદકારો, પત્રકારો, ઇન્ટર્નો, મુલાકાતીઓ અને વકીલો અદાલતકક્ષાની કાર્યવાહી નિહાળી શકે તે માટે બહુવિધ પડદાઓ સાથે અન્ય આવશ્યક માળખાગત સુવિધાઓ સ્થાપિત કરવામાં આવશે. દિવ્યાંગજનો માટે વિશેષ વ્યવસ્થાઓ કરવામાં આવશે.

એફ . વિવિધ

૧. સર્વોચ્ચ અદાલત ઓનલાઇન પ્રવાહિત કરવામાં આવેલા અને રજિસ્ટ્રી પાસે અભિલેખિત રાખવામાં આવેલા વિડિઓઝ પર અનન્ય પ્રતિલિપ્યાધિકાર ધારણ કરશે; અને

૨. પ્રસારણ અથવા વિડિઓ દશ્યચિત્રનું કોઈપણ સ્વરૂપમાં પુનઃઉપયોગ, કબજો, પુનઃસંપાદન અથવા પુનર્વિતરણ, અથવા તે પરથી વ્યૂત્પન્ન કૃતિઓ બનાવવી અથવા સંકલન કરવું, ઉપયોગની શરતો અને નિયમોમાં જે રીતે સૂચિત કરવામાં આવ્યું હોય તે સિવાય અને રજિસ્ટ્રીની લેખિત પરવાનગી વિના, અનુમતિપાત્ર રહેશે નહીં.

હું ભારતના વિદ્વાન એટોર્ની જનરલ શ્રી કે કે વેણુગોપાલ, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ સુશ્રી ઇન્દિરા જયસિંગ, વિદ્વાન વકીલ શ્રી મેથ્યુઝ નેદુમ્પરા તથા કાયદાના વિદ્યાર્થી શ્રી સ્વપ્નિલ ત્રિપાઠી, જેમણે અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ અરજી પણ કરી હતી, દ્વારા કરવામાં આવેલ પ્રયત્નો અને આપવામાં આવેલી સહાયને સ્વીકારવા અને તેની મૂલવણી કરવા ઇચ્છું છું.

કલ્પના કે. ત્રિપાઠી રિટ અરજીઓ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

*Translation of this judgement has been provided by M/S
Hyperlink E- Solutions Pvt. Ltd.*

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====
